kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 34 OCAK 1990

200.000 TL. (KDV DAHİL)

CİNSEL DEVRİM KADINLARA YARAMADI

YAŞLANMAK DA SEVİLİR

SINEAD O'CONNOR
otuz yaşında huzuru buldu

HUYSUZ VİRJİN İNTİKAMIMIZI ALIYOR

liberalizmin "erkek" kraliçesi
GÜLAY GÖKTÜRK

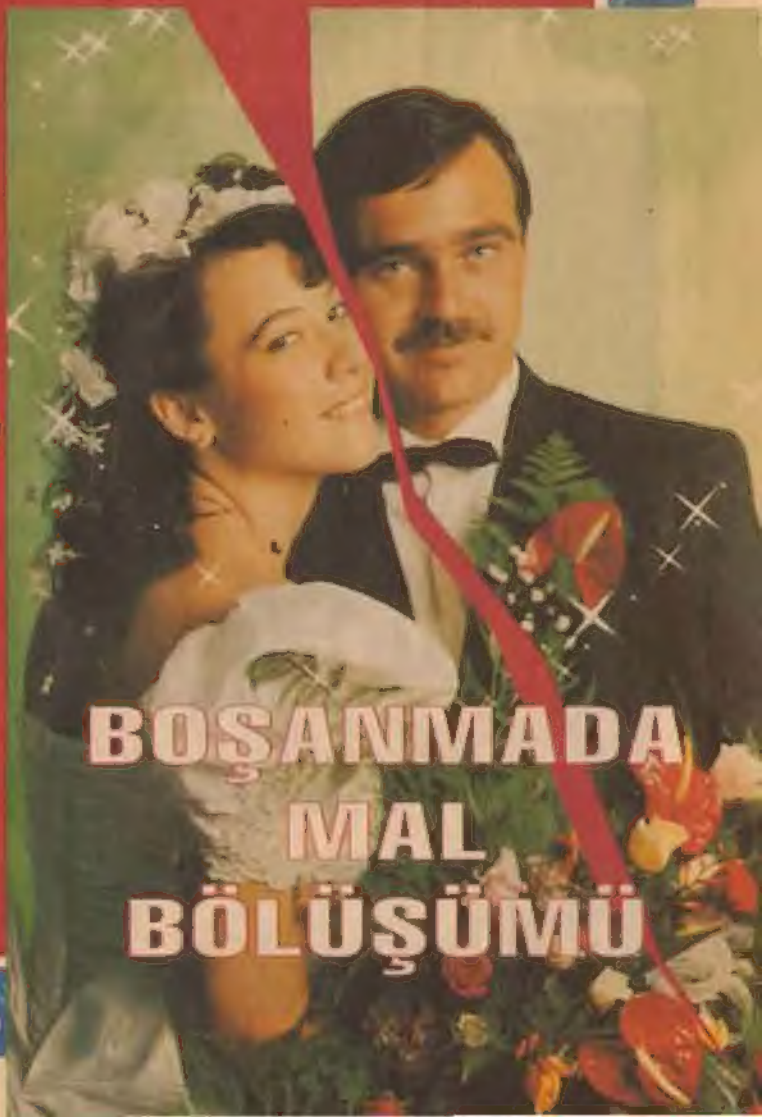

BOŞANMADA MAL BÖLÜŞÜMÜ

Merhaba,

Bu sayı kapak sayfalarımızı basında sık sık tartışılan bir konuya ayırdık: Boşanmada mal bölüşümü. Yeşim Harcanoğlu'nun kapak sayfalarını izleyen yazısı, mal bölüşümü konusundaki yazıları ve Siyaset Meydanı'ndaki konuşmasıyla kadınların haklı tepkilerini üzerine çeken Gülay Göktürk'e bir yanıt. Göktürk, yazarken ve düşünürken kadınların, emekçilerin genelde ezilenlerin gerçeklerine gözlerini kapatmayı tercih ediyor uzunca bir süredir. Yeşim'in Göktürk'le ilgili yazdıkları sadece feminist bir eleştiri değil, aynı zamanda liberalizme yönelik anti-kapitalist bir bakış da içeriyor.

Geçen sayımızda Germaine Greer'ın *İğdiş Edilmiş Kadın '97* başlıklı bir yazısını yayınlamıştık. Gülnur Savran, Greer'ın yazısından yola çıkarak, kadınların kurtuluş mücadelesi, kapitalizmin dinamikleri ve "cinsel devrim" arasındaki bağlantılardan söz ediyor.

Bu sayımıza yazılarıyla katkıda bulunan Aksu Bora, Şemsa Özar ve Yurdagül Erkoca'ya teşekkür ediyoruz.

Okurlarımızdan ve dostlarımızdan yeni yılınızı kutlayan çok sayıda mektup, kart ve telefon alıyoruz. Hepsine tek tek yanıt vermemiz çok zor ama biz de buradan hepinize teşekkür ediyoruz. Yeni yılda istenecek çok şey var. Size sağlıklı, mutlu bir yeni yıl dilemekle yetiniyoruz.

• 10 Ocak 1998 Cumartesi günü saat 14.00'de, *Pazartesi* Lokali'nde Şemsa Özar, "kadınlar iş yaşamını neden terkediyorlar: farklı sektörlerde ayrımcılık" konulu *Pazartesi* okurlarıyla paylaşacak.
• 17 Ocak 1998 Cumartesi günü saat 14.00'de, Ankara büromuzda, "Çağdaş Anneler ve Kızlarının Bekâreti" konulu bir söyleşi yapılacak.
• 17 Ocak 1998 Cumartesi günü saat 13.00'de Nesrin Tura Antalyalı okurlarımızla "Politik İslam ve Kadınlar" konusunda bir söyleşi yapacak. Ansan Sergi Salonu. Tel: (0242) 248 00 08.
• Ankara büromuz her hafta pazartesi, salı ve çarşamba günleri 12.30-17.30 arası açık.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Yıllarca boğaz tokluğuna ev işi yapanların, çocuk büyütenlerin emeği boşanmada yok sayılıyor. Mal bölüşümü bir karşılık bile değil, hakkı ödenemeyecek olanlara yetersiz bir tazminat.

boşanmada mal bölüşümü

tartışmanın temeli, karşılıksız kadın emeği

Yirmi, yirmi beş yıllık evlilikten sonra, genellikle birkaç çocukla, hiçbir şeysiz kapının önüne konmak. Mal ayrılığı pekçok kadın için bu anlama geliyor. Boşanmada malların bölüşümü talebi bir sadaka isteği değil, kadının yıllarca verdiği görünmeyen, para etmeyen emeğin yetersiz bir karşılığı için bir hak talebi.

mal bölüşümü; li

Feministlerin ve çeşitli kadın kuruluşlarının gündeminde uzun bir süredir yer alan, son zamanlarda basında da tartışılan bir konu var: boşanmada mal bölüşümü. Kaçınılmaz bir biçimde hukuki terimleri gerektirdiği için kimilerimize yabancılaştırıcı gelen bu tartışma aslında kadınların çok yakından tanıdıkları, içerden yaşadıkları konularla ilgili: "Kocası evi üstüne yaptırmayı kabul etmemiş", "Kadın onca yıldan sonra üç çocukla babasının evine dönmüş" gibi tanıdık cümlelerle, ev temizlemek, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi gündelik kadın işyeriyle ilgili.

Türkiye'de geçerli olan mal ayrılığı sistemine göre, evli çift boşanınca herkesin malı kendisine kalıyor. Bu sistem esas olarak kadınları mağdur eden bir sistem çünkü çoğunlukla mal-mülk kadının üzerine değil. Çeşitli kadın kuruluşlarınca ve feministler tarafından yasalaşması isteuen mal bölüşümü sistemi, boşanma halinde eşlerin evlilik sırasında edinmiş oldukları malı, kimin üzerine olduğundan bağımsız bir biçimde eşit olarak paylaşmalarını getiriyor. Bu talebin temelinde, kadınların evlilik içinde harcadıkları görünmeyen emeğin dikkate alınması, görünür hale getirilmesi yatmaktadır.

Mal ayrılığı nedeniyle kadınların boşanma sırasında yaşadıkları mağduriyetin en yaygın biçimi, kadının evlilik sırasında ev dışında çalışmaması, yani ev kadını olması durumunda ortaya çıkıyor. Medeni Kanun kocaya para kazanmak ve eve bakmak rolünü veriyor (madde152/2). Kocanın bunu yapabilmesinin tek koşulu var: ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu olmaması. Zaten Medeni Kanun bu rolü de kadına vermiş. Böylece "mutlu" aile birliği kuruluyor ve kadın zamanını bu işlere harcarken erkek ev dışında çalışıyor. Erkeğin kazancı ev giderlerinin üzerindeyse, artan gelirini kişisel birikime dönüştürebiliyor. Kısacası, erkeğin servet birikiminin temel koşulu, kadının ona sağladığı ev dışında çalışma olanağı. Öte yandan, çalışmadığı varsayılan kadın ev işlerinden, çocuk bakımından genellikle tek başına sorumlu. Bu işler ev dışında, ücret karşılığı yaptırılacak olsa, aileye büyük maddi yük getirecek olan işler. "Çalışmayan" kadınlar aile bireylerinin sayısız ihtiyacını boğaz tokluğuna, karşılıksız emekleriyle gideriyorlar. Kadının çalışmasının erkeğinkinden farkı para etmemesi. Kadın kişisel birikim elde edemediği gibi, çoğunlukla kendi emeğinin de katkısıyla oluşan birikimden pay da isteyemiyor. Kısacası, kadının emeği paraya dönüşmediği için görünmüyor, yok sayılıyor.

"Çalışmayan" kadın: görünmeyen emek

Kadının karşılıksız emeğinin ne kadar yaşamsal olduğunu, ne kadar zaman ve enerji aldığını, aslında, en eğitimsiz durumda olanlarınız da dahil, biz kadınlara anlatmaya gerek yok. Yine de, bu konuda yapılmış bazı araştırmaların çarpıcı sonuçlarına değinelim. Kadının İnsan Hakları Projesi Eylem tarafından hazırlanan Kadınlar İçin Yasal Okur-Yazarlık El Kitabı'nda şu bilgilere yer verilmiş: Avrupa ülkelerinde yapılan bir araştırmaya göre, ev kadınlarının ortalama çalışma sürelerinin haftada 50 saatten az olmadığı, çocuklu kadınlarda ise bunun 100 saatten fazla olduğu ortaya çıkmış. Günde 8 saatten haftada 5 gün çalışan bir işçinin toplam çalışma süresi 40 saat. Bu çalışmanın Avrupalı kadınlar arasında yapıldığı, ülkemizde, kadınların evde harcadıkları emeğin çok daha yoğun olduğu da gözardı edilmemeli.

Birleşmiş Milletler'in 1990'lı yıllarda tüm dünyadan topladığı verilere göre, "Dünyadaki toplam çalışma saatlerinin yarıdan fazlası (yüzde 66'sı) kadın emeğinden oluşmaktadır. Buna rağmen, kadınlar toplam dünya gelirinin yalnızca yüzde 10'unu kazanmaktalar, ve dünyadaki toplam mal ve mülklerin yalnızca yüzde 1'ine sahipler."

Türkiye'de ise DİE ve DPT'nin 1992 tarihli bir araştırmasına göre, toplam kırsal mülkiyetin yüzde 77.96'sı erkeklerin, yüzde 4.66'sı kadınların. Toplam kentsel mülkiyetin yüzde 68.34'ü erkeklerin, yüzde 12.71'i kadınların.

Mal bölüşümü lütuf değil, haktır

Evlilikte edinilen malların boşanma halinde eşit paylaşımı konusunda, boşanmakta olan erkeklerin, erkek hukukçuların çoğunun ve gazeteci Gülay Göktürk'ün ileri sürdükleri bir "hakkaniyet" tezi var. Gülay Göktürk, malların katkı oranında paylaşılmasını öneriyor. Kadın yalnızca ev işi yapıyorsa, bu erkeğin çalışmasıyla nasıl eşit görülebilir diyor Göktürk. Kadının yaptığı ev işinin piyasa değeri üzerinden hesaplanması gerektiğini, bu işlerin de piyasada, "maalesef" düşük ücretli olduklarını söylüyor.

Yukarıdaki verilerin de gösterdiği gibi, "hakkaniyet"in baştan bozuk olduğu, kadının her bakımdan mağdur durumda bulunduğu koşullarda, neden "hakkaniyet"in ille de ve yalnızca boşanmada mal paylaşılırken gözetildiğini anlamak son derece zor.

Öte yandan, kadının evde yaptığı işlerin piyasadaki karşılığının düşük olup olmadığı son derece tartışmalı bir konu. Bu işler evde boğaz tokluğuna yapılıyor ama piyasada durum pek aynı değil. Kadının İnsan Hakları Projesi'nin söz konusu el kitabında,

aylık ücret üzerinden, 1997 yılı itibariyle İstanbul için geçerli olmak üzere şöyle bir hesap yapılmış:

Ev temizliği, çamaşır, ütü için bir yardımcı	*40 milyon TL.*
Yemek ve alışveriş için bir aşçı	*20 milyon TL.*
Çocuk bakıcısı (ya da çocuk yuvası)	*50 milyon TL.*
Toplam	*110 milyon TL.*

Bu hesabın yorumu şöyle yapılmış: "Yukarıdaki örnekte bir ev kadınının ev içinde yaptığı işler piyasa değerleri üzerinden ayda takriben 110 milyon TL.'lik bir ücrete denk düşmektedir. Ancak ev kadınları bunu haftanın yedi günü, günün 16 saati, hiç tatilsiz, sosyal güvencesiz yapıyorlar. Üstüne de 'ev kadınlıkları' sosyal statü açısından aşağı görülüyor, bir meslek olarak kabul edilmiyor."

Çocuklu, yalnız bir erkeğin dışarıda çalışmayı sürdürebilmesi ve hayatını idame ettirebilmesi için vermesi gereken ortalama bir maddi karşılık bu, ve aslında bu rakam evde kadının yaptığı pek çok başka görünmeyen işi yansıtmıyor: Yama yapmak, düğme dikmek, ayakkabı boyamak gibi, yukarıda tanımlanmış işler için ücret karşılığı çalıştırdığınız insanlardan her zaman talep edilemeyecek işler, yaşlıların ve hastaların bakımı, ev bütçesine katkı olarak yapılan dikiş nakış işleri; ve maddeyi ki piyasa terimleriyle konuşuyoruz, cinsel ihtiyaçları karşılamak için gereken servis. Yani piyasayı ölçü alacak olsak bile, kadının emeğiyle yarattığı değeri piyasadan karşılamak Türkiye'de yaşayan erkeklerin çoğunun harcı değil. Halbuki her erkek, bütün bunları kendine de geliştirdiği bir iş yeteneği oluyor. Aynı yıllar içinde, ev işlerinden ve çocuk bakımından kurtulmuş bir biçimde dışarıda çalışan erkeğin ise, hem kişisel maddi birikimi olabiliyor, hem de mesleğinde ilerleme şansı. Mesleğinde ilerlemiş bir erkeğin, boşandıktan sonra hayatına sıfırdan başlasa bile, eski standardına bir süre sonra kavuşma olasılığı açıktır ki kadına göre çok daha fazla. Edinilmiş mal mülkü tümüyle kadına verseniz bile, telafi edilmesi neredeyse imkânsız bir şey kalıyor geriye. Kadının mesleği, iş deneyimi eğitimi yoktur; bağımsız yaşama olanağı son derece sınırlıdır.

Ve bütün bunların nedeni, kadının evde harcadığı karşılıksız emektir.

Öte yandan, yandaki iki tanıklıktan da anlaşılabileceği gibi, eğitim, meslek ve evlenmeden önce de mal mülk sahibi olan kadınların bile, bırakalım evlilik sırasında edinilen malları bölüşmeyi, ellerindekileri de kaybettikleri az rastlanan bir şey değil. Çünkü kadınlar kendi önlemlerini almadıkça, yasalar kadınları erkeklerin insafına terk ediyor. Üstelik erkeklerin elindeki çok önemli bir silah, tehdit ve şiddet, kadınların yalnızca huzurlarını ya da canlarını kurtarabilmek için hakları olan mal mülkten "kendi rızalarıyla" vazgeçmelerine neden olabiliyor.

Mal bölüşümünü talep ederken, hem medeni nikâhın kadınlar açısından nasıl bir cendere olduğunu unutturmamak, hem de ilişkilerini medeni nikâh dışında yaşayan kadınların mağduriyetlerini de gözden kaçırmamak gerekiyor. Bu yüzden, birlikte yaşandığı kanıtlanmış her türlü ilişki içindeki kadının medeni nikâhı olanlarla aynı haklara sahip olmalarını savunmak da önemli.

Kadınların evlilik kurumu içinde ezildiklerini, emeklerini, bedenlerini, kimliklerini kocalarına teslim etiklerini, evlilik içinde ağır yükümlülükler ve yasal bağımlılıklar yaşadıklarını biliyoruz. Ne mal bölüşümü, ne de Medeni Kanun'da yapılacak en ileri değişiklikler, maddi ve ideolojik temelleriyle bir bütün olan erkek iktidarı yıkılmadıkça kadınların ezilmesine son vermeyecek; yalnızca, hiç değilse emeklerinin karşılığını kısmen alabilmelerini sağlayacak. Ancak, bir erkekle evlenmeden birlikte olabilmek, sadece kendine değil, çocuklarına da bakacak bir ekonomik güce, toplumsal baskılara direnebilecek statüye ve sabra sahip kadınlar için mümkün. Kaldı ki bu bile kadına yalnızca bazı silahlar sağlayan bir durum, kurtuluş değil. Öte yandan, kadınların büyük bir çoğunluğu bu lükse sahip değil. Evlilik kurumundan başka varolacak, çalışacak, geçinecek yeri olmayan birçok kadın için evlilik istesek de istemesek de bir güvence, bir ekmek kapısı olmaya devam ediyor, uzun süre de edecek. Ancak bundan utanması gereken kadınlar değil, çünkü bu onların tercihlerinin sonucu değil. Kadınları bugünkü mağduriyetlerini hafifletebilecek her türlü önlem, onların bilinçlenmelerinin, güçlenmelerinin de koşulu.

Nesrin Tura

tuf değil hak

Medeni Kanun'da kadın

Mal bölüşümünün, yasalaşsa bile kısmi bir kazanım olacağı açık. Kadınların kızlık soyadlarını koruyabilmeleri ya da erkeğin izinine tabi olmadan çalışabilmeleri gibi değişiklikler de kadınlar açısından önemsiz olmayan kazanımlardı. Ama Medeni Kanun bir bütün. Medeni Kanun değişmedikçe, cımbızlama usulüyle yapılan bir takım değişiklikler sorunun aslını değiştirmiyor. Medeni Kanun kadının toplumsal kimliğini aile temelinde ve kocaya bağımlı bir biçimde tanımlamaktadır. 152. maddeye göre, koca evlilik birliğinin reisidir. Evin geçimi, kadın ve çocukların geçindirilmesi onun görevidir. 154. maddeye göre, birliği üçüncü kişilere karşı koca temsil eder. Kadın evin iç işlerini sürdürmek, ortak huzuru sağlamak konusunda "gücü yettiği" kadar kocasına yardımcı ve danışman olmakla yükümlüdür (madde 153). Çocuklara kadın bakar velâyet kapsamına giren konularda son sözü baba söyler (madde 283) . Ceza kanununun da aynı anlayışın devamı ve tamamlayıcısı olduğu göz önüne alınınca, kadının kocasından ve aileden bağımsız vatandaşlık haklarından söz etmek bile zordur. Bu durum Anayasa'daki eşitlik ilkesine de, Türkiye'nin imza attığı uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

Mağduriyeti hafifletebilecek yasal olanaklar

Mal ayrılığı şu anda geçerli olmakla birlikte, kadınların mağduriyetini kısmen hafifletebilecek bazı yasal olanaklar da yok değil. Bir yandan mal ortaklığı için mücadele ederken bir yandan yasanın mevcut halinin sunduğu olanakları da sonuna kadar kullanmaya çalışmak çok önemli. Çünkü bu, hem kadınların kendi hakları konusunda bilinçlenmelerinin, hem de erkek hukukçuları ve genel olarak toplumu kadın emeği konusunda duyarlı hale getirmenin yollarından biri. Üstelik yasal haklar iyi bilindiğinde ve kadın bakış açısıyla zorlandığında, bazı durumlarda önemli maddi sonuçlar da alınabiliyor.

Boşanma durumunda, genel olarak kadının mağduriyetini hafifleteceği varsayılan maddi karşılıklardan en çok bilinen ve uygulananı nafaka. Nafakanın üç çeşidi var. Kadının boşanmada kusuru yoksa, dava devam ederken tedbir nafakası verilebiliyor. Kadının mağduriyeti kanıtlandığında ömür boyu sürebilen yoksulluk nafakası ulaşabiliyor. Çocuklar için ödenen nafakaya ise iştirak nafakası adı veriliyor. Nafaka erkeğin maddi durumuna göre tespit ediliyor.

Boşanma sırasında, bazı durumlarda kadın maddi ya da manevi tazminat talep edebiliyor. Tazminat tespit edilirken, tarafların ekonomik durumları ve sosyal seviyeleri ölçü alınıyor. Manevi tazminat talep edebilmek için "Kişilik haklarının zedelenmiş olması", yani dayak, kötü muamele, hakaret, istek dışı cinsel ilişkiye zorlama, tecavüz, zina, itibarın zedelenmesi, sosyal çevrede yaşayamaz duruma gelmek vb. koşullar gerekiyor. Maddi tazminat talep edebilmek için de bazı koşullar, hukuki deyimle, "Mevcut veya beklenen bir yararın hukuka aykırı olarak zedelenmiş olması" gerekiyor. Örneğin, kocanın kadının çalışmasına, öğrenimini tamamlamasına engel olması, kadının evlilik sırasında malların edinilmesine katkısının kanıtlanması gibi. Kadının, sosyal çevresi ve geleneklerden ötürü ya da yaşı nedeniyle yeniden evlenme şansını yitirmiş olması da maddi tazminat için bir gerekçe. Kadının ev içinde harcadığı emek mal edinilmesine katkı olarak değerlendirilmediği için genellikle maddi tazminat istenemiyor. Ama sonuçta böyle bir hak olduğuna göre, bunu talep etmek ve hâkimlere ev içi emeğin değerini kabul ettirmeye çalışmak önemli.

Katkının daha kolay kanıtlanabildiği durumlar da var tabii: A. T. sürekli dayak yediği kocasının boşanma davası açtığında, kendi üzerine olmayan tek evlerinin yarısını maddi tazminat olarak talep ediyor. Komşular kadının evin inşaatında işçi gibi çalıştığına, çimentu taşıyıp harç döktüğüne tanıklık edince, koca durumu kabullenmek zorunda kalıyor ve evin yarısının bedelinin A. T.'ye ödenmesine karar veriliyor.

N. A. 20 yıl evli kalmış. Kocası ev dışında çalışmasına izin vermemiş. Arada dantel, elişi yapmış. Kocasından hamileliği sırasında bile şiddet görmüş. Sonunda dayanamayarak, boşanma davası açıyor. Babasından kalan bir arsanın satışından elde ettiği parayı ve bileziklerini kocası almış ve bunlarla bir araba edinmiş. Bunları kanıtlayan N. A. sonunda 250 milyon maddi, 250 milyon lira da manevi tazminat almayı başardı. Ayda 15 milyon lira da yoksulluk nafakası var. Şimdi bir konfeksiyon atölyesinde çalışıyor ve kiraladığı bir gecekonduda oturuyor.

Filiz Kerestecioğlu

Yarısını almak bir yana, kendilerine ait olanları kaybedenler de var!

Z. U.: 1985 yılında mesleğimle ilgili olarak bir süreliğine Almanya'ya gittim. Eski eşimle orada tanıştık ve evlendik. Eğitimi vardı ama sermayesi olmadığı için doğru dürüst bir iş kurunmaktan yakınıp duruyordu. O zamanlar ilişkimiz iyiydi, ayrımız gayrımız olmamalı diye düşündüm. Onun iş kurması, çalışması beni de rahatlatacaktı. Babamdan kalan bir arsa vardı, onu sattım. Biriktirdiğim bir miktar parayı da ona verdim. O iş kurmaya çalışırken ben geçimimizi sağlamaya, ev giderlerinden artanı da işe yatırması için ona vermeye devam ettim. Birkaç yıl içinde kendi üzerine bir araba aldı. Türkiye'ye döndük ve bir süre sonra yine onun üzerine bir ev satın aldık. İşini Türkiye'de de sürdürdü. Kazancı iyiydi. Ben de çalışmaya devam ettim. Bir gün başkasıyla uzun süredir bir ilişkisi olduğunu öğrendim. Önce benden özürler diledi, ayrılmak istemediğini söyledi. Ben bir kararsızlık dönemi geçirdim. Meğerse o, o sırada işlerini yoluna koymuş. Sonunda, "Böyle olmuyor, boşanmayı kabul ediyorum" dedi. Mahkeme aşamasında, kendisini iflas etmiş ve sigortalı çalışıyor gösterdi. Arabayı ve evi sevgilisinin bir akrabasının üzerine geçirmiş. Hiçbir şeyi kanıtlayamadığım için tek kuruş alamadım. Sözde ondan daha iyi bir işte çalıştığım için nafaka bile alamadım.

B. K.: Onuz beş yaşında evlendim. Sağlıkçıyım, babamın yardımıyla açtığım küçük bir kliniğim vardı ve maddi durumum oldukça iyiydi. Eşim oldukça zengindi, çalışmamı istemedi. Kliniği kapattık. Ardından kızım doğdu. Bir süre sonra, eşimin görünürdekinin dışında bazı karanlık ilişkileri olduğunun sezmeye başlamıştım. Bu beni rahatsız ediyordu. Bana bilgi vermiyordu. Huzurumuz kalmamıştı. Çalışmak istediğimi kabul etmedi. Eşimin bana davranışları gittikçe değişiyordu. İstemediğim türde cinsel ilişkilere beni zorlamaya başlaması evliliği iyice çekilmez hale getirdi. Kızımı bu koşullarda büyütmek istemiyordum. Boşanma davası açtım. Eşimin nasıl biri olduğunu o zaman iyice anladım. Belli ki kara para aklıyor ve kazancını bir biçimde kamufle ediyordu. Maddi tazminat talebim reddedildi. Ne işim ne de beş kuruş param vardı. Davadan sonra kapıya kamyon dayayıp hiç değilse bazı eşyaları almak istedim ama o müdahale etti ve beni dışarı attı.

İki buçuk yaşındaki çocuğumla birlikte annemin evine sığınmak zorunda kaldım. Boşanmada çocuk için cüzi bir nafaka dışında hiçbir şey alamadım. Sekiz yıl sonra, küçücük bir çocukla, her şeye sıfırdan başladım.

Evlilik sözleşmesi

Medeni Kanun'daki mal ayrılığı sistemine rağmen, evli çiftler boşanma halinde mal ortaklığını seçtiklerini noterde yaptıkları bir sözleşme ile belirleme hakkına sahipler. İstanbul Barosu Kadın Komisyonu üyesi kadın hukukçular, genellikle bilinmeyen bu yasal hakkın kullanımını sağlamak üzere, yaz aylarında bir evlilik sözleşmesi kampanyası başlattılar. Sözleşme İstanbul Barosu'ndan temin edilebiliyor. Ayrıca, hukuki sorunu olan ya da sözleşme hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kadınlar, Baro'da haftanın her günü bulunan bir nöbetçi avukatın verdiği gönüllü avukatlık hizmetlerinden ya da telefonla danışmanlık hizmetinden ücretsiz olarak yararlanabiliyorlar. Tel: (0 212) 251 63 25.

Annelerimizin ödediği be

Gülay Göktürk, eğitimli olduğu halde "evlendiği kırklı yıllarda bir subay eşinin çalışması düşünülemeyeceği" için ev kadını olmuş, "çalışacak ve koca eline bakmayacak kızlar yetiştirmeye adetmiş" annesine "Teşekkürler anneciğim" diyor. Peki, Gülay Hanım... O dişi kuşun verdiği savaştan, manto papuç ihtiyacını söyleyemeyip sizin sevdiğiniz benzetmeyle bir şirketin adeta satın alma, finans, muhasebe, idari işler, insan kaynakları departmanlarının tümü gibi çalıştığı yıllar yıllar yıllardan, size elinizi sürdürmediği onca bulaşık, çamaşır, ütü, yemek işinden, hastalıktan sağlıktan geriye kala kala üç kuruşluk bir köşe yazısı mı kaldı?

Bu günlerde gösterimde olan İngiliz filmi *The Full Monty*'yi (*Anadan Doğma*) mutlaka görmelisiniz. İngiltere'nin gözde rock topluluklarına da kaynaklık eden endüstri şehri Sheffield'da geçiyor hikâye. İş bulma kurumunun müdavimlerinden Gaz, karısından yeni boşanmıştır ve oğlunu görebilmesi için 700 sterlin nafaka borcunu ödemesi gerekmektedir. Fakat karısının ısrarla arz ettiği aylık 2.5 sterlinlik paketleme işinde ve karısının altında çalışmaya da hiç niyeti yoktur. Kente gelen bir striptiz grubunun kadınlardan gördüğü ilgi, Gaz'ı hayretlere düşürür: Pub'da toplanan yüzlerce kadın bu striptiz gösterisi için 10'ar sterlin ödemiştir. Bu arada Gaz, mahallesinde "İş Bulma Kurumu" yazan yere ona iş bulamıyorsa o yerdeki "Sigara içilmez" tabelasını da kaale almamak gerektiğini düşünen biridir ve bundan ayrıca kadınların erkekler üzerinde kurduğu egemenlikten şikâyetçidir. Onu göre erkekler artık bir hiçtir; üreme için bile gerekli oldukları söylenemez. İşini, eşini kaybetmiş, oğlunu da kaybetmek üzere olan isyankâr Gaz'a, bulup bulaştırması gereken 700 sterlini kazanmanın çabuk ve kolay bir yolu olarak görünür striptiz. Fakat bu yol ne sandığı kadar çabuk ne de kolay olur.

Önce bir striptiz grubu kurması kazındır. Kendisi gibi işsiz ve *loser* arkadaşlarını bu işe ikna etmek için uğraşır. Arkadaşlarıyla birlikte hayatlarını paylaştıkları kadınları da tanırız birer birer. İş Bulma Kurumu'nun öteki müdavimlerinden Dave, şişmanlığı yüzünden bir striptiz gösterisi için hiç uygun olmadığını düşünür. Üstelik cinsel sorunları vardır, kendisini karısının yanında bile rahat hissetmez. Karısı ise bir süpermarkette tezgâhtar olarak çalışan, kocasına âşık ve anlayışlı bir kadındır. Yaşlı ve kuleni daha yüksek Gerald ise, birlikte dans dersleri aldığı karısından 6 aydır işsiz olduğunu saklar ve her sabah işe gider gibi evden çıkar. Gerald'ın karısı kredi kartıyla alışkanlık haline getirdiği alışverişlerine devam eder ve kayak tatili planları yapar. Hanife işe aldıkları striptizcilerden eski dansçı zencinin annesini örgü örer, teyzesi ve kuzeni ise çalışan kadınlardır. Diğer işsizler şaşırtıcı derecede büyük penisli bir tesisatçı ile hasta annesine bağımlı ve intihara meyilli bir müzisyendir, ki bunlar sonra eşcinsel bir çift olurlar.

İngiliz futbol takımı Arsenal'in ofsayta yatışından ilham alıp dans figürleri çalışarak şovları için hazırlık yaptıkları dönemde yani vücutlarını görücüye çıkarmadan önce, *Cosmopolitan* dergisi aracılığıyla kadınların kozmetik dünyasının ayrıntılarıyla tanışırlar. Özellikle Dave dergide yer alan ürünlerle yakından ilgilenir, tanıtımını okuduğu bir kremin göbek yağlarını da eritebildiğini hayal eder. O zaman Gerald onu bunları kafaya takmamasını söyler ve "Şişmanlık feministlerin meselesidir," der (Feminist psikoterapist Susie Orbach'ın geçen sayılarımızda söz ettiğimiz bir kitabına göndermedir). Yağlarını yakmadığı kadınları özgül bir mesele olduğu, göbek ve kalça yağlarını eritmek üzere sürülen kremlerin zaten varolup durduğunu bilmemelerinden de bellidir.

Her birinin yaşadığı amansız tereddütler ve iç hesaplaşmalardan sonra nihayet, kanlarının, eski kanlarının, kuzenlerinin, anneannelerinin ve tanıdık tanımadık daha bir sürü kadının önünde, vaat ettikleri gibi anadan doğma soyunmak üzere sahneye çıkarlar.

Yönetmen Peter Cattaneo'nun ilk filmi *The Full Monty*, feminizmin en çok meyvesini kazandığı ülkelerden biri olan ve uzun yıllar bir Demir Leydi tarafından yönetilen İngiltere'nin erkeklerinin düzenle hesaplaşmalarını, kimlik arayışlarını, babalık haklarına sorumluluklarını da üstlenerek sahip çıkışlarını, cinsel tercihlerinde özgürleşmelerini, iktidar ve iktidarsızlıkla müzakerelerini konu alıyor ve kadının erkeklerin uvağından donuruna da almalarıyla (!) sona eriyor. İşini, gelirini, toplumsal statüsünü kaybeden erkek, anadan doğma soyunarak artık hiçbir işine yaramayan (aile müceveherini) fallusu satılığa çıkarıyor. Ederi 10 sterlin. İngiliz kadınları, kimseciklere hayrı dokunmayan bu lüzum uz ağırlıktan kurtulmaları için erkeklerine 10 sterlinin yanı sıra alkışlarıyla cesaret ve destek de veriyorlar.

Şöyle dünya gö üyle bir erkek striptizi izlemek bugün Türkiye'de bize kaça patlar dersiniz? (Hayır, 750 bin lira verip *The Full Monty*'ye gönekle olmuyor.) Başka bir deyişle Türkiyeli erkekler fallokrasilerini kaç liraya elden çıkarmaya razı olurlar? Bilemiyoruz, çünkü "paha biçilmez" bir şey bu. Çünkü Türkiye'de fallus hâlâ iş görüyor, hem de fazlasıyla.

Nüfus sayımlarında evin reisi erkek dururken kadınlara meslekleri sorulmuyor, fallusun onuru zedelenmesin diye zina suç olmaktan çıkarılıyor ama erkekle kadının zina koşulları eşitlenince cezada indirime gidiliyor; hiçbir hukuki yetkisi bulunmayan okul ve yurt müdürleri ile yetkileri belli koşullara bağlı cezaevi müdürleri kadınları tamamen keyfî bekâret kontrolüne gönderiyorlar, üç ay içinde "bakire raporu" getirmeyenin otomatikman bakire olmadığı kabul ediliyor; bakire olmayan okuldan atılabiliyor...

Bunlar TBMM'de bizi temsil eden bir avuç kadın milletvekilinin, özellikle de Aile ve Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Işılay Saygın'ın akılları başlarına gelikçe ve ellerinden geldiğince kaydettikleri "ilerlemeler." Akıllarını başlarına geç gelişi biçbir şekilde açıklanamaz ama ellerinden gelenin sınırlı olmasının bariz bir nedeni var: Erkek egemenliği ilk önce kadının siyasete aktif katılımını engelliyor. Seçim zamanlarında oy için politikalarını ve emeğinden faydalanılan kadının, iş temsil hakkına ve aday

el yetmedi mi?

listelerine gelince önüne set çekiliyor. Az sayıdaki kadın temsilcinin hazırladığı yasa tasarıları, araştırma önergeleri de ya hemen reddediliyor ya da o komisyondan bu komisyona havale edilip, deşilip, kırpılıp erkek egetnenliğini tehdit etmeyecek hale getirildikten sonra gün ışığına çıkıyor. Şu aralar evlilik sırasında edinilen malların boşanma halinde eşit paylaşımı tartışmaları etrafında fırtınalar kopmasının nedeni de, erkek egemenliğine gerçek darbeyi vuracak değişikliğin mal rejiminden geçiyor olması.

Bu yüzden kadınlara mesleğini sormayan nüfus sayımının tartışıldığı Siyaset Meydanı'nda da tartışma dönüp dolaşıp mal paylaşımında düğümleniyor. Ve bu tartışmada bir kadın, katkı ölçüsünde kâr payından, katkının piyasa değerinden söz ederek, ev işlerini "üç kuruşluk" ilan ederek ve bütünüyle yanlış argümanlara dayanarak evlilik süresince edinilen malların eşit olarak bölüşülmesine karşı çıkıyor. Bu kadın gazeteci Gülay Göktürk. Sonra tüyleri ürperten bir tavırla soruyor: "Yoksa paha biçilemeyen bu şey bekâret mi?" Öncelikle Gülay Göktürk'ün bir kadın olarak mal rejimi gibi hassas bir konuda bu kadar yanlış hatta sapkın fikirler geliştirmesinin nedenleri üzerinde durmak ihtiyacı hissediyorum. Göktürk'ün bunu savunmasının bir nedeni, Türkiye'nin reel ekonomik ve toplumsal koşullarından bihaber olması olabilir. Yani *Yeni Yüzyıl*'daki köşesinde "Neden kendi gönül rızasıyla evinin kadını olmayı seçmiş ve onca yıl etrafında dolanan üç hizmetçiyle elini sıcak sudan soğuk suya sokmamış bir kadın, evliliği boyunca kendini beslettiği yetmiyormuş gibi bir de boşanınca adamın kazandığı paranın yarısına el koysun?" diye yazarken, Türkiye'deki üç hizmetçili evlerin sayısını; dünyada milli gelirini Türkiye'den daha eşitsiz dağıtan sözüm ona demokratik bir ülke daha bulunmadığını; mevcut vergi kanunları gibi her türlü kanun üç hizmetçili o küçük azınlığa göre düzenlendiği için demokrasi diye bir şeyden hiç söz edilemeyeceğini hakikaten bilmiyor olabilir Gülay Göktürk. Hatta sanırım bilmiyor; çünkü spekülatif gelirlerini vergilendirmeye kalkan devleti durdurma gücüne sahip bu rantiye "adamların cehennemi çalışma temposu" içinde olduklarını zannediyor. Değiller. Çalışmıyor ve üretmiyorlar. Karıları da çalışmıyor ve üretmiyor. Fakat karıları güzel, evlendiklerinde de bakireydi. Oğlan doğuruncaya kadar doğurur, kocası gönlünü başka güzellerle hoş beş ederken o kocasına sadık kalır, çünkü en ufak bir sadakatsizliğinde kredi kartlarıyla kayak tatillerine sonsuza dek veda edeceğini bilir. Buna karşılık düne kadar her şeyi göze alıp kocasını bir otel odasında bastırsaydı da kocası zina yapmış sayılmayacaktı, bugün de cezası indi. Refahları devletin yarattığı saadet zinciriyle güvence altına alınmış bu küçük azınlığın al gülüm ver gülüm kadın ve erkeklerinin, ne bizim ne Gülay Göktürk'ün savunmalarına ihtiyaçları pek yok. Ayrıca açık ki mal paylaşımı yasaları hazırlanırken baz alınamazlar.

Gülay Göktürk'ün pek iyi bilemediği başka noktalar da var. Çiftler arasındaki sevgi, birliktelik, yoldaşlık bitip de ayrılma aşamasına gelindiğinde artık evliliğe bir şirket gibi bakmak gerektiğini söyleyen Göktürk, buradaki uygulamaların normal ticari ortaklıklarda geçerli olan kurallara uyması gerektiğini, bu kuralların temelinde de katkı ölçüsünde kâr payı yattığını söylüyor. Ardından soruyor: "Neden biri ayda otuz, diğeri üç yüz milyon kazanan iki insan yolları ayrıldığında tasarrufu eşit bölüşsün?" Bu arada Göktürk, kadınları eve kapatanın, okula göndermeyenin, tarlada ya da başka aile işletmelerinde çalıştığı halde emeğinin karşılığını vermeyenin ya da değerinden düşük verenin yüzlerce yıldır hüküm süren erkek egemen sistem oluşuna hiç ama hiç takılmıyor. Ve bunlara hiç takılmadan ev kadınının yaptığı ev işlerinin piyasa değerini hesaplamaya kalkışıyor. Hayatının hiçbir döneminde ev işlerini ve çocuk yetiştirmeyi asli görevi olarak görmeyişine şükürler eden Gülay Hanım, fazlaca bilmediği ev işlerinin piyasa değerini "üç kuruş" kadar hesaplarken belli ki evini temizleyen kadına ödediği "üç kuruşa" dayanıyor. Oysa kadınların özellikle 1960 ve 1970'li yıllardan sonra yüksek oranlarda iş hayatına atıldıkları Batı ülkelerinde ev işleri ve çocuk bakımı bugün koca endüstriye dönüşmüş durumda ve hiç de üç kuruşluk değil. Araştırmalar gösteriyor ki, kadınlar aldıkları maaşların neredeyse tamamını evde onların yerine çalışan bu endüstriye yatırıyorlar. Buna rağmen çalışmaya niye devam ettikleri sorulduğunda, "Boşanmaları halinde mağdur olmak istemediklerini" söylüyorlar. Bu, şu anlama geliyor: Kadınlar ev kadınlığı ve annelik yaptıklarında üretime katılmamış sayıldıklarından "kâr payı" talep edemiyorlar. Kârdan pay alabilmek için öncelikle emeklerini modern zamanlarda talep ettiği biçimiyle kapitalizmin hizmetine sunmaları gerekiyor. Tıpkı Gülay Göktürk gibi ev işlerini üç kuruşluk gören ve çocuk bakımı gibi özen isteyen bir işi au pair'ler, babysitter'lar aracılığıyla kalite gözetmeksizin ucuza halletmeye çalışan kapitalizm, bu yöntemin taşıdığı riskler yabancı basında sık sık ve enine boyuna tartışıldıktan sonra sonunda en büyük darbeyi Amerikalı bir bebeğin İngiliz bir au pair'in ellerinde ölmesi sonucu yaşanan uluslararası krizle yedi: Çocuklarımıza kim bakacak?

Siyaset Meydanı'ndaki muhteşem performansının hemen ardından yayınladığı "Annem" başlıklı yazısında Gülay Göktürk, eğitimli olduğu halde "evlendiği kırklı yıllarda bir subay eşinin çalışması düşünülemeyeceği" için ev kadını olmuş, "çalışacak ve koca eline bakmayacak kızlar yetiştirmeye ahdetmiş" yani çocuk yetiştirmeyi asli görevi olarak görmüş, "şimdi siz derslerinizi çalışın, mecbur kalınca nasılsa yaparsınız" diyerek kızlarını ev işlerinden uzak tutmuş, "kızları çocuk doğurduğunda işten ayrılmalarını aklının ucundan bile geçirmemiş" yani muhtemelen torun da bakmış annesine "Teşekkürler anneciğim" diyor, "senin kuşağının kaderini paylaşmama izin vermediğin için sana minnettarım..." Hayır sevgili *Pazartesi* okurları, ne yazık ki Gülay Hanım bunları söylerken de meseleye uyanmıyor. Onun yerine bizlere sesleniyor:

"Evet, saygıdeğer feminist hanımlar... Annemin bütün çabası bizi 'evlilik mahkûmu' (*Pazartesi* Kitapları'ndan birine gönderme) olmaktan kurtarmaktı. Bu yüzden çocukluğumuz boyunca bizi, etrafımızı saran evlilik ideolojisinden; onu süsleyen tel duvak, gelinlik, düğün, çeyiz, beyaz atlı prens tuzaklarından korumak için dişi kuşlar gibi savaştı."

Peki, saygıdeğer Gülay Hanım... O dişi kuşun verdiği savaştan, manto papuç ihtiyacım söyleyemeyip her malın en ucuz ve kalitelisinin peşinden koştuğu, sizin sevdiğiniz benzetmeyle bir şirketin adeta satın alma, finans, muhasebe, idari işler, insan kaynakları departmanlarının tümü gibi çalıştığı yıllar yıllar yıllardan, size elinizi sürdürmediği onca bulaşık, çamaşır, ütü, yemek işinden, hastalıktan sağlıktan geriye kala kala üç kuruşluk bir köşe yazısı mı kaldı? Annenizle babanız ayrılsalardı, babanız annenize bekâretinin bedelini mi ödemiş olacaktı? Bence siz babanıza teşekkür edin Gülay Hanım, anlattığınız anneniz-sizi bu kadar gamsız yetiştirmiş olamaz.

Biz feministler evlilikte edinilen malların eşit paylaşımını savunurken, sizin sandığınız gibi evliliği ekmek kapısı olarak göstermiyor, ev kadınlığı ideolojisi yapmıyor ve geleneksel rol bölüşümünü teyid ve tasdik etmiyoruz. Evliliği iki insanın tasada ve kıvançta ortak oldukları ama gerçekten ortak oldukları bir ilişki sayıyoruz. Ve sizin "Böyle bir ilişkide adalet kavramının da, noter sözleşmesinin de yeri olamaz" fikrinize katılmıyoruz. Bizce adalet, tam da iki insanın birarava gelmesiyle lüzumlu hale gelir ve bir ihtimal varolur. Bu ihtimal kadınlar için bugüne kadar varolmadı. Kadınların istediği, hakta, sorumlulukta. fırsatta, iş ve mal bölüşümünde eşitlik yani adalettir. Kadınların yeniden düzenlemek istediği sadece mal ayrımı rejimi değil ki. Kadınlar çocuk bakımından ev işlerine, iş yaşamından cinselliğe her alanda hayatı erkeklerle eşit olarak paylaşmayı istiyor. Bugüne kadar üretilen zenginlikte kadınların hiç mi payı yok ki bu ülkedeki tapuların yüzde 73'ü erkeklerin, sadece yüzde 9'u kadınların üstüne? Kadınlar tapusuz olduğu için değil mi Halk Bankası kadın girişimcilere vere vere 1 milyar kredi veriyor? Kadını hiç desteklemeyecek mi bu devlet? Yüzyılların ezilmişliğini sanki kendi suçuymuş gibi burnundan fitil fitil getirmek mi lazım kadının? Geri bırakılmışlığının bedelini de kadına mı ödeteceğiz? Annenizin ödediği bedel yetmedi mi?

Biz sizin annenizin ödediği bedele, bütün kadınların bugüne kadar uçup gitmiş emeklerine, kaybolmuş haklarına sahip çıkıyoruz. "Bizi bilinçli yetiştirdiniz eyvallah, siz şimdi bir de torun bakın" demiyoruz. Paha biçemediğimiz bekâretimiz değil, onun bedelini erkek egemen toplum başlıktı, viziteydi gayet güzel biçiyor. Kendi ayağıyla bekâret kontrolüne gitmesi beklenen genç kızlar (Hoş, sizin genç kızlara "taze et" demişliğiniz de var!) okullarından kovulup intihara sürüklenedursunlar, siz son sözü söyleme hakkını saklı tuttuğunuz "müessese içi" TV programlarında "Yoksa paha biçilemeyen bu şey bekâret mi?" diye sorun yüzünüz kızarmadan. Özal'dan beri işsizlik rakamları düşük çıksın diye faal kadın nüfusunun yarısını işgücünden saymayan DİE'cilerle karşılıklı gözlüklerinizi taka çıkara laflayın. Programın sonuna doğru nasıl hemfikir oluyorsunuz bakın! Koskoca DİE'ciler desinler ki "En çok kadının çalıştığı kurumlardan biridir sanıyorum Devlet İstatistik Enstitüsü?" Salondakiler "Aaa, medyada da çok var" filan diyerek şapşal şapşal birbirine baksın. Kimse hesap sormasın "Kardeşim DİE, kadınlara mesleklerini sormazsanız hangi sektörde ne kadar kadın çalışıyor, bu kadınların ne kadarı karar alma mekanizmalarında yer alıyor, nereden bilelim" diye.

Gülay Göktürk Türkiye'nin koşullarını bilmediği için böyle davranıyor olamaz, bunu kabul edemeyiz. "Evlilik mahkûm"luğundan sıyırmış ama yurdun zamanında ölüp güzelleşememiş çoğu 68'lisi gibi o da bir çeşit anti-kahramanlık mahkûmiyetinde. İki insan içine çıktığında ille de kahkaha atması gerektiğini zanneden Güzide Kasacı sendromu bir çeşit. Gülay Hanım, istediğiniz oldu: Erkekler sizin için "Onun kadın olmasına rağmen bunu savunuyor olması güzel," dediler. Oyun bitti. Artık kadın haklarıyla ilgili yazılar kaleme alırken daha saygılı olabilirsiniz.

Yeşim Harcanoğlu

huysuz bakireyle çiçeği burnunda nişanlı

huysuz virjin de bülent ersoy da hepi izden daha kadınlar maşallah. ama erkekleri umursa a alarının sebebi kendilerinin de bizzat erkek ol aları değil mi?

sekiz on yaşlarındayken sınıfın en uzunlarındandım, bir iki oğlan dışında kavgada, oyunda hiç birisi benimle baş edemezdi. derste de onların önündeydim. gelin görün ki, büyümeye başlamıştık ve oğlanlar nereden edindiklerini bilmediğimiz bir bilgiyle donanmışlardı. adına küfür dendiğini öğrendiğimiz bir takım kelimeler kullanıyorlar, biz aynı kelimeyi kullanırsak anlamını bilmediğimiz hissediliyor ve alay mevzuu oluyoruz. adının cinsellik olduğunu çok sonradan öğreneceğimiz bir konuyla ilgili cehaletimiz ve ezikliğimiz türlü şakalara maruz kalmamıza yol açıyordu. mizahın ezilenlerin silahı olduğu söylenir, külliyen yalan değilse bile yanlış. mizah bir silahtır ve ezenin de ezilenin de eline geçebilir. bizim oğlanlar da bu silahın kabzasını kavrayıp bize doğrultmuşlardı. nereden öğrendiklerine hâlâ şaştığım, anlamını yıllar sonra anladığım şakalar yapıyorlardı, "saime, sen hiç sahlep içtin mi?" saime, büyük bir saflıkla "evet, çok severim," diye cevap veriyor, oğlanlar gülmekten yerlere yatıyorlardı.

bu tarz bir muameleyle ileriki yıllarda da çok karşılaştım. bazen de erkeklerde, kadınları, kendileri için böylesine kaygan zemin olan bir alanda tepetaklak düşerken seyretmenin keyfini gördüm.

pazartesi'yi çıkarmadan önce yaptığımız toplantılardan birinde yıldo'dan bahsediliyordu, kırk yaşını aşkın, görmüş geçirmiş sayabileceğimiz bir arkadaşımızın, yıldo, "sana bir parça koyayım mı?" dediğinde, gerçekten ve sadece müzik parçasından bahsettiğini sandığı ortaya çıktı. hani hanımefendi derler ya, öyle bir kadındır. etrafındaki erkeklerin insafına göre kendisine nasıl saldırılabileceğini tahayyül etmek güç değil.

bir arkadaşım, ödp kongresi'nde bir erkeğe, kadın önergelerine oy verip vermemesi anlamında ve tabii ki elini kastederek, "kaldırdın mı?" diye sorduğunu ve adamın anlamlı anlamlı gülümseyerek onu kızdırdığını anlatmıştı.

ar, edep, haya

işte huysuz virjin'i seyrederken, çocukluğumdan itibaren beni ve başka kadınları şu türkçe'nin lastiğiyle boğmaya çalışmış bütün erkeklerden intikam alınıyormuş gibi oluyor.

jigolo kılıklı beş tane genç çocuk dandik bir müzik grubu kurmuşlar. tahammül edilmez bir topluluk. yüz ifadeleri, "kadınların ağzına sıçarım bebek, bu işin için seni seçtiğim için ne kadar şanslı olduğunun farkında mısın?" diyor. üstelik de belli bir kadına değil, ortaya, bütün kadınlara. yani hem o kadınları birbirine düşürmeyi, hem her türlü kötü muameleye hazır olmalarını hem de içlerinden birisini iyice kurban etmeyi hedefleyen bir çizgi. başarılı olur mu o belli değil ama niyet böyle. virjin, bu çocukları sıraya diziyor. beşi de gerilmiş, başlarına gelecekten korkuyorlar. ilk ikisini hiç beğenmiyor, üçüncüsünü tepeden tırnağa süzüp, "aman ne bu böyle, ufacık," diyor. cinsel organını ima ettiği gün gibi aşikâr olacak bir şekilde. dördüncüsüne iyice bir bakıp, "eh, darda kalınırsa olabilir," diyor. beğendiği beşincinin yüzüne kurbanlık koyun ifadesi yerleşiyor. nitekim, virjin, söylediği şeylerle çocuğu renkten renge sokuyor.

işte o öyle bunalırken, ben zevkten dört köşe oluyorum. bütün güzellik yarışmalarının falan acısı bir nebze olsun çıkıyor gibi geliyor. o barbi saçlı, bütün bu edepsizliğinin yanında hanımefendi tavırlı kadının sahip olduğu güce hayran oluyorum.

benzer bir etkiyi bülent ersoy yapıyor. almanya konserinden görüntüler seyrettim. nişanlısını soranlara, "daha çok küçük, yatırdım, geldim," diye sesleniyor. zaten, "küçük"e fotoğraf ve demeç yasağı koymuş. tıpkı kadir inamr'la funda öncü'nün bir zamanlarki ilişkisi. çocuğun burnunu beğenmemiş, ameliyat ettirmiş. almanya'da alışveriş ederken, yüzlerine

kameralar uzanıyor. "nişanlınızla ilgili neler söyleyeceksiniz cem bey?" tanışmalarında bülent ersoy'a afra tafra yaptığını okuduğumuz "cem bey", iki lafı biraraya getiremiyor, "çok akıllı bir insan," diyor, "ama kızdığı zaman..." bülent ersoy, bir kahkaha atıyor, kızdığında sesinin yükseldiğinden söz ediyor. yine yüreğimin yağı eriyor. bütün genç kız avcısı süha özgermi'lerden filan intikam alınıyor sanki. bana, "doğru olan eşit ilişkiler kurmaktır," falan demeyin

bülent ersoy'un şatafatı da, huysuz'un "havaları" da cazibe değil iktidar sağlıyor

n'olur. önce içimdeki öfkeyi dindirmem, intikam ateşini söndürmem lâzım.

virjin'in gerçekliği

yine huysuz virjin'e dönmek ve iki arkadaşımın onunla ilgili iki ayrı gözleminden söz etmek istiyorum. birincisi ertuğrul şenol, "birçok insan içten içe virjin diye birisinin varolduğuna inanıyor," diyor. gece kulüplerinde nasıl oluyordu bilmiyorum ama televizyonda hakikaten o kadar sahici ki. bir gün bizim eve misafir gelse, "kız ne bu örtülerin hali, iyi ütüleyememişsin," der gibi geliyor.

aktarmak istediğim ikinci gözlem ise, bizim semra emre'den. "huysuz virjin'in bu kadar çok seyredildiği bir ülkede şeriat filan gelmez," diyor. siyasetin kuralları çok farklı, ama kendini dininde imanında tarif eden bu kadar çok kişinin, huysuz virjin cevabı sadece kaşık olan ve "yirmi santim boyunda, girme çıkma huyunda," diye bir bilmece sorunca kahkahadan kırılmaları siyasal olarak da şaşırtıcı muhakkak ki.

ancak, onun edepsizliğinde beni çeken bu yıkıcı yanından ziyade erkeklere diz çöktürmesi. o yüzden, huysuz virjin gibi olmayı hayal eder oldum. onun gibi, onlar beni utandırmadan erkekleri utandırmanın, ağızlarına lafı tıkamanın gücü. erkeklerin sürekli konuyu cinsellikten uzak tutmaya çalışmalarının eğlenceliliği. işte buna heves ederken insan, ertuğrul'un işaret ettiği yanılsamaya düşüyor. aslında öyle birisi yok ve olamaz! yok olduğunu biliyoruz, o aslında seyfi dursunoğlu, neden olamayacağı ise gayet açık. insan eğer virjin, yani bakire olabiliyorsa yani kadınsa, o tarzda huysuz da olamıyor. virjin'e o yırtıklığı sağlayan, seyfi dursunoğlu'nun aslında erkek olması.

giyim kuşam, debdebe

bülent ersoy'la seyfi dursunoğlu'nun bir ortak noktaları var, ikisi de modaya, vücut ölçülerine(!), genel geçer kurallara bakmadan kendi keyifine göre giyiniyor. simler, pullar, kürkler, danteller mevcut. ama hep bir barbi havası, cazibeden ziyade özellikle bülent ersoy'da, ihtişama yönelik bir tarz. bülent ersoy'un olimpia konserinde giydiği önüne pullardan eyfel kulesi resmedilmiş bir tuvaleti var ki, on bir yaşından büyük herhangi bir kadının beğenmesi mümkün değil. suzanne brögger, transeksüellerin ve travestilerin çocukluklarındaki yıldızları kadınlık modeli olarak aldıklarını yazıyordu. çoğumuzun zevki en fazla ilkgençlik yıllarında belirlenir zaten. kendinizi düşünün, yıllar geçse de en hoşunuza giden saçlar genç kızlığımızın modelleri değil mi mesela? ama hangimiz değişen modaları, erkeklerin göz alışkanlıklarını falan kale almadan giyinebiliyoruz? gayet basit, huysuz virjin'le bülent ersoy. seyfi dursunoğlu, *radikal iki*'de yazgülü aldoğan'la yaptığı röportajda, bu giyim kuşam konularında yönetmeni fatih aksoy'la anlaşamadığını anlatıyor. virjin, gençliğinin june allyson, debbie reynolds'larının elbiselerini yapıyormuş, fatih aksoy da bunları beğenmiyormuş. bu konuya dikkatinizi çekmek isterim, fatih aksoy, seksenli yıllarda, anarşizmdi, komündü (hani *nokta*'ya da çıkmışlardı), her türlü "radikal" boyayı boyamış, şimdi de fıstıki yeşil olarak televizyon programcılığı yapan bir adam. (yani bu kadar çok radikal bir araya gelsin!) anlaşılan geçmiş anarşiklikleri huysuz'un rüküşlüğünü kaldırmasına yetmiyor.

işve cilve...

bülent ersoy'un konserinde, arkalardan bir genç, "yanıma gelsene," diye sesleniyor. bülent ersoy cevap veriyor, "evladım gelemem oraya çocuğum." çocuk, bir parça istiyor, "beni yaşat." bülent ersoy cevap veriyor, "gel sahnenin arkasına bak nasıl yaşatacağım seni!" hiç bir kadın böyle konuşamaz, hiç bir kadın "evladım" diye hitap ettiği birisine cinsel nesne gözüyle bakamaz, hiç bir kadın, "sıkı sıkı sarıl bana, ablan kurban olsun sana," diyemez. hadi diyelim ki dedi, bütün romantik bakışlardan, yürek hoplatan ilan-ı aşklardan, kalbi yakan iltifatlardan vazgeçmek zorunda kalır. hiç bir kadın bülent ersoy gibi "acaba beni beğenir mi?" diye pek kafaya takmadan serbestçe bir erkeği arzulayamaz ve daha da önemlisi, arzuladığını serbestçe küçümseyemez. hiç bir kadın onun gibi, ne kadar kadın kılığında gezse de bir erkek gibi güçlü olamaz.

o yüzden, bir kadında, bir nebze olsun huysuz virjin'lik görüyorsanız, ya ununu eleyip eleğini asmıştır ya cinsel tercihleri sebebiyle erkekleri iplemiyordur ya da çok az görülmekle birlikte, bir erkek, ona güvensizlik yerine arzulandığına, ne yaparsa ve nasıl olursa olsun arzulanacağına ilişkin güven aşılıyordur.

bütün bunlar olmadan, hiç birimiz, bir erkeğe, "ayol âdetim mi yaklaştı acaba, bu herif iyice sinirime gidiyor," diyemeyiz. en hak edenlere bile. "ay ne tatlı şeymişsin sen, yerim seni," de diyemeyiz. (ki bunu da hak edenler olabilir) virjin de bülent ersoy da seçiyorlar, o yüzden cilveleri arzulanmaya yönelik değil, arzularını ifade etmek için; biz ise seçilmeyi biliriz. her ne kadar kadın kılığında olsalar da, çoğumuza taş çıkartacak kadar kadın olsalar da, arzuladıkları erkekler olsa da, "kestirmiş" olsalar da, onlar erkek biz ise kadınız.

o yüzden, çocukluğumdan beri erkeklere biriktirdiğim öfkeyi, daha uzun zaman ancak televizyon karşısında soğutabileceğim. bir çoğumuz gibi. mesela huysuz, bir sürü kaset çıkartmış adamın birine, "maşallah, az da değilmiş, hepsi senin mi onların?" diyecek. adam mahçup olup, konuyu toparlamak için, "evet, epeyce sayıda kaset çalışmamız var," diye cevap verecek. biz de ferah ferah kahkaha atacağız. şimdilik huysuz bizim yerimize intikam alacak: "ay buna erkek mi diyorsunuz siz?" erkekliği ölçüye vurulan eğreti gülümseyecek. yüzünde, sarkık memelerden bahsedildiğinde sarkık memelilerin, bidon bellerden bahsedildiğinde kalın bellilerin, değirmen taşı kalçalardan bahsedildiğinde geniş kalçalıların yüzünde görülen ifadeden olacak. biz oturduğumuz yerden, "oh, nasıl oluyormuş?" diye sevineceğiz. şimdilik o diyecek, biz sevineceğiz. onlar değişmeden, biz değişmeden, bu işleri değştirmeden önce. şimdilik böyle. şimdilik.

ayşe düzkan

TÜPÇÜ

RAMİZE ERER

AKLINI, BAŞINA TOPLA SANİYE. TORUN, TORBA SAHIBI KADINSIN.

BİRİ EVLİ, BİRİ YETİŞKİN İKİ KIZIN VAR. ASLANLAR GİBİ BİR OĞLUN, İYİ, KÖTÜ SENİ SEVEN DAĞ GİBİ BİR ADAMIN VAR.

VAZGEÇ BU SEVDADAN UNUT O ADAMI. DÜŞÜNME ONU. ADINI AĞZINA ALMA. KURTUL ONDAN..

EVEET KURTULMALIYIM. ONU BANA HATIRLATAN HER ŞEYİ ATMALIYIM. HİÇ BİR ŞEY ONU HATIRLATMAMALI.

GINALIM.. SANİYEM. N'OLDU, NİYE DELLENDİN GENE. GÜNLERDİR KATALATİK YANMIYOR DONDUK, ŞİFAYI KAPTIK. OCAK YANMADI AÇ KALDIK, ŞOFBEN ISITMADI YIKANAMADIK TEKE GİBİ KOKTUK. SÖYLE TÜPLERİ NEREYE ATTIN, NEREYE SAKLADIN

FIRK!.. FIRK!

Emeğimiz nasıl özgürleşecek?

İnadına özgür aşk!

Pazartesi'nin Aralık 1997 sayısında yayınlanan Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) 1. Konferansı'nda kabul edilen, partinin yürüteceği kadın politikasına ilişkin üç karar metninden biri olan, "Kadın Emeğinin Özgürleşmesi İçin" başlıklı metni ve Gülnur'un metni oluşturan arka planı açıklayan yazısını okudum ve bazı düşüncelerimi sizinle paylaşmak istedim. Düşüncelerimi daha çok toplumsal cinsiyetçi yapılanmaya karşı mücadele sürecinde, kamusal alan/özel alan içiçeliği üzerine yoğunlaştırmaya ve iki yazıya da o açıdan bakmaya çalıştım.

Gülnur'un açıklamasında, metinde "çalışma yaşamındaki cinsiyetçi yapılanmanın ev içindeki/özel alandaki cinsiyetçi işbölümünden koparılarak aşılamayacağı açıkça dile getiriliyor" deniliyorsa da, yine Gülnur'un açıklamasıyla bu yaklaşın "bir siyasal partinin özel alana ilişkin sözleri olabilir ama programatik hedefleri olamaz" biçiminde özetleniyor. ÖDP, kadın emeğinin özgürleşmesi mücadelesini kamusal alanla sınırlıyor.

"Kadınların kamusal alandaki varlıklarının, onların özel alanda cinsiyetçi işbölümünden kurtulmalarını sağlamaya yetmediği" söyleniyor, ancak, bu durumu aşmanın yolu olarak ev dışına çıkılıyor ve "yerel yönetimler ve kamu kurumları tarafından finanse edilen ucuz veya bedava hizmet veren, kullananlarca ve çalışanlarca denetlenen, yeterli sayıda yemekhaneler, çamaşırhaneler, kreşler açılması için mücadele eder" deniyor. ÖDP özel alanda yapılacak mücadeleyi görmezlikten de gelemediği için onu kamusal alana taşımaya çalışıyor, "erkeklere zorla evişi yaptıracağını" vaat edemiyor ama "ev işlerinin (en azından bir bölümünün) kamulaştırılması durumunda cinsiyetçi iş bölümünün yeniden üretilmemesi hedefi" doğrultusunda kamusal alandaki ev işlerine erkek emekçilerin eşit oranda katılımını programatik hedefleri arasına alabiliyor.

Toplumsal cinsiyetçiliğin yeniden üretimine, sadece erkeklerin değil, kadınların da fazlasıyla katkıda bulunduğu gerçeği düşünüldüğünde, kadın/erkek tüm emekçilerin, özel alandaki yaşamlarında hiç de içselleştirmedikleri bir yaşam biçimini kamusal alana çıktıklarında talep etmeleri ve uygulayabilmeleri ne kadar gerçekçi? Ayrıca, 1996 yılında İstanbul'un Eminönü, Esenler, Güngören, Kartal, Ümraniye, Zeytinburnu ilçelerinin dar gelirli emekçilerinin yaşadığı bazı mahallelerinde yaptığım saha araştırması evlerin yüzde 72'sinde çamaşır makinası, yüzde 74'ünde elektrik süpürgesi olduğunu gösteriyor. Bu oranların, biraz daha geliri yüksek ailelerin yaşadığı mahallelerde yükseleceğini söylemeye hacet yok. Bilmem, cinsiyetçi iş bölümünün ve rol avrımının o evlerde de var olduğundan söz etmeye hacet var mı? Evlerinde çamaşır makinaları ve onları kullanan kadınlar varken, erkeklerden mahallelerindeki çamaşırhanelerde çamaşır yıkamalarını beklemek ne kadar gerçekçi bilmiyorum.

Metinde geçen başka bir hedef "kadınların kocalarından bağımsız olarak sosyal güvenlik hakkına kavuşturulması". Yine, bu gibi talepler, ev içi ve ev dışında toplumsal cinsiyetçi iş bölümünü şekillendiren zihniyetle eşanlı olarak mücadele edilmediği durumda zorlama önlemlerin ötesine geçemeyeceği gibi, günümüz koşullarında gerçekleştiği takdirde kadınların büyük bir çoğunluğunun kocalarına teslim edeceği bir kaynak olmanın ötesine geçemez diye düşünüyorum.

"İşyerinde cinsel tacize karşı" mücadele ÖDP'nin hedefleri arasında, ancak, aile içinde kimin kimi taciz ettiği konu dışı. Kadın emeğinin özgürleşmesi önündeki engeller arasında işyerindeki cinsel taciz ne kadar önemliyse, evdeki cinsel taciz de o kadar önemli. Zaten biri diğerinin uzantısı. Birinin varlığı ötekini meşrulaştırıyor.

Kadınların toplumsal yaşamdaki ikincil konumu bazı faaliyetlerden dışlanırken diğer bazı faaliyet alanlarında hapsolmaları şeklinde tezahür ediyor. Kadınlar, sadece çalışma yaşamından değil, kamusal alanın diğer faaliyetlerinden de dışlanıyor. Toplumsal yaşamın her alanında kök salmış cinsiyetçi yapılanmanın çözülmesi yolunda bütünlüklü mücadelenin biçimlerini düşünürken, kadınlar toplumsal yaşama hangi alanlarda, hangi nedenlerle erkekler gibi, erkekler kadar katılamıyorlar diye baktığımda, ilk aklıma gelen, ev içindeki işbölümünden paylarına düşenin ağırlığı. Bu saptama doğru ama eksik. Eksik, çünkü aynı olaya başka bir açıdan da yaklaşmak mümkün. İşgününün uzunluğu ve çalışma koşullarının ağırlığı açısından baktığımızda, aslında bu koşullar, kadın/erkek herkes için, insan doğasına aykırı düzeyde. Günde 10-12 saat çalışan, hafta sonları bile işe giden bir adama, örneğin ev dışında çalışmayan bir kadının "şu çoraplarını da kendin yıka" demesi mümkün mü? Kapitalist düzen de bu durumun bal gibi farkında ve bunu bir güzel de kullanıyor. Birileri evdeki işleri görmese, çocuklara bakmasa diğerleri günde 10-12 saat çalışabilir mi? Tam da bu konuda elimize bir fırsat geçiyor gibi.

Kadın/erkek emekçiler, cinsiyetçiliği falan düşünmeden işgününün kısaltılması hedefini koymuşlar önlerine. 35 saatlik işgünü uygulamasının kadınlar açısından önemi ise sadece kendi çalışma saatlerinin kısaltılmasıyla sınırlı olmamalı. Aynı zamanda, erkeklerin çalışma yaşamı dışında toplumsal yaşamı kadınlarla paylaşması için bir fırsat. Ama sadece bir fırsat. Bu aşamada, 35 saatlik işgünü için mücadele ettiğimiz kadar, hatta belki de daha fazla, toplumsal yaşamın her alanında birlikte yaşamanın getirdiği yükleri eşit paylaşmanın mücadelesini ve her yerde varolma kavgasını vermemiz gerekiyor.

> "İnadına aşk" deyip, özel alanla ilgili hedef koymamak olmaz. "İnadına aşk" diyen ÖDP'nin, emekten söz ederken, değil kamusal alanda, özel alanda harcadığımız fiziksel emeğin de ötesine geçmesini bekliyorum. Fiziksel emeğin, tek başına, manevi emekten bağımsız, özgürleşmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum. Özgürleştirmeye çalıştığımız emeğimiz, annemizle, babamızla, kardeşlerimizle, çocuklarımızla, partideki arkadaşlarımızla, sevgilimizle, tüm yakınlarımızla, mahallenin bakkalıyla, işyerindeki patronla yaşadığımız ilişkilere harcadığımız manevi emeği de içermeli.

Bu yaklaşımı toplumsal yaşamın başka alanlarına da taşıyabiliriz. Örneğin, kitle örgütlerinde ya da partide 10-18 saat süren toplantılar, aynı 10-12 saatlik işgünü gibi evde işleri yoluna koyan birilerinin varlığı düşünülerek, erkeklerin yaşam biçimine uygun tasarlanmış birlikteliklerdir. Toplantıların bu kadar uzun olmasının cinsiyetçi bir bakış açısının hâkimiyetinden kaynaklandığına, hayatın dönüştürülmesine buralardan başlamak gerektiğine ve bu türlü kazanımların kadınların politik karar organlarına katılımını artırmak için konan kotalardan çok daha kalıcı olacağına, geri alınması daha güç alışkanlıklar yaratacağına inanıyorum. Hayatı dönüştürmek için hayatın her alanında doğal gibi görünen düzenlemelerin sorgulanması gerekiyor.

"İnadına aşk" deyip, özel alanla ilgili hedef koymamak olmaz diye düşünüyorum. Hatta, "inadına aşk" diyebilen ÖDP'nin emekten söz ederken, değil kamusal alanda, özel alanda harcadığımız fiziksel emeğin de ötesine geçmesini bekliyorum. Fiziksel emeğin, tek başına, manevi emekten bağımsız, özgürleşmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.

Özgürleştirmeye çalıştığımız emeğimiz, annemizle, babamızla, kardeşlerimizle, çocuklarımızla, kadın arkadaşlarımızla, erkek arkadaşlarımızla, partideki arkadaşlarımızla, sevgilimizle, tüm yakınlarımızla, mahallenin bakkalıyla, işyerindeki patronla, sokaktaki kadınla/erkekle yaşadığımız ilişkilere harcadığımız manevi emeği de içermeli. Bizim vermeye koşullandığımız ya da bizden talep edilen manevi emeği. Böyle bir emek harcamayalım demiyorum tabii. Sadece, ilişkilere verdiğimiz manevi emeği de özgürleştirmenin yolları olmalı, bu yolları da düşünmeli ve tartışmalıyız diyorum. Aksi takdirde sevgi ve aşk ilişkilerimiz de eşitsizlerin ilişkisi olmaya devam eder diye düşünüyorum.

Ezilenler de, âşık olur tabii. Üstelik bize, aşkı aşk yapanın, tam da içinde varolan şiddet boyutu olduğu öğretilmedi mi? Ne güzel aşk acıları çekmedik mi? Artık acı çekmesek diyorum. Acı çekilmeyen bir aşk yaşamaya giden yolda, en önemli engellerden birinin "kadın emeğinin tutsaklığı" olduğunu düşünüyorum. Aşk, artık tutsakların aşkı olmasın diye,

İnadına Özgür Aşk!

Şemsa

bedia muvahhit, bursalı [illegible] hanım ve istanbullu bir [illegible] köpeğiyle. feraceden şapkaya

geleneksel fes, kalpak ve sarığın karşısında, modern şapka gerçekten bizim mi?

kadınlar şapka kanunu'nu kutladı

bu yıl kasım ayının yirmi beşinci günü taksim'de diğerlerine benzemeyen bir kutlama yapıldı. o sıralar dergimiz matbaada olduğu için değerlendirip size yansıtamadık.

bir grup kadın şapka kanunu'nun çıkışının 72. yıldönümünü kutlamak için, başlarına şapka takarak, taksim cumhuriyet anıtını ziyaret etmişlerdi. bu kadınların kimliğiyle ilgili medyada muhtelif rivayet vardı. ancak, chp kadın kolları'nın ve istanbul kız lisesi eğitim vakfı'nın isimleri anıldı. bana yine çarpıcı gelen bir faaliyet, bu törenden sonra şair-yazar dursun özden'in (adını ilk defa duyuyorum), chp istanbul il binasında küba'da atatürk konulu bir dia gösterisi sunması ama temas etmek istediğim konuyla ilgili olmadığı için yorumlamıyor ve konuyu küba dostları'na havale ediyorum

dikkat etmişsinizdir, şapka kanunu, kadınların başlarına ne taktıklarıyla ilgili bir kanun değil. erkeklerin, fes, sarık ve kalpak yerine batılıların taktığı şapkayı kullanmaları yönünde uygulamalar getirir. bu ayrıntıya şunun için dikkatinizi çekiyorum. mesela çarşaf ya da peçe, kadını örtü altına alması açısından geleneksellliğin yanında doğrudan kadınlara karşı olma anlamını da içermektedir. sarık, fes ve kalpak ise böyle değil. sarık, takanın kefenini başının üstünde taşıması ve dolayısıyla her zaman ölümlü olunduğunu hatırlatması itibariyle dini bir anlam taşımaktadır. ama fes ve kalpağın bu açıdan bile geleneksel olmanın ötesinde bir anlam içerdiklerini sanmıyorum. töreni düzenleyen kadınlar da bu tuhaflığı fark etmiş olacaklar ki, "şapka içindeki kafaları da değiştirdi," şeklinde bir "bağlam" oturtmuşlar. yani, şapkanın etkisini benimsiyor ve savunuyorlar. dünyayı kadınlar açısından yorumlamaya ve değiştirmeye çalışan bizlerin bu yaklaşım üzerine düşünmemiz gerektiği kanaatindeyim. konuya girmek için deniz kandiyoti'den* bir alıntı yapmak istiyorum:

"Cumhuriyetçi giyim kalıbı konusunda çoğu zaman gözden kaçırılan bir olgu, Atatürk'ün (İran'da Rıza Şah'ın yaptığının aksine) peçeyi hiçbir zaman yasaklamadığı, ancak erkeklerin giymeyi seçtikleri başlıklara gelince, çok daha katı davranmış olduğudur. Osmanlı İmparatorluğu'nda toplumsal tabaka, soy ve etnik köken ayrıklarının giymesine izin verilen kıyafetlerden, hatta giydiklerinin renklerinden açıkça okunabilirdi. Bunun yanında, din adamları sarık ve giysilerinden rahatça ayırt edilebilirlerdi. Batı şapkası ve kravatı yalnızca moda unsurları olmakla kalmayıp, farklılıkları eritip ortadan kaldıran, aynı zamanda devlete bağlılığı da simgeleyen bir laiklik üniformasına dönüşmüştü. Cumhuriyetin yeni kadroları, memurlar ve meslek sahipleri, sadakatlerinin işaretlerini giydiler; itaatsizlik belirtileri de uygun biçimde olmayan sakal ve bıyıklar ya da başlıklarla gösterilebiliyordu. (...) Cumhuriyetin modern erkeği topluluk içinde kolunda yüzü açık karısı ile boy gösterirken, kırsal kesimdeki biraderi kendisini kırk adım geriden takip eden peçeli karısı ve geleneksel kıyafetiyle (tercihan karısı yürürken eşek üstünde) çiziliyor, sık sık da karikatürize ediliyordu. Geleneksel erkeklik, keskin yaş ve toplumsal cinsiyet hiyerarşileri ve kadınların ezilmesi, artık kırsal gelenekler bağlamında ifade ediliyor ve bir medeniyet eksikliği olarak yorumlanıyordu."

köylülerin cumhuriyet'e sadakat göstermek için önemli bir sebepleri olmadığından kılık kıyafetlerini değiştirmemeleri de normal. bizim açımızdan bir diğer önemli bilgi de peçenin yasaklanmamış olması bence. erkeklerin şapka giymeleri konusundaki bu ısrar, cumhuriyetin kılık kıyafet konusundaki modern dayatmalarının pek öyle kadınları kara çarşaftan kurtarmaya falan yönelik olmadığını gösteriyor. yani eğer isterseniz peçe takabiliyorsunuz ki bunun dini otoriteye verilmiş bir taviz olduğu aşikâr. buna karşılık, kalpak takmak zinhar yasak. niye? çünkü modern değil.

> türk modernleşmesi, kadınlara fayda sağlamış olabilir ama esas amacı onları özgürleştirmek değil, erkekler için daha uygun bir hale getirmektir.

özgürleştiren modern

modern, geleneksellin karşıtıdır. geleneksel kısıtlar, modern özgürleştirir. peter wagner, ***modernliğin sosyolojisi*** adlı kitabında konuyu benim yapabileceğimden çok daha sarih biçimde anlatıyor:

"Özgürleşme söylemi, modern zamanların kökenlerinde yer alır. Özgürleşme söylemi bilimsel devrim dönemi boyunca bilimsel uğraşlarda özerklik arayışına, siyasal devrimler-

fotoğrafta şapka "devrimi"ni takip etmiş bir beyefendi hari "devrimi"nin bazı [illegible] icabet ediyor.

deki kendi kaderini tayin talebine-bunun modelleri Amerikan ve Fransız devrimleriydi- ve iktisadi faaliyetlerin mutlakiyetçi bir devletin denetim ve düzenlemelerinden bağımsızlaşmasına kadar uzanır."

pek güzel değil mi? evet, ama yine peter wagner biraz ileride şunları diyor:

"Uğradığı tüm iç değişikliklere karşın böyle bir özgürleşme söylemi modernliğin iki yüzyıldan fazla bir dönemi boyunca bir süreklilik gösteriyorsa, o vakit bu söylemin sözü edilen toplumların önemli görünümlerini yansıttığını varsaymak akla yakın olur. Gelgelelim, bu söylemin her zaman eleştirel bir karşılığı olmuştur: Disiplin altına alma söylemi.

kısıtlayan modern

bütün bunlardan modernleşmenin bir başka yuzunu tespit ediyoruz; disiplin altına alma ya da kısıtlama.

modern, bir sıfat olabilir. ama modernleşme bir projedir. sınırları, çizgileri ve esas önemlisi normları aydınlanma'yla belirlenmiş bir proje. çünkü aydınlanma tanrının egemenliğine karşı çıkmıştır ve onun yerine aklın ve mantığın egemenliğini inşa etmiştir. gerçeğe, bilimsel gerçeğe akıl ve mantık yoluyla ulaşılabilir ve insanı özgürleştirecek olan da bilimdir. böylece modern proje de birdir, tektir, mantıklı ve akla uygundur, doğrudur ve öznelerinin iradesinden bağımsız da olsa uygulanması gerekir. yani siz ister isteyin. ister istemeyin. ya da ister o şekilde, ister bu şekilde isteyin, modernleşme sizi bildiği gibi "özgürleştirir". bunun, öznelerinin tamamının katılmadığı bir toplumsal devrimle. alâkası yoktur. toplumsal devrimde özne o devrimle özgürleşecek insanlarken, modernleşmede özgürleşme uygulaması esastır. işte bu uygulama disipline ihtiyaç duyar.

disiplin kime yarar?

tabii ki egemenlere. kapitalizmin modernleşmenin disiplinlerine nasıl ihtiyaç duyduğu, nasıl onlarla iç içe geliştiği üzerine ciltler dolusu kitap yazılmış. bizlerin de, bu modernleşmenin peşine takılmadan önce soracağımız sorular vardır diye düşünüyorum. modernleşme gelenekseli kadınlara faydası olsun diye mi kırmıştır? hiç sanmıyorum. bu konuda yine deniz kandiyoti'ye başvurmak istiyorum.

"Yüzyıl dönümünde Osmanlı aile törelerine ilişkin tartışma edebiyatı, tek bir esas kurbanı, yani kadını ortaya çıkarmış gibi görünüyor. Kadının cehaleti ve tecrit edilmişliği, çok karılılığın ve tek yanlı boşanmanın (yani talak) yakışıksızlığı başlıca eleştiri konularıydı. Bunları dile getiren ise modernist erkek reformcunun sesiydi. Bu eleştiride içkin olan bir şey de, erkeklerin akrabaları tarafından ayarlanan sevgisiz evliliklere, entellektüel bir arkadaşlık sağlamayan yetersiz eşlere mahkûm edildikleri olgusuydu. Benim bu aşikâr erkek feminizmine ilişkin ilk yorumum kadınların mağdur durumunun, baba istibdadı karşısında yurttaşlık haklarından yoksun bırakıldıkları için yakından erkekler tarafından kullanıldığı doğrultusundaydı; yurttaşlık haklarından yoksunluk siyasal alanda mutlakiyetçi Osmanlı Devleti'nde yansımasını buluyordu."

çok basit ve açık bir iddia değil mi? erkekler, etraflarındaki kadınlar yeterince tatmin edici olmadıkları için bir değişikliğe ihtiyaç duyuyorlar. türk modernleşmesi, kadınlara fayda sağlamış olabilir ama esas amacı onları özgürleştirmek değil, erkekler için daha uygun bir hale getirmektir. bu erkeğin herhangi bir erkek olmadığı, o dönemde devlete hakim olan batıcı, entellektüel erkek olduğunu söylemeye gerek yok. kemalizmin devrim olup olmadığı çok tartışılır ama her devrimin devrimcilerine uygun kadınlar yarattığı tartışılmaz. şapka, tabii ki batıcı bir proje olan türk modernleşmesinin önemli simgelerinden birisi.

dünya kadına yönelik şiddete son gününde anıtın önüne giden kadınlar, başlarına basının deyimiyle, "gündelik hayatta kullanmadıkları" şapkalar takarak gelmişler. şapka kanunu'nun bahsettiği şapkaların onların değil erkeklerin başlarındaki olması tuhaf bir biçimde durumu temsil ediyor sanki. şapkasını savunmak için o anıtın önüne toplandıkları modernleşme de kadınların değil erkeklerin aslında. aralarında yine başında şapkayla bedri baykam'ı gördüm. bedri baykam, kadınlar özgürleşsin ister, ki onlara sahip olduğu gece klüplerinde çamur güreşi yaptırabilsin mesela. bizlerse, geleneksele, onun gibilerin gönlü hoş olsun diye karşı çıkmıyoruz. aradaki bu nüans temel bir politik farklılık olarak uzun zaman bu topraklarda karşımıza çıkacak. o yüzden modernleşme konusuna tekrar tekrar dönmemiz gerekebilir.

ayşe düzkan

* *cariyeler bacılar yurttaşlar,*
deniz kandiyoti, metis, 1997.

Şapka Kanunu

Şapka Kanunu'ndan uzun zaman Şapka Devrimi olarak bahsedilirdi ancak şimdilerde o kadar ileri giden yok.

25 Kasım 1925 tarihinde çıkan "Şapka İktisası Hakkında Kanun" kalpak ve serpuşun giyilmesini yasaklayarak kamu görevlileri için şapka giyme zorunluluğu getirdi. Kanun çıkmadan önce, Ağustos ayında Mustafa Kemal Kastamonu'ya yaptığı gezide şapka taktı ve daha sonra kamu görevlilerine şapka zorunluluğu getirildi. 671 sayılı Şapka Kanunu "Türk halkının umumi serpuşu şapkadır" hükmünü getirdi ve hükümeti buna aykırı olan uygulamaları yasaklama konusunda yetkili kıldı.

3. Ulusal Nüfusbilim Konferansı

Hacettepe Universitesi, Nüfus Etüdleri Enstitüsü 2-5 Aralık 1997 tarihleri arasında 3. Ulusal Nüfusbilim Konferansı nı gerçekleştirdi. Nüfusbilimin çok çeşitli alt başlıklarının ele alındığı konferansta kadınlarla doğrudan (Demografi ve Kadın 1, 11) ve dolaylı (göçler, gece kondular, doğurganlık. aile, hane halkı, doğum kontrolüyle ılgili bildiriler) oturumlar ve bildiriler yer aldı."Uluslararası Göçler" oturumda H. Taşkıran tarafından Türkiyeli Göçmen Kadınlar başlıklı bildiri sunuldu. Tahire Erma ise gecekondulu kadınlar ve bu konuda yapılmış niteliksel çalışmaların katkılarını anlattı. Pınar İlkkaracan'ın sunuşu Doğu ve Güneydoğulu kadınlar üzerineydi.
Demografi ve kadın konulu birinci oturumda Akın Atanur, Filiz Kardam ve Gülay Toksöz kadın istihdam araştırmalarındaki yöntem sorunlarına değindiler. Bir diğer sunuş İlknur Yüksel ve Zehra Kavrakoğlu tarafından yapılan kadınların ev içi zaman kullanımı hakkındaki sunuştu. İkinci kadın konulu oturum Ferhunde Ozbay tarafından yönetildi ve aile içi şiddet, nüfus planlanlamalarında kadının hukuksal rolü, seks işçilerinin demogafik özellikler ve kürtaj konularında bildiriler sunuldu.

Ankara Pazartesi

Kadın Eserleri Kütüphanesi'nin ajandası çıktı

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın gelenekselleşmiş ajandası çıktı. 1998 yılına ait ajanda "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kadın ve Eğitim" temasnu içeriyor. Vakfın yedi yıl boyunca kütüphanede topladığı arşiv ve koleksiyonlar ajandada duyuruluyor; 1997 yılı boyunca yapılmış olan etkinliklerin (panel, sergi, toplantı) bir dökümü veriliyor. Ajandada. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadınların eğitim tarihinin Zehra Toska tarafından kaleme alınmış bir özeti de yer alıyor. Ajandanın görsel malzemesi, döneme ait belge niteliğindeki fotoğraflardan oluşuyor.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Vakfı, Abdülezal Paşa Caddesi, Fener Vapur İskelesi karşısı tarihi bina, 34220, Haliç, İstanbul.
Tel: 0212.534 95 50. **Fax:** 0212.523 74 08.

Yüzyılın Sonunda Kadınlar

Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün (TODAİE) düzenlediği "20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı"na araştırmalarımızı sunmak üzere müracaat ettiğimizde doğrusu bu kuruluşun ne yapıp ettiği konusunda en küçük bir fikrimiz olmadığı gibi, isminin içindeki "Amme İdaresi" tanımlamasından da bir miktar işkillenmiştik. Kamu yönetimi ile ilgili bir kuruluşun kadınlar ve gelecekleri ile ilgili tartışabileceği konuların kısıtlı olacağını düşünüyorduk. Ankara'ya gitmezden birkaç gün önce konferans programı elimize geçtiğinde ilk şaşkınlığımızı yaşadık. Program, kadınlarla ilgili aklımıza gelen gelmeyen birçok değişik konuda tebliğlerle doluydu.

Konferansın açılışını. Enstitü'nün Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi yöneticisi ve konferansın düzenleyicisi, Oya Çıtçi yaklaşık beş yüz kişilik bir dinleyici topluluğuna hitaben yaptı. Konuşmasına "Özellikle, ülkemizde yaşanan son yılların deneyimi kadınların toplumdaki konumunun ne kadar kırılgan olabileceğini göstermiştir. Kadın haklarının tartışılması için tüm birey ve kurumlara görev düşmektedir. Kadınların savunma konumundan kurtulması, yeni haklar için mücadele etmesi gereklidir," diye başladı. Kongreye olağanüstü bir ilgi olduğunu, inanılmaz katkı ve destek geldiğini, en etkileyici olanın, katılımın, kadın çalışmaları alanına yüreğini koymuş insanlardan gelmesi ve onun da ötesinde, çok genç, pırıl pırıl akademisyen grubunun katkıda bulunması olduğunu söyledikten sonra, konuşmasını "Kadınların özgürlüğü için, demokrasinin eşitlik ve özgürlük ilkelerine katkıda bulunmak için, burada bulunan herkese teşekkür ederim," diyerek noktaladı.

Toplam 52 bildirinin sunulduğu ve tartışıldığı toplantının tümünü size yansıtmamız maalesef mümkün değil, zaten biz de hepsini izleyemedik. Açılış oturumunu takip eden oturumlar ikişer ikişer, eşanlı olarak, yürütülüyordu. O nedenle şöyle bir yöntem seçtik: Oturumların başlıklarını aktardıktan sonra, izleyebildiklerimiz arasından dikkatimizi ve ilgimizi çeken konuları ön plana çıkararak oluşturduğumuz başlıklar altında, tebliğ ve tartışmalardan bazı noktaları aktararak biraz da olsa üç gün boyunca bizi unutturmayan, mutlu kılan bir birlikteliği size yansıtmaya çalışacağız.

Kadınların görünmezliği

Çeşitli alanlarda ve bağlamlarda kadınların nasıl yok sayıldığını, görünmez kılındığını izliyoruz. Görünür olma durumları ise kendileri için olmaktan ziyade başkaları için

Tarihte belirli gruplar, örneğin işçi sınıfı, etnik gruplar, eşcinseller ve tabii ki kadınlar görünmez kılınmıştır. Geçmişin öznesi erkeklerdir. Erkekler dövüşür, kadınlar ganimettir. (**Meltem Ağduk Gevrek** ve **Özlem Şahin** Ankara Üniversitesi, *Tarih Çözümlemesi İçinde Sözlü Tarih ve Feminist Sözlü Tarih Çalışmaları*)

Medyaya bakıyoruz. Kadınlar genellikle tüketici olarak sunuluyor, haberlerde ise ya hiç çıkmıyorlar ya da ancak kurban rolünde veya magazin haberlerinde, özel yaşamları ile mevcutlar. En çok izlenme oranına dayalı bir medya içinde kadının en çok izlenmeyi sağlayacak bir araç haline getirildiği, şiddet, cinsellik ve tüketici unsurlarının kadının kimliğine eklemlendiği görülüyor. (**Nilüfer Timisi**, Ankara Üniversitesi, *Medya ve Kadın: Temel Sorun Noktaları*)

Sanata geçiyoruz. Erkekler için *nü* kavramı kullanılmıyor, kadınlar için kullanılıyor. Çıplak olmak insanın kendisiyle olmak. *nü* olmak ise başkalarına çıplak görünmek anlamına geliyor. İnsanların *nü* olması onları nesne haline dönüştürüyor. Yani, nesne konumunda, zevk aracı olan, kadınlar. (**Nurav Akkol**, Hacettepe Üniversitesi, *Plastik Sanatlarda Kadının Cinsel Olarak Kullanımı*)

Kadınlar etnik grupların simgesi durumunda. Çerkez deyince "Çerkez kadın" gözümüzün önünde canlanıyor. Simge oldukları için aynı zamanda etnik kimliğin kavga alanı da kadınlar oluyor. (**Ayşe Güneş Ayata**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, *Etnik Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet*)

Devlete bakıyoruz. 28'lerde kurulan kız enstitüleri devlet ve toplum arasında uzlaşma yaratma çabasının bir sonucu. Kadınlar modernleşme projesinin bir aracı olarak kullanılıyorlar. (**Fadime Gök**, Boğaziçi Üniversitesi, *Kız Enstitülerinin Sosyal ve İdeolojik Rolleri*)

İktisat teorisine bakıyoruz. Standart iktisat teorisinin kadın tipolojisi: Tüm kadınlar evlidir, evli değilse mutlaka evlenecektir. Çocuk sahibidir ya da olacaktır. Tüm kadınlar erkek yakınlarına iktisadi olarak bağımlıdır. Tüm kadınlar ev kadını statüsündedir. Kadınlar sanayi sektörlerinde üretken değildir. Kadınlar irrasyoneldir. (**Ufuk Serdaroğlu** ve **Nurcan Özkaplan**, Gazi Üniversitesi, *Toplumsal Cinsiyetin İktisat Özelinde İrdelenmesi*)

Çalışma yaşamı

Kadınların ev dışında çalışma yaşamına girebilmeleri, kariyer yapabilmeleri için birçok engeli aşmaları gerekiyor. Aşabilenlerin, erkek dünyasına girebilen kadınların, bir kısmı da o dünyayla bütünleşiyor. Kadınların, işyerinde ve evde yüklendikleri roller zaman zaman çatışma içinde.

Ev içinde süregelen toplumsal cinsiyetçi iş bölümünden paylarına düşenin ağırlığı ve ev dışındaki ağır çalışma koşulları kadınların iş yaşamını terk etmelerine neden oluyor. Kadınların çoğunluğu ailenin ekonomik gereksinimi varsa çalışıyor (**Ayşe Eyüboğlu**, TRIO Araştırma; **Hülya Tufan**, Galatasaray Üniversitesi; **Şemsa Özar**, Boğaziçi Üniversitesi, *Kentli Kadınların Çalışma Koşulları ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri*)

Türkiye'de, üniversitelerde çalışan akademisyen kadınların niceliksel konumuna bakarak çizilen olumlu tablonun, yatay ve dikey açıdan incelendiğinde ne denli cinsiyetçi bir ayrımcılığı yansıttığı gözler önüne seriliyor. Kadınların en yoğun olduğu alanlarda bile daha ayrıntılı bir döküm yapıldığında kadınlar aleyhine hiyerarşik bir yapı görülüyor. (**Ruhi Köse**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, *Akademik Yaşamda Cinsiyetçi İşbölümü: 1990-1994 Dönemi Türk Üniversitelerinde Durum*)

Kariyer yapan kadınlar bireysel özellikleri değil cinsiyetleri nedeniyle engellerle (şeffaf engellerle) karşılaşıyorlar. Kadınlar kurmay, teknik işlere yönlendirilmiyor. Hizmet, finans, sigortacılık, insan kaynakları, iletişim, pazarlama ve finansman bölümlerinde kariyer yapabiliyor. Kariyerlerinde yükselmiş kadınların çoğunluğunun erkek merkezli sistemle bütünleştiği görülüyor. (**N. Aylin Ataav**, Galatasaray Üniversitesi *Kadın Yöneticilerin Kariyer Boyutları ve Etmenleri*)

Evlerinde çalışan girişimci kadınların birçoğu rol çatışması yaşıyor. Girişimci rolleriyle anne, ev kadını, eş olma rolleri çatışıyor. Herşeve rağmen aile üyelerinin beklentilerini gerçekleştiriyorlar. Bütün bu rollerin altında ezilenler, herşeyden kaçmak, uzaklaşmak istiyor. (**Özlen Özgen** ve **Hatun Ufuk**, Ankara Üniversitesi, *Kadınların Evde Gerçekleştirdikleri Girişimcilik Faaliyetlerinin Aile Yaşamına Etkisi*)

Kamu sektöründe üst düzey yönetici kadınların çoğunluğu ekonomik nedenlerle çalıştıklarını dile getiriyorlar. Zihniyetleri ve yaşam biçimleriyle geleneksel değerleri yeniden ürettikleri görülüyor. Çoğu kızları için öğretmenlik, oğulları için mühendislik mesleğini düşünüyor. Önemli sayıda yönetici kadın, kadınların kariyerinin kocalarından yük-

ve Gelecek

sek olması iyi değil diyor. (**Aysel Günindi Ersöz**, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, *Kamuda Yönetici Olarak Çalışan Kadınların Geleneksel ve Çalışan Kadın Rollerine İlişkin Beklentileri*)

Sendikalarda aktif olmak kadınlar için sıradışı bir durum. Sendikalı kadın sayısı çok düşük, profesyonel olarak çalışan sendikacı kadın ise parmakla gösterilecek kadar az. Büyük çoğunluğu hem sendikada, hem evde, hem işte sorumluluklarını sürdürüyorlar. Üstüne üstlük bir de bu işlere kalkışabilmek için çevrelerini ikna etmeleri gerekiyor. Sendikalar ücret sendikacılığı yapmalarına rağmen kadınlar sendikaların işlerini daha kapsamlı değerlendiriyor. Sendikaların görevlerini sıralarken önce eğitimi yükseltmek, sosyal hakları savunmak, demokrasinin genişletilmesi, en sonda da ücret artırımı diyorlar. (**Gülay Toksöz**, Ankara Üniversitesi, *Türkiye'de Sendikacı Kadın Kimliği*)

Silahlı Kuvvetler'de 611 kadın subay görev yapıyor. Halen 300 kadın öğrenci subay var. Kadınların subaylık mesleği hemşirelikle başlamış. Mesleklerinde karşılaştıkları güçlükler arasında görev ve yetki sorumluluklarının düzenlenmemiş olmasını sayıyor, bunların yeniden düzenlenmesini istiyorlar. Talepleri arasında mesleki programlara daha fazla katılabilmek yer alıyor (**Nur İnanç ve Sevgi Hatipoğlu**, Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA), *GATA Komutanlığı Yönetiminde Görev Yapmakta Olan Kadın Subaylar*)

Deniz Kuvvetleri'nin ilk mezunlarından iki teğmen kadını izliyoruz. Gemide görev yaparken erkeklerle eşit çalışma koşulları içinde olduklarını söylüyorlar. Oturum Başkanı Mine Tan'ın "Biz karada o kadar çok ayrımcılıkla karşı karşıya kalıyoruz ki denizde olmaması ilginç" yorumu üzerine "zaten ordüda kadın/erkek yoktur subay vardır!" diye cevap veriyorlar. (**Serhat Gültekin ve Ayşegül Özdemir**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, *Deniz Kuvvetlerinde Kadın Subaylar ve Katkıları*)

Kadınlara özgü kamusal alan

Kadınların kamusal alana girmesi bazı feministlerce kurtuluş olarak görüldü. Kadınlar eğitim, iş hayatı ve hele de siyasete girince kurtulmuş olarak addedildiler. Oysa iktidar olgusu bir toplumsal ilişki olarak çözümlendiğinde, kadınların toplumsal ilişkileri kullanarak edindikleri gücün erkeklerin gücünden çok farklı olduğu görülüyor; erkeklerle eşit olamıyor. Kadınların çıkarı ailenin çıkarıyla ilgili ve kadınlar aile ağlarını kullanarak güç kazanıyorlar. Antropolog Julie Marcus İzmir'de yaptığı bir araştırmada kadın ve erkeklerin ayrı mekânlarda yaşadıklarını, her iki cinsin de kendilerine özgü kamusal alanları olduğunu gösteriyor. Bu farklı kamusal alanların eşit değerde olup olmadığı sorgulanıyor. Kadınların eve kapanmış kurbanlar olmadığını, ancak iki cinsin kamusal alanlarının eşit olmadığı ileri sürülüyor. (**Aksu Bora**, Ankara Üniversitesi, *Kamusal Alan Özel Alan: Mahremiyet-Özgürleşme İkileminin Ötesi*)

Ankara'nın bir gecekondu mahallesinde yaşayan ve büyük bir çoğunluğu ev dışında çalışmayan göçmen kadınların mahalledeki birlikteliklerine bakıyoruz. Erkeklerin dışında oluşturdukları kamusal alana. Bu birliktelikler sırasında kadınların kadınlık bilincini geliştirdiklerini, ama aynı zamanda birbirlerinin yaşantısını, yerleşmiş ahlak kuralları çerçevesinde, yani erkekler adına kontrol ettikleri görülüyor. İkinci kuşak göçmen kadınlar bir kimlik arayışı içinde. Ancak, bunun sonuçları olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilmekte, özellikle erkek egemen toplumun yeniden üretilmesi sürecinde. (**Tahire Erman**, Bilkent Üniversitesi, *21 Yüzyıla Girerken Köyden Kente Göçmüş Kadın ve Özellikle Gecekondu Kadını*)

"Tüpçüyü beklemek"

Televizyonda izlenen pembe diziler kadınların özel alandaki konumlarını olumlar nitelikte. Kadınlar hep bekleyiş içindedir. Bamize Erer'deki gibi kadınlar hep tüpçüyü bekler. Diziler de hergün kesilir ve tekrar başlar. Kadınların yaşamlarında da tekrarlar vardır. Evler temizlenir. Hiç bitmez, tekrar temizlenir. Yine de, pembe diziler politik mücadelenin bir mevzii olarak alınıp feminist mücadele için dönüştürülerek kullanılabilir diyor araştırmacı. (**Fatma Gözlükaya Tütüncü**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, *Gündelik Yaşam, Kadınlar ve Pembe Diziler*)

Hayatı dönüştürmek, iktidarı dönüştürmek

İktidar ilişkilerini üniversite sıralarında değiştirmeyi amaçlayan bir denemenin öyküsünü ve sonuçlarını izliyoruz. Radikal ve feminist pedagoji yöntemlerinin kullanıldığı bir ekip projesi. Öğreten ve öğrenen arasındaki hiyerarşinin kırılmasına dayanıyor bu yöntem. Amaç, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına duyarlı, eğitim aracılığıyla bu ayrımcılığı kıracak ve cinsiyetçiliğe karşı dönüşümleri destekleyecek bir ders ortamı yaratabilmek. Bu deneyim eğitimin geleneksel yapıyı çözmede en önemli faktörlerden biri olduğunu, ama yeniden yapılandırılmadığı takdirde geleneksel yapıyı yeniden ürettiği sonucuna varıyor. (**Mine Tan, Yasemin Esen, Özlem Şahin ve Güzin Yamaner**, Ankara Üniversitesi, *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Lisans Programlarına Kadın Bakış Açısının Kazandırılması Adına Pedagojik Bir Deneme*)

Feministler özel alan politiktir dediler ve özel alanın politikasını yapmaya başladılar. Kadınların güç ve iktidardan uzak durmasını savundular. Elleri temiz kalsın diye. Özel / kamusal alan birlikteliğine ilgi çekerken politik iktidarı gözardı ettiler. Ama politika iktidar etrafında döner. Başkaları iktidara elini bulaştırmadıkça iktidar hep aynı kişilere, erkeklere kalır. Oysa demokrasilerin ezilen gruplara grup olarak temsil edilecekleri mekanizmaları bulması gerekiyor. İktidarı dönüştürmek için kadınların bir güç ve iktidar teorisi geliştirmesi şart. Kadınların nasıl ezildiklerini değil, nasıl güçlenmeleri gerektiğini kavramsallaştırmak lazım. Bunun için kolları sıvayıp mücadele etmek gerek. Bu mücadelede farklılıkları kucaklayan bir pratiğin varlığı gerekli. Zaten hayat böyledir. (**Fatmagül Berktay**, İstanbul Üniversitesi, *Kadınlar ve İktidar: Paylaşmak mı? Dönüştürmek mi?*)

Fadime Gök, Şemsa Ozar

Konferans sonrası...

Sanmayın ki konferans günlerimiz sadece bir oturumdan oburune koşuşturmakla geçti. TODAİE'nin misafirperverliğinin yanısıra, Ankara'nın gece hayatında varolabilme mücadelemiz de takdire değerdi doğrusu. Konferansın ilk akşamı. TODAİE konferans salonunda, Varlam Lali Nikoladze'nin sahneye koyduğu ve Yeşim Ceren Bozoğlu'nun oynadığı ***Kadınlar*** oyununu izledik. Nazım Hikmet ten Dario Fo'ya, çeşitli oyun yazarlarının yapıtlarından derlenmiş olan bu oyun, tarihin değişik duraklarında, birbirinden çok farklı konumlardaki on kadının hayatta kalabilme mücadelelerinin çeşitliliğinde ve zaman zaman traji-komikliğinde bir yolculuğa çıkardı bizi. Aynı günün akşamı Hülya, Ayşe ve ben tebliğimizi sunmuş olmanın iç rahatlığı ve sonraki günler dinleyici olarak keyif çatacağımızın bilinciyle, bir önceki Ankara seyahatimizde keşfettiğimiz bir bara doğru yol aldık. Efendim barın özelliği, (belki hiç özelliği değil de bizim yakıştırdığımız özelliği) takılanların yaş ortalamasının 40 civarında olması (yani bizim yaşlarımıza denk düşmesi), ilginçliği ise, saçına ak düşmüş erkeklerin 18'lik kızlarla zuhur etmemiş olmaları (Bu barın İstanbul karşılığını bilen varsa tarafımıza bildirilmesi önemle rica olunur!). Barın kapısından girdiğimizde ilk şoku yaşadık. Ortada değil 40'lıklar, hiç kimse yoktu. Neyse, daha erken falan diye muhabbete daldık. Bizde laf çok, muhabbet koyu, şaraplar, konyaklar, kahveler derken, gelen giden yok. Sonunda garson elinde hesapla masanın başında bitti ve böylece ilk Ankara gecemiz noktalanmış oldu.

Son akşam Enstitü'nün 11. katında, Ankara ayaklar altında, Kavaklıdere firmasının desteğiyle verilen şarap ve peynir partisindeyiz. Otobüslerimiz saat 12'de kalkıyor. İnat bu ya, yine bizim ilk göz ağrısı barı kafaya takmış bulunuyoruz. Tek ümidimiz o günün cuma olması. Bu kez daha da kalabalığız. Ayşegül, Hülya, Ufuk, Nurcan ve ben çalıyoruz barın kapısını. Oh tanrım, içerisi dolu. Hatta yer bulmakta güçlük çekiyoruz. Demek 40'lı yaşlardaki Ankaralılar hafta içinde sıcak evlerinde kalmayı tercih ediyorlar. Muhabbetimiz konferansın gece oturumu şeklinde başlıyor. Bu kez konumuz erkekler, erkekler dediysek tabii ki kadınlar karşısında erkekler. Tam da geçen sayı *Pazartesi*'de Perihan Mağden'in sözünü ettiği durum. Bir erkekle ilişkimiz niye yaşamımızın her alanını bu kadar etkiliyor. işimizi, diğer ilişkilerimizi. Ve nasıl oluyor da bu adamlar hayatlarını bu denli kompartmanlara ayırmada becerikliler. Birimiz kıskançlığını dile getiriyor. Bir diğerimiz, aslında bu durumun kadınların üstunlugu olduğunu, erkeklerin duygusallığı bizim gibi yaşayamamalarının onların kabızlığı olduğunu tatlı tatlı anlatırken, başka biri devamlı lafa girip, "Hayır, ben artık acı çekmek istemiyorum, ben de onlar gibi yaşamak istiyorum," diye sızlanıp duruyor. Şarap kadehleri havada uçuşuyor. Konferansın bu gece oturumunda, yaşadıklarımızdan oluşan deneysel-bilimsel tebliğleri sunar ve dinlerken attığım kahkahalardan yanaklarım acıyor. Yan masadakiler herhalde böyle derin bir konuyu bu denli şen şakrak didiklememizden etkilenmiş olacaklar ki kendi çorbalarından bize de ikram ediyorlar. Konu derin, tartışma uzun, sonuç: henüz yok. Ama biz çok eğleniyoruz, kafamızı kaldırıp 40'lık delikanlılarla flört edemeyecek kadar çok!

Şemsa

(İkinci akşamki bar sefamız bu sayfadaki yer sorunu nedeniyle es geçilmiştir. Israrla gittiğimiz barın ismini merak edenlere: Siyah-Beyaz, Kavaklıdere'de.)

Yeni zamanlar

Ikibinlere şurda iki yıl kaldı; yeni bir yüzyıl (hatta yeni bir bin yıl) insana yeni bir çağa girildiği hissini verebiliyor kolayca. Nitekim ikibinli yılları farklı kılacak değişimlerin neler olacağı uzun zamandır tartışılıyor. Beyaz bir sayfa açma merakı.

Başka pek çok öngörünün (ya da kehanetin) yanısıra, ikibinli yılların kadın çağı olacağı da söyleniyor. Feminizm adına buruk bir zafer. 1970'lerde toplumu temelinden sarsacağını düşündükleri cinsel devrimin bugün "on derste orgazm" kitapçıklarında söndüğünü gören kadınlar ne hissediyorlar acaba? Yahut kendini var edebilmenin ve dillendirebilmenin bir "temsil" meselesine donuştugunu?

İkibinli yıllar kadınların olacak, artık her yerde onları goreceğiz, hem de öyle eskisi gibi alt kademelerde değil, yonetici ve karar verenler olarak deniyor. Nitekim bunun örnekleri şimdiden çoğalmaya başladı bile.

Sahiden de "feminizm olayını aşmış" bir genç kadınlar kuşağı var: Orta-üst orta sınıftan, en az bir Batı dilini konuşabilen, işletme, finans ya da iletişim gibi bir eğitim görmüş (iyi eğitilmiş demeye dilim varmıyor), kentli ve genç kadınlar. Çeşitli eğitim ve toplumsal konum olanaklarıyla donanmış, güçlü, gücünün farkında ama henüz bu gücün sınırlarına ulaşmamış bir kadın kuşağı. Güçlerinin sınırlarını henüz görmemiş olmanın verdiği güvenle, "artık eşitlik ve hak söylemlerinin vakti geçti, bu dünya bir aynadır, karşısındakini yansıtır diyorlar. "Sana ikinci sınıf insan muamelesi yapılıyorsa hatayı kendinde ara.

Kadın çağına yakışan kadının portresi de üç aşağı beş yukarı çizilmiş durumda: Hem akıllı hem guzel, hem çalışkan. hem esprili, başarılı, hazır cevap, seksi, mce ama dolgun, çılgın ama evcimen, özgürlüğüne düşkün ama bir "stil" i de var. Geçenlerde uluslararası moda piyasasındaki başarısıyla parlayan genç kadının dediği gibi: gerçek bir kadın!

Ulaşılması zor bir ideal. Bir kuşağın orta sınıftan genç kadınlarını belli ki feci yıllar bekliyor. Her daim genç, dinamik, enerjik, neşeli, bakımlı, sağlıklı ve mutlu olmaları gerekiyor. Bireyselliğin, "fark"lılığın bu kadar yüceltildiği çağda bu üniformayı çok özel, kendine ait bir şey gibi taşıyabilme becerisi de ayrı.

Böyle ayrıntılı olarak belirlenmiş bir ideal tipe benzeyebilmek için insanın bayağı hedefe kitlenip sistemli bir biçimde çaba göstermesi gerekir hiçbir halde. Adeta bir projenin realize edilmesi gibi.

İnsanın kendisini bir "proje" olarak ele alıp gerçekleştirmeye çalışması, bu çağa özgü bir tuhaflık. Herhalde her zaman insanların benzemeye çalıştıkları birileri vardı ama ne kadar idealize edilmiş olurlarsa olsunlar. onlar gerçekti, bu ideal tip gerçek değil. Bu çok büyük bir fark; sıfırla bir arasındaki kadar. Bir "özne", bir "eyleyici" olma, potansiyelini harekete geçirme anlamında kendini var etme sorunsalıyla "projeyi realize etme" sorunsalı arasında da dağlar kadar fark var.

Bu farkın önemli bir ayağı, birinin toplumsal. diğerinin bireysel bir etkinlik olması. Kendini var edebilmek, diğerlerini hesaba katmayı, onlarla bir alışveriş içinde olmayı. onları değiştirmeyi, onlarla değişmeyi de içerir. Oysa bir ideal tipe dönüşmeyi hedef alan çaba, tek başına yürünecek uzun ve çetin bir yol demektir.

Bir kadının kendi kurtuluşu için öngördüğü yolun bunlardan hangisi olduğu, tamamen politik bir tercihtir bu yüzden. Başka kadınlarla birlikte, benzer hayal ve umutları (ve tabii ki öfkeyi) paylaşarak, onları ikna etmeye, kendini anlatmaya, onları anlamaya çalışarak, ikna olmayı, kendisiyle yüzleşmeyi göze alarak yola çıkmak, risklidir elbette. Ne yolda nelerle karşılaşacağınızı bilirsiniz ne de o yolun sizi götüreceği yerden emin olabilirsiniz. Sadece çabalar, düşünür, değerlendirir, yine çabalarsınız.

1980'lerden itibaren sıkça duymaya alıştığımız "toplumsal proje sözü de bu yüzden önemlidir. Burada sözü edilen şey dünyanın gidişatından endişe duymak, adaletsizliklere öfkelenmek ya da devrim değil, bir pojedir. Tıpkı bir ideal tipe benzemeyi hedefleyip kendini bir pojeye donuşturmek gibi, toplumu da bir ideal tipe göre dönüştürmeyi hedefleyen projeler üretilebilir. Bu kez tek başına değil, bir "ekip"le çalışırsınız ama burada da paylaşma değil, işbirliği ve işbölümü vardır. Bir proje ideolojiden ya da dünya goruşunden farklı bir şeydir. Burada ne insanın kendini bir yere ait hissedip orava sıkıca basmaya çalışması ne de kaynayan bir öfke, tüketici bir nefret, hareket geçiren bir acı; yalnızca olabilirlik hesapları, yöntem ve kadro tercihleri, iyice tanımlanmış hedefler vardır. Steril, nezih, güvenli.

Politikanın kaynakların dağıtımıyla ilgili teknik bir faaliyet olduğu, dolayısıyla da uzmanlarına bırakılması gerektiği düşüncesi yaygınlaşırken, feminizmin de kadınların koşullarını düzeltmek üzere bir projelendirme çabası haline dönüşmesi çok kolay. Üstelik kadın politikasının bu topraklardaki tarihine baktağınnzda. onu "esas" politikadan farklı. biraz da "politika üstü bir politika olarak gören güçlü bir geleneğin varlığı hemen farkedilir.

Bence ikibinli yıllar sahiden de kadın yılları olacak. Ama bunun büyük ve heyecanlı bir macera olup olmayacağı yine kadınlara bağlı galiba.

Aksu Bora

Kadın Kozası ve insan hakları eğitimi

Habitat Kadın Kozası Ankaralı sivil toplum örgütleri ve bireylerin katılımıyla oluşan bir inisiyatif. İnsan Hakları Eğitimi On Yılı çerçevesinde kadın hakları eğitiminde görev almak istevenleri davet edivor.

1998 yılı Insan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edilişinin 50.yılı 1994-2004 yılları arasını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı ilan etti. Geçtiğimiz üç yıl boyunca Türkiye'de kayda değer bir çalışma olmadı.

Habitat Kadın Kozası insan hakları eğitimiyle evrensel insan hakları kulturunun yaygınlaştırılmasına yönelik olarak. birçok gonullu kuruluşu davet ettiği bir panel düzenledi. Panele konuşmacı olarak Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'ndeu Prof. Dr. Mesut Gülmez, İnsan Hakları Koordinasyon Üst kurulu adına Prof.Dr. Anıl Çeçen ve Habitat Kadın kozasından Dr. Aylin Baran Gürgün katıldı.

Panelin sonunda, insan hakları eğitimi konusunda ilgili ekip tarafından katılacağı bir ulusal eylem planı hazırlanması gerektiğini. üst kurulun sadece yedı bakanlıkla eşgüdüm halinde çalıştığını gonullu kuruluşlarla henüz ortak bir çalışması olmadığım öğrendık. Habitat Kadın Kozası ise insan hakları eğitimi içinde kadının insan hakları eğitimini üstlenmeye hazır. Habitat Kadın Kozası Ankaralı sivil toplum örgütleri ve bireylerin katılımıyla oluşan bir inisiyatif. İnsan Hakları Eğitimi On Yılı çerçevesinde kadın hakları eğitiminde görev almak isteyenleri davet ediyor. Şubat ayında benzeri bir toplantı gerçekleştirecek olan Koza. insan hakları eğitimi mesajını yaygınlaştırarak eğitici gönüllüler sayısını artırmayı planlıyor.

Ankara Pazartesi

Daha ne kadar bekleyeceğiz?

Türkiye'nin her yerinde kadınlar, Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Yasası'nın çıkarılması için eylemlerine devam ediyor.

"Bilindiği gibi, kadınların Aile İçi Şiddete Son Kampanyası yaklaşık üç aydır sürüyor. Kampanyanın ana taleplerinden biri olan Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Yasası, verilen onca söze rağmen hâlâ çıkarılmadı. Birtakım komisyonlar ve Meclis arasında gidip geliyor. Oysa Türkiye'nin dört bir yanında kadınlar aile içi şiddete önleyici tedbirler içeren bu tasarının bir an önce çıkartılmasını bekliyor. Yasayla birlikte aile mahkemelerinin kurulmasını, sığınma evleri açılmasını talep ediyor.

Kampanya, sadece İstanbul'da değil, İzmir'de, Mersin'de, Ankara'da, Samsun'da, Bursa'da, Diyarbakır'da ve diğer illerde de tüm hızıyla sürüyor. Binlerce kadın, imza kampanyalarıyla, basın açıklamalarıyla, ev ev, sokak sokak, pazar pazar gezerek ulaşabildikleri tüm kadınlarla, aile içinde yaşamaya mahkûm edildiğimiz şiddete karşı biriken öfkeyi paylaşıyor.

Bizler kararlıyız. Konuyu bir iki basın açıklaması ile geçiştirmeye hiç niyetimiz yok. Taleplerimize kulak verilinceye dek, her av, her seferinde daha güçlü bir şekilde Taksim'de, Konak'ta, Kızılay'da ülkenin tüm meydanlarında olacağız." Bu açıklamayı, 20 Aralık günü İstanbul'da Aile İçi Şiddete Son Kampanyası'nı yürüten kadınlar yaptılar. Açıklamanın ardından da Galatasaray Postanesi'ne kadar yürüyerek yeni toplanan imzaları Meclis'e ve ilgili bakanlığa gönderdiler.

Aynı gün, aynı saatlerde, İzmir, Mersin, Bursa, Diyarbakır ve kampanyaya katılan diğer illerde de, toplanan imzalar Meclis'e ve ilgili Bakanlığa gönderildi.

Sayılmamak neyi gösterir?

30 Kasım'da yapılan nüfus tespitinde (sonradan nüfus sayımı olmadığını öğrendik) kadınlar daha doğrusu aile reisi olmayan kadınlar temel kimlik bilgileri dışında çalışma durumları hakkında bir bilgiyi formlara kaydettiremediler. Benim gibi bazı kadınlar ise evde erkek olmadığından hane reisi sayıldığı için durumun vahametini ertesi gün hemcinslerinden ve gazetelerden öğrendiler. Bazı kadınlar eşlerine rağmen kendilerini aile reisi olarak kaydettirmeyi başarmışlar, bazıları kocaları izin verdiği halde sayım memuruyla tartışmak zorunda kalmışlardı.

Olayın medyaya yansıması ve hatta Siyaset Meydanı'nın konusu olması tartışmaları genişletti. Milletvekilleri kadından sorumlu bakana hesap sordular. Nüfus tespitini yapan kurum, kadınlardan özür dilemekle birlikte konunun biz kadınların anlayamayacağı kadar "bilimsel" olduğu iddiasındaydı. Örneğin zaten bazı ailelerde kadın hane reisi olması (bu oran yüzde 10'muş) kendileri için gerekli olan meslek klasifikasyonunu vererliymiş. Hane reisi ailenin geçiminden sorumlu kişiymiş ama aile reisi ve hane reisi arasında fark varmış. Neyse evlerdeki su ve kalorifer boruları kadar önemli olmadığımızı düşündüren bu durumun aslında böyle olmadığı bize anlatıldı ama biz (feminist olanlar ve olmayanlar) buna inanmadık.

Olayın bir başka yanı şuydu: Bilmem kimin eşi olmaktan gurur duymanın yanı sıra saygın bir mesleği olduğunu düşünen birçok kadın kendini "çalışmayan", "okumamış" vs. kadınlarla aynı kategoride buldu. Bu onlar için çok varoluşçuydu. Kadın Bakanlığı ve feminist kadınlardan da hiç hazzetmiyorlar, feminizmin tüm kurtarıcı kadınların diğerleri adına konuşması ve talepte bulunması olduğunu düşünüyorlardı.

Ben kendi adıma birey olduğumu düşünen hayatında hiç ayrımcılığa maruz kalmadığım iddia eden, önemli olanın kendini "eşit hissetmek" olduğunu söyleyen ve asla feminist olmayan ve bazı açıklamaların önüne "feminist değilim ama..." ifadesini koyan kadınlar için bu deneyimin öğretici olacağını sanıyorum. Feminizmin kendileri adına da birşey söylediğini ve talep ettiğini anlamalarını bekliyorum. Kadın, erkek egemen bir devlet ve politika karşısında nasıl koskoca bir kitle, nüfusun yarısı olarak gözardı edildiğini ve sadece birinin karısı oldukları gerçeğinin yüzlerine vurulduğunu görmelerini ve bu vesileyle feminizmi merak etmelerini kadın hareketi içinde yer almalarını diliyorum.

Hanife

Tüm kadınlara ücretli çalışma hakkı!

İşsizliğe, sigortasız, sendikasız çalışmaya karşı mücadele eden Dab-Sen'in Genel Kurul'unda kadın emeğiyle ilgili önerge kabul edildi.

İşsizliğe, sigortasız, sendikasız çalışmaya karşı mücadele eden ve herkes için çalışma hakkının, sosyal güvencelerin ve sendikal örgütlenme hakkının sağlanmasını hedefleyen Dab-Sen (İşsiz, Sigortasız, Sendikasız İşçilerin Dayanışma Birliği Sendikası)'in 1. Olağan Genel Kurulu'na sunulan kadın emeğiyle ilgili önerge kabul edildi. Kapsamı hayli geniş olan önergede kadının ev işlerine mahkûm edilmesi maddesi altında şunlar söyleniyor:

"Ev kadınlığı bugün evin temizlik, yemek ve diğer işlerini, çocukların, yaşlıların ve diğer ev fertlerinin bakımını ve benzeri işleri kapsayan ağır bir iştir; ancak mesai saatleri, emekliliği ve bir ücreti yoktur. Çoğu kadın için ücretli bir işte çalışıyor olsa da süren ev kadınlığı, çalışına hakkının önündeki önemli bir engeldir. Dab-Sen kadınların bu engeli aşabilmeleri için bu cinsiyetçi işbölümünün aşılmasını destekler ve ev işlerinin bir kısmının kamu hizmetlerine dönüştürülmesi ve yerel yönetimler ve benzeri kurumlarca finanse edilen, bedava veya çok ucuz hizmet veren yemekhaneler, çamaşırhaneler, kreşler açılması için mücadele eder."

Önergede kadınların yedek işgücü olduklarına da işaret ediliyor: "Dab-Sen'in herkese çalışma hakkının verilmesi talebiyle öne çıkardığı tanı istihdam kadınları da katmayan bir bakışla çok eksik kalacaktır. Tüm kadınlar için ücretli çalışma hakkının savunulmasına özel bir vurgu yapılmalıdır."

Kadınların çalışma yaşamındaki durumları ve talepleri de önergede yer almış: "Kadınlar bugün çalışma yaşamında ağırlıklı olarak belli sektörlerde: iş güvenliğinin olmadığı, düşük ücretli, yarı zamanlı işlerde: aynı işi yaparken daha düşük ücret ve haklarla; kayıt dışı ve sosyal güvencesiz işlerde: özellikle tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktalar. Dab-Sen kadınların eşit haklı ve eşdeğer işe eşit ücretli olarak her alanda çalışma ve eğitim görme hakkının sağlanmasını savunur. Gebelik, doğum, emzirme gibi gerekçelerle işten atılmalara ve işyerinde cinsel tacize karşı mücadele eder. Çalışma yaşamıyla ilgili mevcut kanunların kadınların çalışma hayatına katılımlarını sağlayacak yönde uygulanmasına ve iyileştirilmelerine çalışır (İşyerlerinde kadın-erkek işçi ayrımına bakılmaksızın kreşlerin açılması, gebelik ve doğum sonrası izinlerin ücretli olması ve babaya da doğum sonrası izin verilebilmesi, vb.)"

Dab-Sen Genel Kurulu'nda, kadınların kayıt dışı sektörlerde, sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştıkları da ifade ediliyor ve çözümler öneriliyor: "Dab-Sen ev hizmetlerinde çalışma, evde parça başı işçilik, kayıt dışı işçilikte olduğu gibi sigortasız çalışmayı önlemeyi ve tüm çalışan kadınlar için başta sağlık hizmetleri, işsizlik sigortası ve emeklilik hakkı olmak üzere sosyal güvenlik haklarını kazanmayı, örgütlülüğü sağlayarak çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlar.

Sosyal güvenliğin ve emeklilik hakkının tüm bu işçi kadınların yanı sıra ev kadınlarını da kapsamasını, kadınların sosyal güvenlik kapsamına alınması için devletin özel gelir transferleri yapmasını savunur."

Kadınların genellikle kayıt dışı sektörlerde, çoğu zaman sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştıkları, genellikle işsiz oldukları göz önüne alındığında Dab-Sen Genel Kurulu'nda alınan kararlar özel anlam kazanıyor.

Yaş almak kadınlara bir kâbus olarak yaşatılıyor

"Yaşlılığımı seviyorum" diyebilmek için

Güzelliğin gençlikle bir tutulduğu, üstelik güzelliğin en vazgeçilmez haslet sayıldığı kadınlar için, yaşlanmak zor bir süreç. Bu süreci daha iyi yaşamak mümkün değil mi? Aşağıda sohbetlerini okuyacağınız dört kadın, hayatlarını kadınlara dayatılan modellerin dışında kurmuşlar, yaşlanmaları da farklı olmuş

Zehra: Ben kendimi yaşlı hissetmiyorum. Belki de bir kronolojik bir de psikolojik yaş var. Kronolojik yaşım altmış iki şimdi, ama psikolojik olarak bazen bunun çok altına düşebiliyorum. bazen de yaşımı hissediyorum. Sağlıklı olursam yaşlanmak benim için sorun olmayacak diye düşünüyorum. Bir de yaşlı kadınlar dikkatimi çekmeye başladı. Devamlı kendimle karşılaştırma yaptığımın farkındayım. Özellikle benim oturduğum çevrede çok yalnız yaşlı kadın görüyorum sokaklarda ve onların çaresizliği beni çok üzüyor. Mesela karşıdan karşıya geçerken yardım etmiyor insanlar, horluyorlar. O kadar yaşlı erkek görülmüyor sokaklarda, bu yaşlı kadınlar dikkat çekici oluyorlar. Kendimle ilgili yaşlandığımı fark etmem otobüslerde falan insanların yer vermeye başlamalarıyla oldu. Daha önce kimse bana yer vermezdi, ben herkese yer verirdim. Hâlâ ben yer vermeye kalkıyorum ama yine de bana "otur anne" deyip yer verilince bayağı keyfim kaçıyor.

Gülay: Ben de aslında, kırktan sonra yaşlanılır diye bir varsayım içindeydim. Şimdi kırk altı yaşındayım ve kırkla birlikte gerçekten fiziksel olarak bir değişiklik oldu. Daha az dayanıklı oldum. Ama bunlar çok belli belirsiz, ancak kendimi dinleyince fark ettiğim şeyler.

Zehra: Ama daha kırk altı yaşındasın!

Gülay: Ama o yavaş yavaş oluyor. Farkı görüyorum kendimde ama bunu büyük bir çöküş olarak yaşamıyorum. Ancak kafam verimli çalışmayacak kaygısı panikletiyor bayağı ve eskiden yazdığım yazılara falan bakıyorum, bir daha bu kalitede yazamıyacağım, bu dirençle çalışamayacağım herhalde kavgısını çok yaşıyorum. Çevreden bunu bana bu şekilde hatırlatan bir şey yok. Bevinsel olarak daha yetersiz olduğuma ilişkin bir mesaj gelmiyor, ama kendim bunu yaşıyorum.

Zehra: Bir şey öğrenmeye başladığın an, onun hiç de senin kapasitenin ötesinde olmadığını fark edeceksin eminim. Ben mesela otuz iki yaşında üniversiteye gittim. Herkes benden on üç, on beş yaş küçüktü. Benim çocuklarım da o zaman ilkokula falan gidiyorlardı. Bu işin üstesinden gelebilecek miyim diye kaygılanıyordum. Pekâlâ da yaptım

Gülay: Bence senin en doğru yanın o, her zaman yeni bir şeyler yaptın. Dolayısıyla yaşlanmıyorsun. Ben bu paniği yaşıyorum. Bir de son dönemde çalışma hayatımda da sosyal hayatımda da hep kendimden küçüklerle oldum. Eskiden bu kadar olmazdı; her yerde en yaşlı olmak biraz sinir bozucu oldu.

Nurten: Ben garip bir şekilde başlayacağını lafa. Ben bir iki aydır yaşlı olma hakkını yaşıyorum. Son on beş yıldır kendimden dokuz yaş küçük bir sevgilim vardı. Onun için de hep kendimi yaşlı olmadığıma inandırmaya çalışıyordum. Daha doğrusu öyle hissediyordum, çok büyük bir numara değil bu. İki ay evvel ayrıldım. Daha doğrusu o beni terk etti ve benden yirmi yedi yaş küçük biriyle ilişkiye girdi. Dolayısıyla ben tabii büyük bir acı ve ama öbür taraftan da inanılmaz bir ferahlık duydum. İki ay evveline kadar aynaya baktığımda içim gidiyordu. Şimdi, "Oh, dünya varmış," diyorum. Bacaklarımın sarkıklığı falan, "Oh be böyle işte, bacaklarım da sarkık, tamam mı," diyorum. Benim bacaklarım zaten çirkindir, yaşlandıkça birşeyler oldu. Onun için "Oh be genç olmak zorunda değilim," diyorum. Bunu ayrıldığım sevgilime de söyledim. "Genç olmak zorunda olmamak çok güzel bir şeymiş," dedim. Öte yandan da sevgilimin çevresi çok gençti, etrafımda herkes benim torunum gibiydi. Kılığım kıyafetim de uygun değil o çevreye, onların içinde bir yer edinebilmek için debelenip duruyordum yıllardır. Kendime göre edindim de ama artık oralarda olmamanın, artık güzel olmak zorunda olmamanın keyfini yaşıyorum bütün o acılara rağmen. Bu da hakikaten çok güzel bir şey. Ben yaşlanma lafını ilk bir arkadaşımla konuşurken duydum, sevgilimle tartışmıştık, "Ya, bu adam seni ihtiyarlattı," dedi. O zaman şoke oldum. İhtiyarladığımı fark etmiyordum. Ve arkadaşım bile benim ihtiyarladığımı söylüyorsa o zaman işler fena dedim.

İkincisi ben yaşlandığımı hiç fark etmedim. çünkü gençliğimden beri yaşlı gibiyim; şu anlamda, hep çok yavaş hareket ederim, hiç enerjim yoktur. Tembellik de değil, koşamam, çevik hareket edemem, jimnastik yapmam, sakarımdır, hep ihtiyar kadın muamelesi zaten. Kafam dersen. zaten durmuştu. Doktora tezini o kadar ıstırapla yaptım ki, "Bir satır daha yazmayacağım bundan sonra," dedim. Dolayısıyla ben yaşlanmayı, bu genç sevgili dışında çok kötü yaşamamıştım. Bir de şu oluyordu, benim sevgilim var ve dolayısıyla gönül sorunlarım vardı. Benim yaşımdaki arkadaşlarım çok yadırgarlardı, neredeyse artık torunlarının böyle konuları var çünkü Ben hâlâ, "Baktı da, bana şöyle yaptı da, bugün iyi davranmadı da," diye gözyaşı döken altmış yaşında bir kadın! Onun için kendimden on iki yaş genç arkadaşlar edindim.

Gülay: Bu genç olmak zorunda olmamak lafı bana bir şey hatırlatıyor, insanın kendisini yaşlılığıyla birlikte sevmesi çok güzel bir şey bence. Mesela bedenle ilgili olarak çok kusursuz ve dinç bir beden yerine anlamlı bir beden olarak görmek mümkün kendini Bu tabii maalesef erkeklerden alman mesajlarla ilgili bir şey. Bunu insanın kendisinin mutlak bir biçimde yapması çok zor. Benim öyle bir şansım oldu, "vücudun ne kadar taze ve güzel ve dinç" değil de, "ne kadar anlamlı" mesajım almak. Keşke bunu erkeklerden almasak da kendimiz yapabilsek. Bir beden cansız bir şey değil ki, kendini ifade eden birşey. İfade ettiği de yılların birikimi.

Nurten: Bir de bu on beş yılda ben yaşlılık önemli değil diye sevgilimi ikna etmeye uğraşıyordum. O bayağı rahatsız oluyordu aslında benim ondan yaşl olmamdan. Bense önemli olan sevgi, sevgi varsa herşey aşılır diyordum. Sonradan aşılmadığını gördüm

Zehra: Yaşlılıkta yaşanan aşkların hö örnekleri var. Margueritte Duras gibi.

Neriman: Ben kendi kendime hâlâ ya lıyım gözüyle bakmadım hiç. Kimi za man aynada kendime bakarken mutl oluyorum. Belki kendimi mutlu etme için yaşlılığa değil, olgunluğa verere bakıyorum. Hayatın izleri var diye. Benim iş çevremde daha çok gençler kaldı. Ben hâlâ bu duyguyu kavramamış olabilirim. Bir tek enerji eksikliği var gibi geliyor. Eskiden üşenmediğim

günde sekiz yere gitmek gibi. Hâlâ koşturuyorum ama iki yere gitsem yoruluyorum. Gene de yaşımı kondurmuyorum. acaba hasta mıyım diyorum. Ama en son yaşıtım bir kadınla karşılaştım sayımda, başı bağlı, evde köşede oturuyor, torunları var, o yerinden kalkmıyor falan, bir süre yazamadım, acaba onda mı bende mi bir terslik var diye.

Gülay: Bu psikolojik yaş meselesine giriyor tabii. Kendin nasıl yapıyorsan öyle oluyorsun. Çok vahim fiziksel sorunlar yoksa, tamamen kültürle de ilgili bir şey yaş. Bizim kültürümüzde yaşı yetmiş, işi bitmiş denir. Batı'da sokakta çok daha fazla yaşlı insan vardır ve onların hareket etmesi için rahatlıklar falan. Bizim kültürümüzde yaşlıların yaşama hakkı elinden almıyor, bu yaş sınırı gittikçe yükseliyor ama.

Neriman: Ben kırk yaşında bisiklete binmeyi öğrenmek istedim. Hem öğreneceğim hem de düşmeyeceğim. Bir tarafım kırılırsa daha zor olur diye. Yazlık sitedeyiz, yanımdan geçerken. "Her şey zamanında olur," filan diyen adamlar oldu. Kafamda ihtiyarlayınca bisiklete binmek vardı. Yaşlı turistler geliyorlar, ellerinde kitaplarla geziyorlar, bisiklete biniyorlar. Onlara çok özeniyorum.

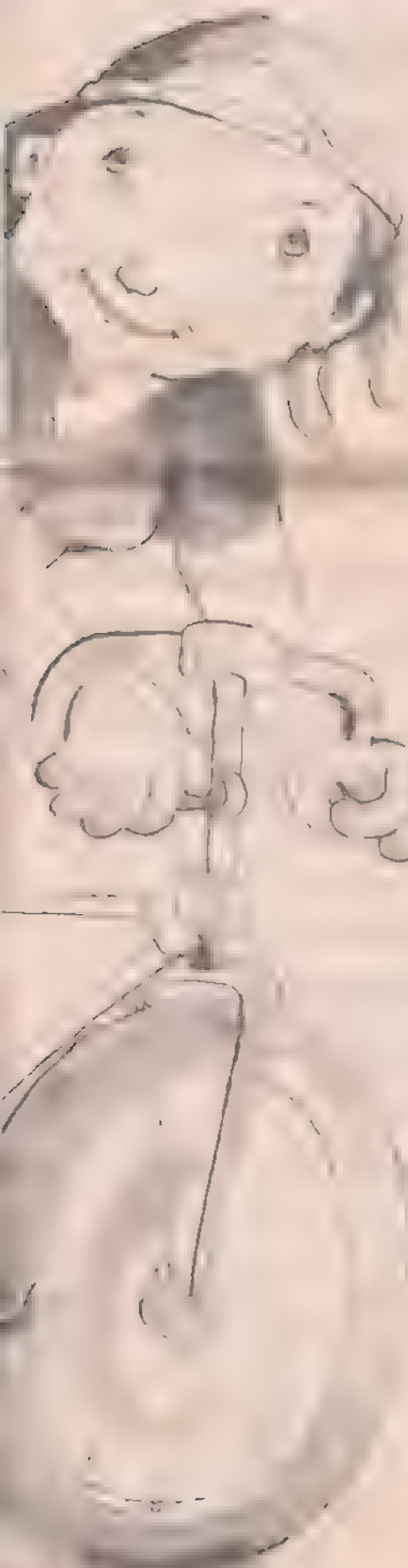

Zehra: Ben kadın arkadaşlarımın arasında kendimi çok rahat hissediyorum. Benden on beş yaş, yirmi yaş küçük olanlar var, kızımın yaşında, kızımdan küçük olanlar var. Ama senli benli, hanımsız konuşmada rahat ediyor insan. Onlar ne hissediyor bilmiyorum ama ben hoşnutum çok. Ama yine de bazı şeyler var, belli yaşam biçimlerine giremiyorsun, bu yaştan sonra belli bir düzen kurmuş oluyorsun. Yalnız yaşarken bunu iyi değerlendirmek önemli. Bir başkasıyla hayatı paylaşmak, cinselliği paylaşmak gibi şeyler daha geri planda kalabiliyor. Ama mesela kadın arkadaşlarım altmış yaşında bana doğum günü partisi yaptıklarında ben çok heyecanlanmıştım. Altmış yaşma geldiğimin farkına o zaman vardım.

Gülay: Ben bir şevde belirgin bir fark görüyorum. Yeni insan tanıma isteğim çok azaldı. Son on, on beş yılda çok kalabalıklarla oldum, ya bununla ilgili ya yaşla ilgili. Bu beni üzüyor, acıtıyor. Eskiden çok kolay ilişki kurardım, heyecanlanırdım. Bu kalmadı.

Nurten: Ben de yeni bir şey öğrenmek istemiyorum. Geçen gün bir arkadaşım bana, "İnsan sevgilisinden ayrılınca bir şeyler yapması gerekir, hadi sen bir şey öğren, bir şey yap, bu işi düşünmekten vazgeç," dedi. Aslında çok olumlu bir öneri, ama bana şu anda en cazip gelmeyen şey yeni bir şey yapmak. Emekli oldum. Ama şu anda hiç bir şey istemiyor canım. Sonunda bir şey yapacağım herhalde ama yapmazsam da yapmayayım. Benim bir sürü arkadaşımı emekli oldu ama kimse onlara, "Hadi sen şimdi başka bir şey yap," demiyor. Bir de onların çoluğu çocuğu vardı. Normal bir hayat sürdüler. Şimdi artık çocukları para kazanıyor, onlar da neden hoşlanıyorlarsa onu yapıyorlar. Ama şimdiye kadar emekli olduğumu söylediğim hiç kimse bana, "Oh, ne güzel keyfine bak," demedi.

Gülay: Ama o yaşam tarzı iyi bir şey değil.

Nurten: Kötü bir şey ne demek? Benim istemediğim bir şey kötü benim için. İstemiyorum bir şey yapmak.

Gülay: Zehra'nın durumunu konuştuğumuzda ortaya çıktığı gibi, yaşlanmamak faal olmakla ilgili bir şey.

Zehra: En korktuğum şey yatalak olmak. Taşlar falan biriktiriyorum, onları boyar oyalanırım, oyuncak falan yaparım diye. Benim korkum yaşlılıkta bu, böyle bir kaygım var ileriye ilişkin. Atamıyorum onu.

Neriman: Ben Nurten'in durumuyla ilgili birşey söylemek istiyorum. Son iki üç yıldır bir tek şunu düşünüyorum. Genç olsaydım işten istifa ederdim. Benim emekliliğime nereden baksan beş sene var. Benimle aynı yaşta olanlar emekli oldular. O arkadaşlarıma, "Niye evde oturuyorsunuz?" diyorum, çünkü bana evde oturmak çok acaip bir şey gibi geliyor.

Nurten: Bir şey yapmak zaten evde oturmamayı gerektiren bir şey. Evde bir şey bovasan bile gidip tualini alacaksın, boyasını alacaksın filan. Başka bir şey söylemek istiyorum, benim çok eski arkadaşlarımdan birisi başka birini eleştirerek, "İnsan belli bir yaştan sonra tayyör giyer," demişti. Ben gençken giyerdim etek ceket kıyafetler, o günden itibaren hiç öyle bir şey almamaya dikkat ettim. Geçen gün de bir arkadaşım, "Sen yaşlanınca lopleşmedin, bu çok önemli bir şey. Yuzunu de çektirsen çok genç olacaksın. Löpleşenler çektirse de olmuyor," dedi. Ben de bu löpleşmemeyi tayyör giymemeye bağladım.

Zehra: Reklamlarda falan o kadar işleniyor ki, bu gençlik ve incelik imgesi. Genelde yaşlıları görmek istemiyor toplum, bu kimliği kabul etmek istemiyor. Bazen sokakta yürürken vitrinde yaşlı, yorgun bir kadın görüyorum, bu ben miyim diye bayağı dehşete düşüyorum. Sonra toparlıyorum kendimi. Estetik müdahaleleri reddedebilir miyiz? Estetik ameliyat sonucu yıllardır evrimleşerek değişen yüzüne yabancılaşmayacak mısın? Bilmiyorum, bir yerde kendini canlı ve bakımlı görmek istiyorsun. Bakımlılıkla o modanın dayattığı şeylere uymak farklı bir şey. Bana otobüste anne dendikten sonra gittim saçlarımı boyattım mesela. Annem saçını boyatırdı: ben boyatmayacağım bunun da bir güzelliği var diye düşünürdüm. Belki ileride bırakırım.

Gülay: Bu bence de çok hassas bir denge. Kendini koyvermek de kötü. Sonuç olarak tümüyle reddedemeyiz böyle bir şeyi. Ben hep şöyle yaşamışımdır; benim için kilo daha belirgin, çünkü o hantallaştırıyor, buruşuklar çok önemli gelmiyor. Cildimin eskimiş olması çok önemli gelmiyor. Ama canlı olmak, hafif olabilmek, hareket edebilmek önemli. Kilonun öyle bir yanı var. O yüzden de çok kilolu olmayayım diye çalışıyorum, biraz da yüzüme bir krem sürüyorum işte. Onun dışında bir yerimi çektirmeyi büyük konuşmayayım ama düşünmem.

Nurten: Ben New Yorklu bir kadının yazdığı bir makale okumuştum "Şimdi New York'ta 'Çenemin altını temizleteceğim,' lafı moda. İçimden çenenin altı pis mi demek geliyor," diyordu. Buruşukluk pislikle eş tutuluyor. Ben bunu okuduğumda bayılmıştım ve asla yüzümü müzümü çektirmem demiştim. Hâlâ emin değilim ama şimdi niye aynaya bakınca kendimi daha iyi hissetmeyeyim diyorum. Bana yeni bir erkek bulmak için değildir gibi geliyor, ama belki de çaktırmadan öyledir.

Gülay: Zehra'nın dediğine ben de katılıyorum. Burun filan değiştirmeyi hiç anlamamışımdır, başka bir yüz oluyor. Çektirmede de böyle şeyler var. Gerçi şimdi ince yöntemler var, çaktırmadan yapıyorlar falan ama kendime bir şey yaptırmak, ameliyat fikri bana kötü geliyor.

Neriman: Üniversite öğrencisiyken yan komşumuz yetmiş yaşlarında yalnız yaşayan bir kadındı ve müthiş süslüydü. Ona çok özenirdim. Yaşlı ama bakımlı. Kırışıklarımı şimdilik seviyorum, fazlalaşırsa hâlâ sever miyim bilmiyorum. Geçen gün bir arkadaşla konuştuk, o çektirmekten yanaydı, ben değildim. Eve gidince aynaya baktım. Gerçekten çok kırışık var. Sonra düşündüm benim yirmi yaşında kızım var, çektirsem, bir anda yirmilik gibi olsam... Ben onun annesi olmaktan çok memnunum. Ablası, kardeşi gibi olmak istemem. Bunlar kalsın ama belki emeklilikte daha bakımlı olmayı beceririm.

Nurten: Neriman'ın söylediği, kırışıklarımı seviyorum sözü var ya, ben de seviyordum. Ama öyle oluyor ki, gözboyanı doğru dürüst sürecek yer bulamıyorsun, çünkü gözkapağın düşmüş oluyor. Mesela pudra sürünce daha beter kırışıkları gösteriyor. Yani yaşlı ve bakımlı olmanın anlamı kalmıyor.

Neriman: Ama ben çok makyaj kastetmiyorum bakımlı deyince. Bizler hep genç insanların yaptığı makyaja yönlendiriliyoruz. Bizlerin içimize sinecek bir makyaj da vardır. Bu giyim kuşamda da böyle. Hep şu oluyor, çok genç bir şey mi giydim ben üstüme. Sonra bakıyorum bütün vitrinler öyle. Ben uzun yıllar babamın yasaklaması dolayısıyla kot pantolon giyemedim. Sonra bir giymeye başladım, hep onu giydim. Eskiden yaşlanınca giyemem gibi gelirdi.

Zehra: Yeni tarz giyim yaş faktorunu ortadan kaldırıyor. Bu son dönemin kazanımı bence. Hiç yaşlı gibi giyinmiyorum ben de. Kızımla nerdeyse aynı şeyleri giyiyorum.

Gülay: Bir şey söyleyeceğim, Nurten'in anlattıklarıyla da bağlantısı var. Ben kendimden çok genç bir erkekle ilişki kurmaktan korkuyorum. Demin söylediğim bedenimi severek yaşamak meselesi var ya, bu elimden alınacak diye korkuyorum. Galiba biraz ideolojize ediyorum, "Beni çekmiyor gençler," diyorum. Halbuki artık ne var çekmeyecek, benden gençler otuz yaşında, otuz beş yaşında yetişkinler. Ama istemiyorum böyle bir şey. Bundan kaçıyorum.

Neriman: Bunu ben de paylaşıyorum. Beğeniyorum ama uzaktan.

Nurten: Erkekler belli bir süre sonra ve belli bir yaşta, uzunca bir süredir birlikte oldukları kadınları genç de olsa, yaşlı da olsa terk ediyorlar. Sadece yaşlı kadınları değil, çok genç kadınları da. O yüzden terk edileceğim diye genç erkekle birlikte olmaktan korkmak anlamsız.

Gülay: Ama benim derdim terk edilmek değil. O sırada, ilişki içinde, cinselliğimi yaşarken, kendimi, bedenimi sevememek korkusu. Yoksa sana katılıyorum, erkeklerin "başka kadın saati" gelince gençlik falan hiç önemli olmuyor.

Cinsel devrim kime yaradı? Kime yarayabilirdi?

Pazartesi'nin son sayısında, Germaine Greer'in *The Observer* dergisinden derlenmiş bir yazısı yayımlandı. *Iğdiş Edilmiş Kadın* adlı kitabıyla "cinsel devrim"in öncülüğünü yaptığına inanılan (kendisi de bu imgeyi oldukça benimsemiş olan) Greer bu son yazısında, "cinsel devrim"in bugün bizi getirdiği noktada, kadınların kimlikleriyle, bedenleriyle nasıl bir saldırı altında olduklarını gözler önüne seriyor. Yer yer "annelik" yüceltmesiyle malûl olsa da, Greer'in yazısı kadın bedeninin sakatlanışı, yepyeni biçimlerde iğdiş edilişine ilişkin çarpıcı örneklerle dolu. Ama neden bu düş kırıklığı? Greer "cinsel devrim" denilen ve erkekler ve kadınlar üzerindeki geleneksel cinsel baskıların önemli ölçüde azaldığı bu süreçten ne bekliyordu ki?

İlerşeyden önce "cinsel devrim" deyiminin kendisi, kadınların ve erkeklerin cinsel baskılara karşı çıkışını ifade eden, cinsel baskıların nötr (tarafsız) olduğunu örtülü olarak varsayan, cinsel baskıda her zaman içkin olan erkek egemenliğini gizleyen bir anlayışa dayanıyor. Bu niteliğiyle de, (kötü anlamıyla) ideolojik bir kavram: Gerçekten de yaşanmış bir süreci ifade ediyor, ama bu süreçte yaşanmış olan erkek iktidarının, erkek baskısının ustunu orterek, bu egemenliği gözlerden uzak tutarak...

Bugünden gerilere, 1960'ların ortalarına doğru baktığınızda, şöyle bir süreci gözlemeniz mümkün: Bir yandan, kapitalizmin her şeyi giderek metalaştırdığı bir tüketim toplumunun hızla ve dünyanın her yanına ulaşacak biçimde yaygınlaşması: bu sürecin bir urunu olarak da metalaşmış bir cinsellik kulturunun yavılması: fuhşun "küresel" bir sektör haline gelmesi. Öte yandan, bunun çelişik gibi görünen ama kaçınılmaz olan bir sonucu: Cinselliğin "özgürleşmesi". Kaçınılmaz: Çünkü tıpkı emekgücü gibi cinselliğin de alınıp satılabilmesi için sadece sahibinin iradesi tarafından denetlenen bir mal haline gelmesi, yani başka iradelerin denetiminden özgür olması lazım.

Kadınların kurtuluş mücadelesinin kapitalizmin dinamiklerine göre ağır ilerlediği, ya da geride kaldığı anlarda "cinsel devrim" ortalığı kapladı: Cinsellik yaygınlaştı, yaygınlaşırken metalaştı; kışkırtılan cinsellik kışkırtılan şiddetle içiçe girdi. Özgürlüğün sureti Madonna, ethos u *Temel İçgüdü* oldu. Her şey mümkün, her şey mübah hale geldi. Bu keşmekeş içinde, giderek daha çok sayıda kadın cinselliğini "özgürce" yaşamaya başladı, cinsellik piyasasına çıktı. Ne var ki, bütün piyasalar gibi bu piyasa da, biçimsel olarak "özgür" rekabete, özü itibariyle hâkimiyete dayalı bir piyasa. Hâkimiyetin olduğu her yerde de baskı var, şiddet var, örselenme var.

Ve feminizm...

Ancak bu otuz yıllık süreçte bir başka gelişme daha var: Kadınların erkek egemenliğinden kurtulma mücadeleleri, feminizm. Hiç kuşku yok ki, feminizmin de bir cinsel özgürleşme boyutu var, ama burada söz konusu olan cinsel özgürleşme mücadelesinin hedefi belirli ve somut: Erkeklerin kadınlar üzerindeki cinsel baskıları, kadınların bedenlerine el koymaları, kadınlara uyguladıkları cinsel şiddet, vb., vb... Feministler açısından bunun kadar açık olan bir şey de şu: Kadınların cinsel özgürlük mücadeleleri, ancak kadınlar her alanda özgürleştiklerinde, evişi köleliğinden kurtulduklarında, evdışı çalışma yaşamındaki cinsiyetçi işbölümünü yıktıklarında, hukuku erkeklerin hukuku olmaktan çıkardıklarında, bütün bir cinsiyetçi kulturu radikal olarak dönüştürdüklerinde hedefine ulaşacak, bir kurtuluş olacaktır.

Otuz yıl boyunca, yukarıda andığım bu iki farklı süreç yer yer içiçe girdi: Kapitalizmin, kendi dinamikleriyle, cinsel baskının geleneksel biçimlerinden özgürleştirdiği kadınlar, sadece daha fazla cinsellik talebiyle yetinmediler, erkeklerle yaşadıkları cinselliğin biçimlerini sorguladılar, cinsel şiddete karşı çıktılar, Greer'in sözünü ettiği "içe girme" pratiğine ve ideolojisine karşı mücadele verdiler. Ama bunları yaparken, bir yandan da toplumun her alanına yönelik talepler oluşturdular. Cinsiyetçiliği sorgulayan bir cinsel özgürleşmenin, cinsel özgürleşmeyi içeren bir kadın kurtuluşunun peşinden gittiler.

"Bireysel özgürlük" ve "ahlakçılık"

Kuşkusuz, feminizmin kendi içinde bu bütünlüğü parçalayan, ya cinsel özgürleşmeyi tek ölçü haline getiren, ya da erkek egemenliğini mutlaklaştıran eğilimler oldu. Bu kutuplardan birinde, özgürlükçü bir söylem sadece geleneksel cinsel baskıları hedef aldı, feminizmin "özel olan politiktir" sloganına inat her şeyi bireysel seçişlere indirgedi, bireylerin hazlarını tek ölçü haline getirdi. Karşı kutupta ise, bu kez erkek şiddetini mutlaklaştıran ahlakçı bir söylem, erkeklerle sevişmeyi düşmanla işbirliği olarak niteledi, kadınları erkeklerle her şeye rağmen yaşanabilecek cinselliğin dışına itti, hatta yer yer tümüyle aseksüelleştirdi. Ama bunların hiç biri feminizmin tarihsel iddiasını, yukarıda sozunu ettiğim sentezi ortadan kaldırmadı.

Her şey mümkün, her şey mübah!

Bu iki sürecin eşitsiz geliştiği, kadınların kurtuluş mücadelesinin kapitalizmin dinamiklerine göre ağır ilerlediği, ya da geride kaldığı anlarda ise "cinsel devrim" ortalığı kapladı: Cinsellik yaygınlaştı, yaygınlaşırken metalaştı: kışkırtılan cinsellik kışkırtılan şiddetle içiçe girdi. Özgurluğun sureti Madonna, ethos u *Temel İçgüdü* oldu. Her şey mümkün, her şey mübah hale geldi. Cinsel deneyimlerin, hazların, fantezilerin nitelikleri geri plana düştü; farklı, yeni, değişik modellere oburca saldırıldı. Bu keşmekeş içinde, giderek daha çok sayıda kadın cinselliğini "özgürce" yaşamaya başladı, cinsellik piyasasına çıktı. Ne var ki, bütün

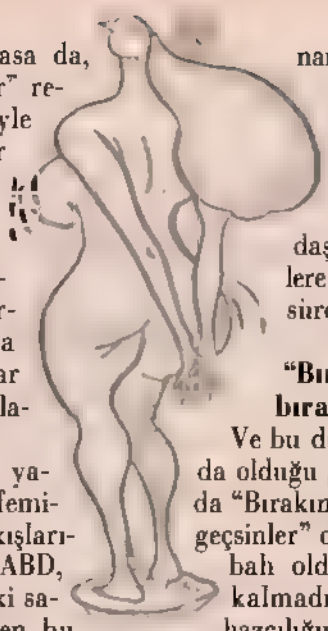

piyasalar gibi bu piyasa da, biçimsel olarak "ozgür" rekabete, özü itibariyle hâkimiyete dayalı bir piyasa. Hâkimiyetin olduğu her yerde de baskı var, şiddet var, örselenme var. Cinsiyetçiliğin varlığını sürdürdüğü bir dünyada "cinsel devrim" kadınlar için "iğdiş edilme" anlamına geldi.

"Cinsel devrim"in yaşandığı iddia edilen ve feminizmin, özellikle ilk çıkışlarını yaptığı Batı Avrupa, ABD, Kanada gibi ülkelerdeki sayısız kazanımına rağmen, bu ülkelerde bugün kadınların cinsel olarak ne kadar "özgür" olduklarını görmek için belli başlı bir iki alana bakmak yeterli. Ev içindeki cinsiyetçi işbölümü sapasağlam ayakta duruyor; 3 Şubat 1993 tarihli *The Scotsman* gazetesinde çıkan bir makalede şu bilgiler aktarılıyordu: Kadınlar ev işlerine haftada ortalama 71 saat harcıyorlar. Bu işlerin piyasadaki raiç değerleri üzerinden bir hesap yapıldığında bu emeğin karşılığı haftada 349 sterlin; bu rakam bir yaşından küçük çocuğu olan kadınların durumunda haftada 457 sterline çıkıyor ki bu da orta düzey bir yöneticinin ücreti demek. Ortalama ücretin yüzde 70'inden fazla bir ücrete tekabül ediyor bu rakam!

Ev içinde karşılıksız emek harcayan, yani emeğine elkonan kadınların bedenlerine de elkonulmasında şaşırtıcı hiçbir şey yok. Parasız doğum kontrolu araçlarından ve ücretsiz kürtaj hakkından yararlanmak, feminizmin Batı'da kadınlara sağladığı ilk kazanımlardı. Ancak yeni sağın ve kilisenin kürtaj hakkına yönelik örgütlü saldırısı hepimizin bildiği bir olgu. Öte yandan, 1986 yılında İngiltere'de ücretsiz kürtaj hakkından yararlanan kadınların oranı ancak yüzde 50'yi buluyordu.

Cinsel şiddet ve dayak, cinsel özgürlükten söz etmeyi bile olanaksız kılacak bir düzeyde sürüyor. İngiltere'de 1980'li yılların ortalarında toplam şiddet suçlarının yüzde 25'ini erkeklerin karılarına yönelik şiddeti oluşturuyordu. ABD'de beyaz, orta sınıf, üniversite öğrencileri arasında yapılan bir ankette, "Olay sonucunda hiç bir zarar görmeyeceğinizi bilseniz bir kadınla zorla cinsel ilişki kurar mısınız?" sorusu deneklere üstüste tam dört kez soruluyor. "Evet" yanıtı hiç birinde yüzde 50'nin altına düşmüyor, yüzde 75'lere kadar da çıkıyor.

Kısacası feminizmin kadınlara sağladığı çeşitli hukuksal silahlara, pozitif ayrımcılık gibi mücadele araçlarına, giderek genişleyen mücadele alanlarına rağmen, cinsel "özgürlük" karşıtıyla yani cinsel şiddetle, işgücü piyasasında sağlanan eşitlikler yoksulluğun kadınlaşması ve kadınların yoksullaşmasıyla içiçe girmiş durumda. Cinsiyetçilik hep daha çağdaşlaşarak, farklı biçimlere bürünerek varlığını sürdürüyor.

"Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"

Ve bu dünya ekonomi alanında olduğu gibi değerler alanında da "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" dünyası. Herşeyin mübah olduğu, hiç bir değerin kalmadığı bir dünyada ise hazcılığın ezilenlere yarardan çok zarar getirmesi doğal. Haz, güç ilişkilerinden arınmış bir şey değil çünkü. Bugün, bu cinsiyetçi dünyada, gözü kara bir hazcılık kadınlara yönelik şiddeti potansiyel olarak içeriyor, kadınlar için acı ve tehlike anlamına geliyor. Değerler de bunun için gerekli bize: Toplumsal bir eleştirinin, başkaldırının dayanağı olarak, ayağımızın altındaki toprağın kaymaması için. Değerlerle birlikte, onların bir parçası olarak elimizin tersiyle bir kenara itmemizin beklendiği şeyler arasında erkeklerin her tür sorumluluk, bağlılık, sadakat duyguları da var. Kadınlar sürüldükleri cinsellik piyasasında birbirleriyle kıyasıya rekabete itiliyorlar. Açgözlü bir erkek fantezisine boyun eğmemiz, iktidar ilişkilerinin hükümranlığı altında tehlikeli oyunlar oynamamız isteniyor bizden. Sadomazoşizm "in", sevgi, duygular, dayanışma "out".

1990 yılında Fransa'da Nathalie Schweighoffer adlı bir kadının *On İki Yaşındaydım* adlı bir kitabı yayınlandı. Gerçek bir yaşam öyküsüne dayanan kitapta Schweighoffer on iki yaşından on yedi yaşına kadar, beş yıl boyunca babasının kendisine nasıl tecavüz ettiğini anlatıyor. Baba açısından videolu, konyaklı, esrar sigaralı birer cinsel şölene dönüşen tecavüz seanslarında adam sık sık şu türden şeyler söylüyor kızına: "Bizler örümcek kafalı insanlar değiliz Nathalie; ensest yasağına uymak tutuculuktur, bize yakışmaz." Evet, "cool" ol Nathalie, herşey mübah; değerlere saplanmak ise ahlakçılık. Silahlarını terk et Nathalie... Koyver Nathalie...

Germaine Greer ile ilgili duygularım oldum olası karışıktı. Yine de saygıda kusur etmek istemem. Ne var ki, yazdıkları bende düş kırıklığı, ya da aldatılmışlık duygusu uyandırmıyor. Sadece bir düşüncemi, inancımı pekiştiriyor; Cinselliğimizi doyasıya ve kendi seçtiğimiz gibi yaşamaktan vaz geçemeyiz, ama feminizmin dönüştürücu silahlarını, onun yıkıcılığının sağladığı gücü elimizden hiç bırakmadan...

Gülnur Savran

Menopoz sonrası faaliyet ölüm riskini azaltıyor!

Son zamanlarda yapılan bir araştırma, menopozdan sonra fiziksel olarak faal olan kadınlarda erken ölüm riskinin yaklaşık yüzde 30 düşük olduğunu gösteriyor. Çalışmanın sonuçlarına göre, haftada iki-üç kez orta dereceli faaliyetlerde bulunan kadınlar, zamansız ölüm riskini yüzde 30; haftada dort kez orta dereceli faaliyetlere katılan kadınlar ise yüzde 38 azaltıyorlar.
Minnesota Üniversitesi'nden Prof. L. Kushi, bu bulgulara bakıp da, fiziksel faaliyet için kadınların hemen en yakındaki sağlık ya da jimnastik salonuna koşmaları gerekmediğini söyleyerek, şu öneride bulunuyor: "Günlük hayatınızda, nasıl yaşıyorsanız yaşayın, biraz daha hareketli olmaya çalışmanız yeterli".
Yaşları 55 ile 69 arasındaki 40 binin üzerinde kadını kapsayan çalışmanın ortaya koyduğu bulgular ışığında, menopoz sonrası kadınlara, bizlere biraz uzak ve yabancı olan golf ve bowling'in yanı sıra, hafif egzersizler, uzun yuruyüşler ve bahçeyle uğraşmak gibi fiziksel etkinlikler öneriliyor. Bunları yaparak, uzun vadede olumlu kazanımların garantileneceği soyleniyor.

Meme kanseri ve gebelik

Meme kanseri tedavisi olan kadınlara doktorlar genellikle gebe kalmamalarını salık verir. Çünkü, kanser tumorunun büyümesine katkıda buhunduğuna inanılan östrojen, gebeliğin 9 ayı boyunca kandaki düzeyi yükseltmekte ve önemli ölçüde risk oluşturmaktadır.
Ancak yeni yayınlanan bir çalışma, riskin göze alınabilir olduğunu ortaya koyuyor. Danimarka'da gerçekleştirilen çalışma, çok başarılı bir kayıt tutma ve arşiv saklama düzeni sayesinde yapılmış. Danimarka Kanser Kayıtları ile Ulusal Doğum ve Kürtaj Kayıtlarından yararlanan araştırmacılar, meme kanseri tedavisi görmüş 5725 kadının üremeleriyle ilgili bilgilerden oluşan bir veri tabanı oluşturmuşlar. Araştırmacılar, kadınların yaş, hastalık tanısı ve tümörün boyutu gibi etkenleri de göz önüne alarak, ölüm oranının 9 aylık gebelik süreci yaşayan 84 kadında, hiç gebe kalmayanlardan belli belirsiz bir miktarda yüksek olduğunu bulmuşlar.
Çalışma, çok küçük bir örnek grup üzerinde yapıldığı için, temkinli eleştirmenler bulgulara dikkatle yaklaşılması yolunda uyarıda bulunuyorlar. Ancak çalışmayı kaleme alan Niels Kroman, sonuçların umut verici olduğunda ısrarlı; "Riskin düştuğunu gosteren eğilimi bulmuş olmak çok sevindirici; çunkü bugüne kadar buyuttüğümüz riskin aslında çok çok küçük olduğu anlaşıldı" diyor.

Doğum kontrol haplarındaki östrojen azalıyor!

ABD'de yeni piyasaya sürülen iki doğum kontrol hapındaki östrojen miktarı, bu ürunun 1960 yılında üretilen ilk örneğinden 7.5 kez daha az. Hormon dozajında yapılan bu indirimle, bulantı ve başağrısı gibi yan etkiler en aza indirildiği gibi, kanın pıhtılaşması gibi daha hayati sorunlardan da kaçınılmış oluyor. Ancak, gebeliğin önlenmesi için, hapın normal hormonal çevrimi bozabilecek güçte olması da östrojen ve progesteron hormonlarına bağlı.
Doğum kontrol haplarındaki ostrojen düzeyi, geçen yıllar içinde 150 mikrogramdan 30-35 mikrograma kadar önemli ölçüde düşürüldü. Yeni çıkan iki hap, yalnızca 20 mikrogram östrojen içeriyor. Bu duşuşun devamı edeceği söyleniyor. Ancak, en duşuk östrojen düzeyli haplar bile risksiz değil. Örneğin bu haplar, sigara içen kadınlara ve yüksek tansiyon, şeker, karaciğer ve mesane hastalıkları olanlara önerilmiyor. Ayrıca, uzun süreli doğum kontrol hapı (düşuk dozlu da olsa) kullanan kadınlarda meme kanseri riskinin artmasıyla ilgili kuşkular halen mevcut.

Semra ile Nizamettin

Neden bazı tuhaf şeyler ısrarla ve sık aralıklarla bizim başımıza geliyor. Hem de mal bölüşümü, zina gibi konular bu kadar tartışılırken... Büromuz bir yatırın üstünde filan mı diyeceğim ama eski büroda da durum aynıydı.

Üstünden zaman geçti, acısı biraz küllendi de yazabiliyorum. Aslında geçtiğimiz aylarda Semra arkadaşımızın başına gelen bu müessif olaya uzunca bir süre şaka yollu bile temas edemedik, gücenmesin, üzülmesin diye. Ama tarih bilinci yaşananların kaydedilmesini ve bunlardan dersler alınmasını gerektiriyor tabii. Lafı uzatmayalım, altı ay kadar önce, yeni büromuzun keyfini çıkarmaya başladığımız günlerde, Semra arkadaşımıza can sıkıcı birtakım telefonlar gelmeye başladı Telefonun öbür ucundaki hanım. arkadaşımıza hanımlığa pek yakışmayacak bazı hakaretlerle hitap ederek, Nizamettin'in yakasından düşmesini söylüyor ve aksi takdirde Semra'ya yapacağı yakışıksız şeylerden söz ediyordu. Semra ise bu vakası açılmadık tehditler karşısında yüzü kızararak, "Hanımefendi valla ben yapmadım, beni başkasıyla karıştırıyorsunuz diye tekrarlayıp elleri titreyerek telefonu kapatmaktan başka bir şey yapamıyordu. Yanlış anlaşılmasın, Semra öyle laf altında kalacak mahcup kızlardan değildir. Mesela bizim büroya iki üç günde bir, bir dolandırıcı uğruyor. Baştan idrak edemeyip biraz para kaptırdık. Ama şimdi gözünden anlıyoruz ve önlem alıyoruz. Yani adamı oturtup ona, "Utanmıyor musun, şimdi seni polise götürelim de gör" yollu sitem ediyoruz. Sonra büromuzun bazı zorunlu işlerinde bizden yardımını hiç esirgemeyen güzel insan Hakkı'yı (Semra'nın erkek kardeşi) çağırıyoruz. O da dolandırıcıyı kolundan tutup karakola goturuyorum diye korkutarak İstiklâl caddesinde biraz dolaştırıyor. Bu da o dolandırıcıya ders oluyor tabii. Bir daha asla kendi gelmiyor. yerine başkasını gönderiyor

Neyse yine lafı dolandırdım. Semra'nın öyle laf altında filan kalmadığını anlatıyordum. İşte mesela yine geçen gün bir dolandırıcı geldi ve Semra adamı laf kalabalığına getirip bize altı milyon lira borçlu çıkardı. Adam da, "Ben cumartesi günü size bir kutu çikolata ile altı milyonu getiririm abla" deyip toz oldu. Bir keresinde de, paraları alıp alıp eski büromuzun su deposunu bir türlü tamir edemeyen tesisatçı büroya gelmişti. Semra adama, "Sen burada dur" deyip Ayşegül'e donmüş, "Bana ya Mafya'yı ya da savcılığı bağla" demişti. Ayşegül daha telefon fihristinde "M" harfini bulamadan tesisatçı yok oldu. Sonra duyduk ki tesisatçılığı bırakmış; cuma namazlarını hiç kaçırmıyormuş. Böyle bir insandır Semra yani. Hiç unutmam, bir gün yine büromuzda karşılıklı anlayış ve kolektif çalışma ruhu içerisinde oturmuş, eleştiri- öz eleştiri mekanizmasını çalıştırarak dergicığımızın mevcut durumu ve geleceğe ilişkin asli misyonları üzerine tatlı tatlı konuşuyoruz, Semra her nedense hafifçe sinirlenip bacağının dizden aşağı bölümünü kapıya denk gelecek şekilde ani bir biçimde hareket ettirince binanın bütün sigortaları atmıştı mesela. Şimdi bu Semra'nın telefonda ezilip büzülmesini. kızarıp bozarmasını siz neye yorarsınız. Ustelik, her gün yeni bir telefon geliyor ve eldeki bilgiler artıyor. Nizamettin'in yuvasını yıkan Semra. tıpkı bizimki gibi, uzun, siyah, kıvırcık saçlı, beyaz tenli bir hatunmuş. Olabilir mi? Hayır imkânı yok olamaz. Yani ne bilevim, bir kere adam... hem Nizam hem ettin, yok yok Semra'ya uymaz. Adam çoluğunun çocuğunun nafakasını harcayıp o Semra'ya bir de dükkân açmış. Bizim Semra son günlerde birkaç marangoz aleti filan aldı ama...

Neyse, kızcağız üzüm üzüm üzuluyor ve de tabii ki korkuyor. Ama nerde onun durumuna duyarlılık gösterecek arkadaşlık. Bu Aşkım, laf aramızda, iyi kızdır filan ama bazen biraz hain oluyor. Yani espri uğruna harcanır mı Semra. Tam o günlerde camda bekliyor, Semra'nın zili çaldığını görünce koşa koşa aşağıya iniyor. "Semra, geldiler, Nizamettin'in karısıyla abisi, odanda seni bekliyorlar. İstersen hemen geri don, istersen ben seninle yukarı gelirim" diyor. Semra zangır zangır titreyerek, "Ne yapacağım ben şimdi" derken yukarıdan Filiz'in sesi duyuluyor, "Hah işte Semra da geldi zaten, buyrun tanışın, kendiniz konuşun". Semra eşiğe yığılmak üzere. Tabii her şey mizansen. Bunlara vakit harcanıyor işte büromuzda. Otur bir kitap oku, politika tartış, nerdee... Yine Semra iyi kız. Ben olsam asla affetmem

Neyse bu sorun akut bir hal alınca yazı işlerinden ve daha nice şeyden sorumlu müdürümüz Filiz işe el koydu. Yaptığımız araştırma sonucu, büromuzun telefonunun eskiden bir temizlik şirketine ait olduğu ve orada pek çok kadının çalıştığı ortaya çıktı. Yine ortaya çıkan bir şey de, kadının ilk aradığında Semra'yı değil Selma'yı istediği ancak Ayşegül'ün kadına yardımcı olma ve eli boş çevirmeme kaygısıyla, "Burda Selma yok Semra var, sizi ona bağlayayım" demiş olduğuydu (bu Semra yine iyi kız, ben olsam asla affetmem). Neyse, kadın tekrar aradığında, Ayşegül, "Sizi müdürümüze bağlıyorum" dedi -etkilevici bir başlangıç. Biz Filiz'in etrafında merakla dinliyoruz. "Hanımefendi, ben yıllardır Semra Hanım'ın şefiyim. Kendisi evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir kadındır. Zaten ben iş yerimde böyle şeylere asla müsaade etmem". Telefonlar zınk diye kesildi. Otorite başka bir şey. Evet belki söylediği her şey yalandı ama Semra kırk kere doğruyu söylemişti de ne olmuştu yani.

Şimdi benim kafamı kurcalayan bir şey daha var. Neden bazı tuhaf şeyler ısrarla ve sık aralıklarla bizim başımıza geliyor Büromuz bir yatırın üstünde filan mı diyeceğim ama eski büroda da durum aynıydı. Biz yine de bir kurşun döktürelim, zararı olmaz. Bir de, şu marangoz aletleri.

Nesrin Tura

OYUN

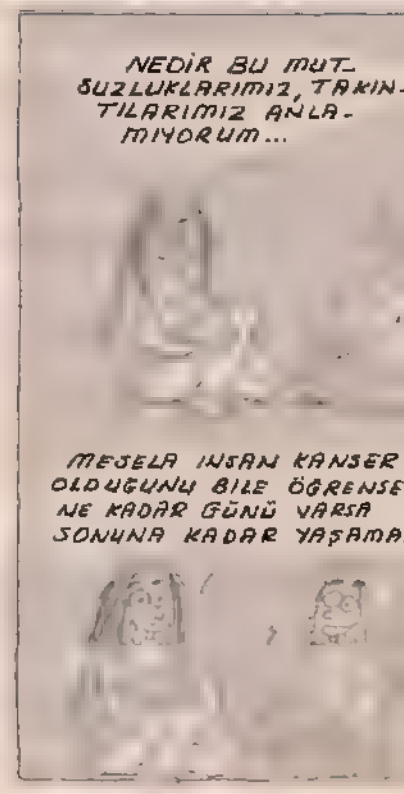

BEKLEYİŞ

FEYHAN GÜVER

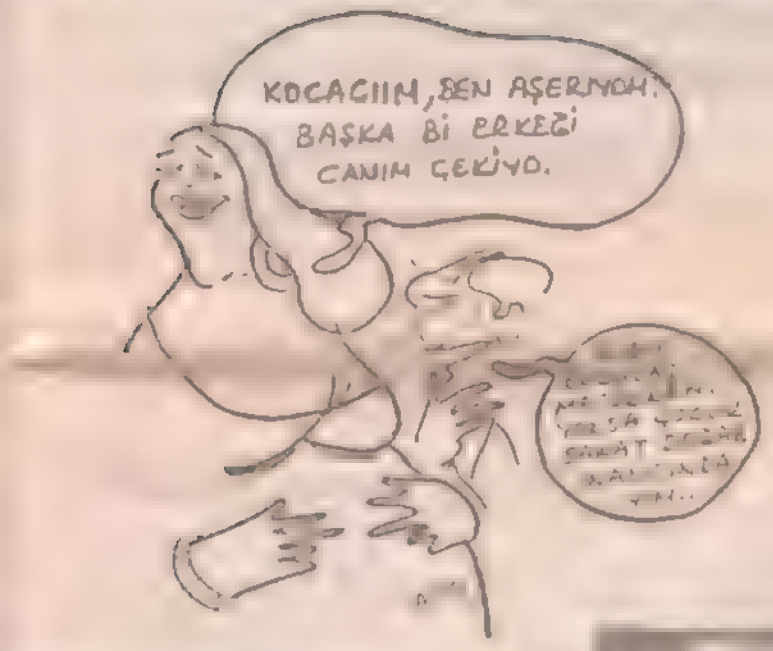

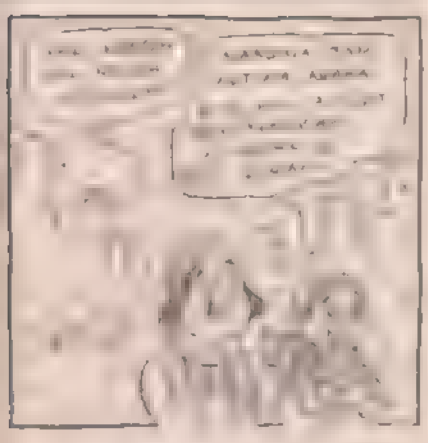

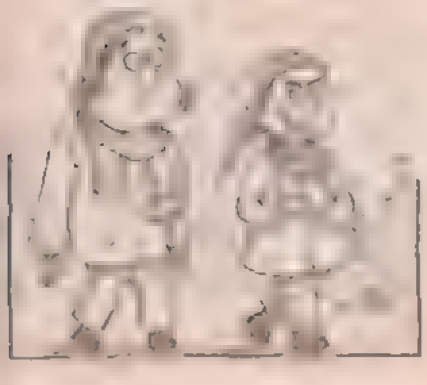

bir nostalji kasırgası almış yürümüş!

beni de solmuş bir yaprak gibi kral'ın tapon listesinde o parçadan o parçaya sürüklüyor.

asılsınız canımdan çok sevdiğim okurlarım. umarım muhabbetiniz. sıhhatiniz yerindedir. bir *pazartesi* sayısında daha beraberiz. eliniz işte, gözünüz bende olsun sevgili okurlarım.

rahmetli zeki müren'den ödünç aldığım bu üslûp dikkatiniz çekmiştir. efendim. ben de kendimi elimde olmayarak nostalji rüzgârlarına kaptırdım. bu rüzgâr, ne rüzgârı bu fırtına beni solmuş bir yaprak gibi kral'ın tapon listesinde o parçadan o parçaya sürüklüyor. farkındasınızdır. nostalji aldı başını yürüdü. ve bu kelimenin türkçenizde bu kadar hızlı ve kokulu yerleşmesine *nostalgia* adlı filmiyle katkıda bulunmuş olan toprağı bol olsun. rus yönetmen tarkovski'nin de kemikleri eminim ki sızlıyordur. muazzez ersoy'un üçüncü nostalji kaseti başarıdan başarıya koşuyor mesela. sonra erol evgin ve en fenası ercan turgut gibi. hepten kendisi nostaljik simalar da beyazcanıda boy gösteriyor. (bunun üzerine bir de içinde meşin yuvarlak geçen cümle kurmayı planlıyorum.) bu arada ve bu kapsamda en çarpıcı çalışmalardan birisi hazal'ın *osman abi* adlı çalışması. yer aldığı kasetin adı *aşka dair* ki, aşkın bazı sanatçılara böyle şeyler hatırlatması ne acı. eser gerçekten nostaljik, hani osman abim evde mi, alı üç odalı yerde mi diye başlayıp devamı eden eski ve düzeyli bir parça vardır ya onun çağdaş bir düzenlemesi. sözlerini çiğdem talu, feyvaz kuruş ve selim çaldıran birlikte yazmışlar. kolektif çalışmaya karşı her zaman hürmet beslerim ancak burada ortaya çıkan ürünün ne bileyim biraz... yani daha doyurucu olabilirdi tabii. eski eserleri seslendirmek isteyen sanatçılara bir de "haydarpaşa garında..." diye başlayan ve hatice adlı bir hanımın genital bölgelerinin umulmadık çekicilığını vurgulayan bir başka parçayı da hatırlatmak isterim. o da değerlendirilebilir yani.

ve müjdeler olsun sevgili okurlarım. beklenen şey gerçekleşti, zaten bu kadar zamandır onsuz nasıl idare ediyorduk bilmiyorum ama sonunda oldu. sezen aksu yeni kaset ve klibiyle yine hayatımızın ortasına düştü.

uzun zamandır biliyorduk, duyuyorduk. goran bregoviç'le bir takım olaylara girmiş. bu olayların boyutu konusunda da rivayet muhtelif. kocasından ayrılmasını bile bu müzikal çalışmaya bağlayanlar var. goran bregoviç yugoslav bir müzisyen, müziklerini yaptığı emir kusturica'nın filmlerinden beri memlekette sevilir. mesela ora-bova da bestesine söz yazıp söyledi ama onların ki. hatta candan erçetin'inki aranjman, sezen aksu'nun ki çalışma.

kasetin adı *düğün ve cenaze*. düğün dediysek sünnet düğünü ya da kına geceli, düğün değil, yugoslav düğünü bile değil. slav düğünü. eskiden bu memlekette ivi kötü amerikan taklidi boya sarışını olunurdu, hiç sezen aksu öyle avam bir şey yapar mı? slav tipi boya sarışını olmuş. herkes türk müziği nostaljisi yapıyor; hiç o öyle şey yapar mı? ikinci dünya savaşı balkan nostaljisi yapıyor.

yine bu iyi, bundan önce yunan modası vardı; cümle erkek anthony quinn'in oynadığı *zorba* filminden etkilenip sirtaki oynar olmuştu. sonra zamanlar değişti. fakirlik out oldu, bunlar yine anthony quinn'in onassis'i oynadığı *yunanlı* filminden mülhem yine sirtaki oynuyorlardı. allahını, memlekete ne zaman sıra gelecek derken, bir de baktın ki alevi kızı yıldız tilbe de roman havalı parça yapmış. biliyorsunuz yıldız tilbe, esrar içtiğini kabullendiğinden beri delikanlı muamelesi görüyor. eskiden kendinden zayıfı koruyanlara filan delkanlı denirdi. şimdi yaptığı işi kabul etmek yetiyor. ki bu tipik bir çıtayı indirme hadisesidir. işte bu delikanlı yıldız, *dili ballım* adlı parçasında köprüde üstü açık bir arabanın üzerine çıkıp göbek atıyor. fıkrayı bilirsiniz, adamı taksiye binmiş, "çek kapıkule'ye," demiş. taksici itiraz edecek gibi olunca da peşin para vermiş. kapıkule'ye vardıklarında, müşteri "pasaportun var mı?" diye sormuş. olumlu cevap alınca da "çek roma'ya," demiş taksici yine peşin parayı görünce yola koyulmuş. oradan paris'e, oradan berlin'e, oradan prag'a... münih'te taksiciye dönüp, "çek pendik'e," demiş. taksici itiraz etmiş, "yapma abi, sokma beni köprü trafiğine." işte bu fıkra herhalde yıldız tilbe'nin klibiyle ilgili olarak anlatılıyor. parçanın nakaratında, "ocağı yaktım, suyu ısıttım," gibisinden bir şeyler söylüyor. herhalde son ekonomik krizle ilgili olarak diyor bunları. hani cenabet gezilip bereketin kaçırılmamasına ilişkin bir uyarı olarak. yani insan genel olarak uyarmak ihtiyacı duyuyor, ne bileyim.

ayşe düzkan

Patlamaya hazır buhar kazanı!

Erkekler çok çabuk tahrik olur ve allah göstermesin, onların koyduğu kurallara uymazsan, buhar kazanı misali, kendilerini tutamaz ve patlayıverirlermiş. Bu nedenle sadece nerede değil, ne zaman, ne giyeceğime, hatta ne zaman nerede olacağıma bile ben karar veremiyordum.

Ben küçükken, yani on bir-on iki yaşındayken, annemle pazara gitmem gerektiğinde -hani şu İstanbul'un ünlü Sah Pazarı- ille de kavuniçi renkli askılı elbisemi giymek isterdim. İstanbul'un o yapış yapış kavurucu sıcağında, annem kabak, patlıcan filan seçerken beni buramı buram terletmeyeceğine güvendiğim tek elbisem oydu çünkü. Ama giyemezdim. Çunkü annem öyle diyodu! Ben çok güzeldim, o zamanlardan bile buyuyunce nasıl müthiş bir âfet olacağım çoktaan belliydi ve bunu gören pazardaki amcalar "rahat duramaz" ve beni de rahat bırakmazlardı.

Haa, ders biir: nerede ne giyeceğinin, hangi giysiyle nerelere gidebileceğinin bir sınırı vardır ve buna ihtiyaçların ve isteklerin doğrultusunda sen değil, o ortamdaki erkekler karar verir! Bu temel öğretiyle ilk olarak bu yaşta ve bu şekilde karşılaşmış oldum. Sonradan, buyüyup de (Üstelik maalesef hepsi de yalanmış, hiç de öyle acayip bir âfet filan olmadım, resmen kandırılmıştım, hem de kendi annem tarafından!), birkaç boyutlu düşünme yetisine de iyice eriştiğimde, bu öğretinin sadece mekân değil, bir de zaman boyutu olduğunu öğrendim. Bu yeni parametreyle birlikteSadece nerede değil, ne zaman ne giyeceğime, hatta ne zaman nerede olacağıma bile, ben karar veremivordum. "Patlamaya hazır buhar kazanı teorisi" denirmiş buna. Erkekler çok çabuk tahrik olur ve allah göstermesin, onların koyduğu kurallara uymazsan, buhar kazanı misali, kendilerini tutamaz ve patlayıverirlermiş sonra. Acaba kendilerine bu nedenle "kazan" gözüyle bakılmasından gurur duymayıp da rahatsız olan erkekler ne kadardır bu ülkede?

Neyse, bak, Kınıkapı örneğinde olduğu gibi, kadınlar yasak zamanda yasak mekânda bulundu ve başlarına neler geldi, patlayıverdi buhar kazanı. Hmm, ders ikii: Ders bire uymamanın ciddi yaptırımları olabilir, dikkatli ol.Benim ders ikiden çıkardığım sonuç; pes etme, örgütlen ve mücadele ver. Haksızlık diil de ne bu şimdi? Yani, hangi erkek sürekli olarak, ne zaman, nerede olacağına ve ne giyeceğine karar verirken, kadınların buna nasıl tepki vereceğini hesaba katıyor? Ben şahsen annesiyle pazara gitmiş hiçbir erkek çocuğunun kadınlar yüzünden ağlayıp zırlayarak hem annesine, hem kendine pazarı zehir edeceğini sanmıyorum.

Bir de şu "oturup kalkma" meselesi var. Yani çok boyutlu duşünme yeteneğinin ilerlemiş safhalarında sahneye çıkan bu parametreyle beraber, ne zaman, nerede olup, ne giyeceğimize ek olarak, bir de nasıl davranacağımızı patlamaya hazır kazanlara göre ayarlamak zorunda kalıyoruz. Bana söylenen sozleri naklediyorum: "Yavrum, ne de olsa ben pırıl pırıl bir genç kızsın, kibar ol, fazla kadınsı olma, dik yürü, yavaş yürü, küçük adımlar at, tüylerini kes, şunu giyince şoyle oturma, bunu giyince böyle eğilme, en ıyisi böyle şeyler hiç giyme, küfretme, şunu yap, bunu yapma vs. vs." derlerdi. Naapiim. erkekler sayesinde çok boyutlu düşünme konusunda sıkı bir eğitimden geçtiğim için olsa gerek, çok sıkıldığımda "Kabuğu sovulmuş yumurta da pırıl pırıl" demek ve nanik yapıp pırıl pırıl genç kızlara hiç yakışmayacak bir şekilde (hani göğüslerin 'löp löp' sallanır ya o zaman), koşa koşa kaçmak gelirdi içimden ama, yapmadım işte. Yapamadım. Kahretsin!

Küçük çocukluğum ve gençlik dönemimdeki acılarım hakkında iyice içimi döktüm. Gelelim şimdiki zamana: Büyudum; yukarıdaki derslerin dışında, hayatımı erkeklere endekslemem gerektiğini söyleyen bir sürü, bir sürü daha ders öğrenmem gerekti. ama zorlanma ve yıpranma pahasına olsa bile, erkeklerin kurallarının izin verdiğinden daha fazlasını istiyor ve gerçekleştiriyorum: bana tek seçenek diye sunulan her şeyin farklı, benim için daha güzel olma ihtimalinin var olduğuna, benimle ilgili kararları benim kendimin, kendi önceliklerimden yola çıkarak vermem gerektiğine inanarak, erkekleri ve onların kurduğu sistemi mümkün mertebe "takmıyorum". (Evet, maalesef mumkün mertebe. çunkü bazı yaptırımlar başa çıkamayacağım kadar ağır.) Ama görüyorum ki, bu mücadelenin sonu yok. Bu sefer de başka bir şey çıkardılar onüme. Sağolsunlar, çok yönlu düşünebilme yeteğini kazanmamı sağlamalarına rağmen, onlarınkine erişememişim ki, hiç aklıma gelmeyecek bir şeyle çıktılar ortaya: Hayır efendim, sırf kazanlar öyle istiyor diye, "o pedi" kullanmayacağım. Kul-lan-mava-ca-ğım! Yeter!

Gökçen Ç.

Deniz'e mektup

Sevgili Deniz, bir gün kapını aniden çaldın. Ben kendi halimde sessiz sedasız yaşarken bir anda tekrar kendim olmam gerektiğinin farkına vardım. Öyle cıvıl cıvıldın ki: On yedi yaşın bütün özellikleri sende vardı. Sana yetişmem güç oluyordu. Ama olsun önemli değildi. Yitirdiğim özellikleri sende görünce mutlu oluyordum. Ben de senin gibiydim. Çok değil bundan bir sene önce kaybettim tüm bu özelliklerimi. Yirmi yedi yaşındaydım ama on yedi yaşın kanını taşıyordum adeta. Son bir senedir iyice durağanlaşıp hatta tembelleşmiştim. Eski heyecanım, dinamizmim yok olup gitmişti. Farkında değildin ama beni adeta sürüklüyordun kendi tempona. Sonra artık beni aramadın. Aniden geldin ve aniden gittin. Hiçbir şey söylemeden "seninle görüşmek istemiyorum, bunu açıklamak zorunda da değilim" bile demedin.

Bilmiyorum, ben mi kendimi yanlış ifade ettim. Tamam dergi için seninle yapacağım röportaj önemliydi benim için. Ama bunun farkında olmadın. Seninle kuracağım dostluk daha önemliydi benim için. Tamam röportaj için tedirgindin biliyorum. Hatırlıyor musun bana bir kez "Şu röportajı yapsak içine sinen o derin korkuyu söküp atacağım" demiştin. Senin açından da önemliydi. Belki içine sinen o delice korkuyu atman için sana yardım etmek istedim. Neyse...

Bu satırları okuyarak musun bilmiyorum. Çünkü hâlâ şu konuda da tedirginim. Birileri sana bu dergiyi okumanı yasaklamıştır. Ve sen de onların yanına gitmişsindir.

Kısacası seni merak ediyorum küçük anarşist.

Jülide, İzmir

Patlamaya hazır buhar kazanı!

Erkekler çok çabuk tahrik olur ve allah göstermesin, onların koyduğu kurallara uymazsan, buhar kazanı misali, kendilerini tutamaz ve patlayıverirlermiş. Bu nedenle sadece nerede değil, ne zaman, ne giyeceğime, hatta ne zaman nerede olacağıma bile ben karar veremiyordum.

Ben küçükken, yani on bir-on iki yaşındayken. annemle pazara gitmem gerektiğinde -hani şu İstanbul'un ünlü Sah Pazarı- ille de kavuniçi renkli askılı elbisemi giymek isterdim. İstanbul'un o yapış yapış kavurucu sıcağında, annem kabak, patlıcan filan seçerken beni buram buram terletmeyeceğine güvendiğim tek elbisem oydu çünkü. Ama giyemezdim. Çünkü annem öyle diyodu! Ben çok güzeldim, o zamanlardan bile buyüyünce nasıl müthiş bir âfet olacağım çoktaan belliydi ve bunu gören pazardaki amcalar "rahat duramaz" ve beni de rahat bırakmazlardı.

Haa, ders biir: nerede ne giyeceğinin, hangi giysiyle nerelere gidebileceğinin bir sınırı vardır ve buna ihtiyaçların ve isteklerin doğrultusunda sen değil, o ortamdaki erkekler karar verir! Bu temel öğretiyle ilk olarak bu yaşta ve bu şekilde karşılaşmış oldum. Sonradan, buyüyup de (Ustelik maalesef hepsi de yalanmış, hiç de öyle acayip bir âfet filan olmadım. resmen kandırılmıştım, hem de kendi annem tarafından!), birkaç boyutlu düşünme yetisine de iyice eriştiğimde, bu öğretinin sadece mekân değil, bir de zaman boyutu olduğunu öğrendim. Bu yeni parametreyle birlikteSadece nerede değil. ne zaman ne giyeceğime. hatta ne zaman nerede olacağıma bile, ben karar veremivordum. "Patlamaya hazır buhar kazanı teorisi" denirmiş buna. Erkekler çok çabuk tahrik olur ve allalı göstermesin. onların koyduğu kurallara uymazsan. buhar kazanı misali, kendilerini tutamaz ve patlayıverirlermiş sonra. Acaba kendilerine bu nedenle "kazan" gözüyle bakılmasından gurur duymayıp da rahatsız olan erkekler ne kadardır bu ülkede?

Neyse, bak, Kumkapı örneğinde olduğu gibi, kadmlar yasak zamanda yasak mekânda bulundu ve başlarına neler geldi, patlayıverdi buhar kazanı. Hmm, ders ikii: Ders bire uymamanın ciddi yaptırımları olabilir, dikkatli ol Benim ders ikiden çıkardığım sonuç; pes etme, örgutlen ve mücadele ver. Haksızlık diil de ne bu şimdi? Yani, hangi erkek sürekli olarak. ne zaman, nerede olacağına ve ne giyeceğine karar verirken, kadınların buna nasıl tepki vereceğini hesaba katıyor? Ben şahsen annesiyle pazara gitmiş hiçbir erkek çocuğunun kadmlar yüzünden ağlayıp zırlayarak hem annesine, hem kendine pazarı zehir edeceğini sanmıyorum.

Bir de şu "oturup kalkma" meselesi var. Yani çok boyutlu düşünme yeteneğinin ilerlemiş safhalarında sahneye çıkan bu parametreyle beraber, ne zaman, nerede olup, ne giyeceğimize ek olarak, bir de nasıl davranacağımızı patlamaya hazır kazanlara göre ayarlamak zorunda kalıyoruz. Bana söylenen sözleri naklediyorum: "Yavrum, ne de olsa ben pırıl pırıl bir genç kızsın, kibar ol, fazla kadınsı olma, dik yürü, yavaş yürü, küçük adımlar at, tüylerini kes, şunu giyince şöyle oturma, bunu giyince böyle eğilme, en iyisi böyle şeyler hiç giyme, küfretme, şunu yap, bunu yapma vs. vs." derlerdi. Naapiim. erkekler sayesinde çok boyutlu düşünme konusunda sıkı bir eğitimden geçtiğim için olsa gerek, çok sıkıldığımda "Kabuğu soyulmuş yumurta da pırıl pırıl" demek ve nanik yapıp pırıl pırıl genç kızlara hiç yakışmayacak bir şekilde (hani göğüslerin 'lop lop' sallanır ya o zaman), koşa koşa kaçmak gelirdi içimden ama, yapmadım işte. Yapamadım. Kahretsin!

Küçük çocukluğum ve gençlik dönemimdeki acılarım hakkında iyice içimi döktüm. Gelelim şimdiki zamana: Büyüdüm; yukarıdaki derslerin dışında, hayatımı erkeklere endekslemem gerektiğini söyleyen bir sürü, bir sürü daha ders öğrenmem gerekti, ama zorlanma ve yıpranma pahasına olsa bile, erkeklerin kurallarının izin verdiğinden daha fazlasını istiyor ve gerçekleştiriyorum: bana tek seçenek diye sunulan her şeyin farklı, benim için daha güzel olma ihtimalinin var olduğuna, benimle ilgili kararları benim kendimin, kendi önceliklerimden yola çıkarak vermem gerektiğine inanarak, erkekleri ve onların kurduğu sistemi mümkün mertebe "takmıyorum". (Evet, maalesef mümkün mertebe, çünkü bazı yaptırımlar başa çıkamayacağım kadar ağır.) Ama görüyorum ki. bu mücadelenin sonu yok. Bu sefer de başka bir şey çıkardılar önüme. Sağolsunlar, çok yönlü düşünebilme yeteğini kazanmamı sağlamalarına rağmen, onlarınkine erişememişim ki, hiç aklıma gelmeyecek bir şeyle çıktılar ortaya: Hayır efendim, sırf kazanlar öyle istiyor diye, "o pedi" kullanmayacağım. Kul-lan-maya-ca-ğım! Yeter!

Gökçen Ç.

Deniz'e mektup

Sevgili Deniz. bir gün kapını aniden çaldın. Ben kendi halimde sessiz sedasız yaşarken bir anda tekrar kendim olmam gerektiğinin farkına vardım. Öyle cıvıl cıvıldın ki: On vedi vaşın bütün özellikleri sende vardı. Sana yetişmem güç oluyordu. Ama olsun önemli değildi. Yitirdiğim özellikleri sende görünce mutlu oluyordum. Ben de senin gibiydim. Çok değil bundan bir sene önce kaybettim tüm bu özelliklerimi. Yirmi yedi yaşındaydım ama on yedi yaşın kanım taşıyordum adeta. Son bir senedir ivice durağanlaşıp hatta tembelleşmiştim. Eski heyecanım, dinamizmim yok olup gitmişti. Farkında değildin ama beni adeta sürüklüyordun kendi tempona. Sonra artık beni aramadın. Aniden geldin ve aniden gittin. Hiçbir şey söylemeden "seninle görüşmek istemiyorum. Bunu açıklamak zorunda da değilim" bile demedin.

Bilmiyorum. ben mi kendimi yalnış ifade ettim. Tamam dergi için seninle yapacağım röportaj önemliydi, benim için. Ama şunun farkında olmadın. Seninle kuracağım dostluk daha önemliydi. benim için. Tam m röportaj için tedirgindin biliyorum. Hatırlıyor musun bana bir kez "Şu röportajı vapsak içime sinen o derin korkuyu söküp atacağım" demiştin Senin açından da önemliydi. Belki içine sine o delice korkuyu atman için sana yardım etmek istedim. Neyse...

Bu satırları okuyacak mısın bilmiyorum. Çünkü hâlâ şu konuda da tedirginim. Birileri sana bu dergiyi okumanı yasaklamıştır. Ve sen de onların yanına gitmişsindir.

Kısacası seni merak ediyorum küçük anarşist.

Jülide. İzmir

Yollarda üç yalnız kadın

Erkeklerin hemcinslerinden ödleri kopuyor. Özellikle etek giyinememiz konusunda MGK'nın tavsiye kararlarına benzer naçizane önerilerde bulunuyorlar.

Üç kadın aynı anda birbirimize bakıyoruz. Çılgın bir çığlık önce arabanın camlarına, sonra gönlümüze doluyor. Eee, kolay mı yolculuğa çıkıyoruz, hem de uzun yola ve tabii ki sadece üçümüz. Olağanüstü bir durum değil belki ama bütün ilkler gibi heyecan verici.

Kâmile'nin Avusturalya'dan gelecek olan oğlunu ve gelinini havaalanında karşılayacağız. Bir kaç saat birlikte olacaklar, sonra onları Bodrum a gönderip aynı üçlü döneceğiz. Araba'yı Kamile kullanıyor. Henüz ehliyeti yeni. Melek'le ben daha kıdemliyiz.

Kâmile nin hazırladığı bir termos dolusu çayı cam fincanlarımızda yudumlayıp, sandviçlerimizi iştahla ısırırken, yola çıkana dek ne büyük engeller atlattığımızı artık iyice gevşeyerek, kıkırdayarak birbirimize anlatıyoruz.

Erkek yakınlarınız bizi caydırmak, daha olmadı beraber gitmek için ne çok zorlamışlardı. Caydırma harekâtının ilk aşamaları sürücülüğümüzle ilgili yargılardan oluşuyordu. Ne de olsa onlar tanrı vergisi (!) olarak analarının karnından sürücü doğmuşlardı. Dort vitesli, 89 model bir arabayla taş çatlasa 130 km. hız yapabilirdik. Kaldı ki yolların hâkimi olmak gibi bir niyetimiz asla yoktu. Ne kendimize ne de başkalarına bir şeyler kanıtlamak veya erk aracı olarak göstermek gibi bir gereksiniiniz de yoktu. Başımızın çaresine bakabilirdik. Bu kez öğütler başladı. Erkeklerin hemcinslerinden ödleri kopuyordu. Neler yapabileceklerini çok daha iyi bildiklerinden olacak, özellikle etek giymememiz konusunda MGK'nın tavsiye kararlarına benzer naçizane önerilerde bulunuyorlardı. Yollarda kimselerle gözgöze gelmemeye dikkat etmeliydik. Arabalara fazla yaklaşmamalı, mümkünse -kamyon dahi olsa- bizi geçmelerine izin vermeliydik. Duraklama yerlerinde davranışlarımıza dikkat etmeli, ilgi çekmemeliydik vs. vs.

Yolculuğa değil de savaşa hazırlanıyor gibiydik. Neyse ki yolculuğumuz, bir kaç kez cep telefonundan aranıp denetlenmemizi ve tünellerden geçerken ses duvarını aşan çığlıklarımızı saymazsam gayet sakin geçti. Mucize eseri olarak da sadece iki kamyon şoförünün nazarı dikkatini celbettik. Biz ise son derece mutluyduk. Yolculuk boyunca kendimize ve hayata dair pek çok konuyu içtenlikle konuştuk. Neredeyse hayatımızın en güzel yolculuğuydu bu. Sıkıntısız, stressiz, alabildiğine coşkulu ve özgür.

Hep düşünüyorum, biz kadınlar birbirimizi ne kadar anlıyoruz, ne kadar yakınız diye. Kendi adıma çocukluğumdan başlayarak uzunca bir donem erkeklerle arkadaşlık yaptım, dostluk kurdum. Fakat her ne hikmet ise kendimi her kötü hissettiğimde yalnızlık duyuyordum. Şimdi düşünüyorum da kendime güven duyma ve özgürleşme çabalarımla. kadın dostluklarımın oluşması ve paylaşma hep paralel gitti. Birbirimizi. dolayısıyla kendimi anlamamla birlikte korkularını azaldı ve bu tür paylaşımlar inanılmaz keyif verici olmaya başladı. Eğer istersek hayatı son derece renkli yaşayabiliyorduk. Yolculuğumuz bunun kanıtıydı.

Artık konuşmaktan ve gülüşmekten bitap düşmuş üç harika kadın, bir süre bile olsa yüklerimizden arınmış, dönüş yüzünden hüzünlü, yeni yolculuklar için dingin ve umutluyduk. Birlikte çok güzel iki kocaman gün geçirmiştik ve daha yaşanacak. paylaşılacak ne çok şey vardı...

Nurhayat, Ankara

Huriye anlatıyor

Huriye işyerimize temizliğe geliyor. Nurcan'ın, Nilüfer'in ve kendisinin hikâyelerini anlattı bana.

Nereden aklına geldi de, Nurcan'ı soruyorsun? Yolda gelirken, seninle epeydir bunları konuşmadığımızı düşünüyordum. Biliyor musun, Nurcan evlendi. Tabii sen kocasının ölümünden sonrasını bilmiyorsun; işte o motosiklet kazasında kocası ölünce, hani biz arkadaşlar .toplanmıştık, Nurcan köye gitmeden burada yaşayabilir, diye düşünmüştük. Zaten kapıcılığı Nurcan yapıyordu, çocuğa da o bakıyordu.

Ama bırakmadılar, istediğini yapsın. Amcamgiller, genç kadın deyip, onu köye çağırdılar. Koyde, ağabeyinin karısı, 'hiç kısmetin çıkmıyor' diyormuş, evde onu istemiyordu besbelli: fazladan bir kadın, bir de üç-dört yaşında bir çocuk. Ne mi oldu? Eskiden bizim köylü bir adam İzmir'de yaşıyormuş, kumar oynuyormuş, çok ama, çok... Karısını da çok dövermiş, kadın iki ay once, dayanamamış, kendini banyoda asmış. Komşuları apartmanda bekâr adamı oturtmayız, deyince, o da köye gelmiş, Nurcan'ı istemiş babasından, hemen vermişler. Adamı elli, Nurcan yirmi dört yaşında. Şimdi, o adama dayanamayıp kendini öldüren kadının yattığı yatakta o adamla yatacak, kadının kendini astığı banyoda yıkanacak.

Tabii ben bunları, Nilüfer'le konuşuyorum, daha doğrusu konuşuyordum, şimdi bana selam vermiyor. Akşam babamlarda kavga çıktı, Muhittin, bu alacak meselesinden aklına geldikçe delleniyor. sonra da bana "Seni boşayacağım" diye tutturuyor. Aklına geldikçe "Seni boşayacağım!

Biliyorsun, Nilüfer'le kocası, yani ayrıldığı kocası ev alacaklardı, biz de onlara para verdik, bildiğin şey işte, ben her gün temizliğe gittim, her akşam, onlara versin diye, paraları Muhittin'in eline trink bastırdım. Nasıl olsa. Nilufer'in kocası Sabahattin bizimkinin kardeşi, Nilüfer de benim dayımın kızı. Ayrıldıklarında, dayım akıllı ya, "Ev kızımın" dedi. Tamam, ev onun da. paranın çoğunu biz ödemiştik, dayım, "Beni ilgilendirmez, borcu da Sabahattin ödesin." deyince, olan bana oldu. Sabahattin öder mi?

Aslında, geçen yaz bana sonradan anlattığı o olaydan sonra, Muhittin'le çok iyiydik. Hani. işte, o yandaki marangozun yaptığı masayı bir yere götürmüştü, orada çalışan kadın buna çay ikram etmiş. sonra da buluşmaya başlamışlar, hatta bir keresinde onu Aksaray'daki çay bahçesine götürmüş, ki beni hiç götürmedi. dediğine göre. bir kere de öpüşmüşler. Bunları bana niye anlattı, bilmiyorum. Kıskançlıktan öleceğim sanmıştım, herhalde kıskandırmak için anlattı... Kadının başı bağlıymış, benim de bağlı, Muhittin, "Ben evliyim deyince, "Olsun, beni de al" demiş. Belki de, kadının gelip beni bulup anlatmasından korktu ondan sövledi

Her neyse, bu kıskançlık sanki yaramıştı, birbirimizi daha sever olmuştuk. Bir de, şu eti pilavla, yoğurdu makarnayla karıştırmadan yeme rejimiyle yedi kilo verince kendime guvenim gelmişti. Kendimi daha güzel bulmaya başladım.

Para meseleleriyle her şey altüst oldu, belki de gerçek yüzü ortaya çıktı. Sadece, Muhittin'le ben değil, babam, dayım, annem, Nilufer herkes işin içinde. Bu arada, iyi ki senin sözünü dinleyip, kavga dövüş evin yarısını üstume yaptırmışım. Onu da başıma kakıp duruyor. Diyor ki, evi senin üstüne yaptırdık, babana borcu ben ödüyorum, bir yandan evi geçindiriyorum, oğlanın okul masraflarını da unutmayayım. Sınıf annesi, yok öğretmenler günü, öğretmene altın zincir, yok şimdi yılbaşı, durmadan para istiyor.

Beni boşarsa!

Nilufer e bakıyorum, gitti babasına sığındı. Başka, ne yapacak? En iyi arkadaşımdı, onunla birlikte, ayrı eve çıkma hayalleri kurardık, şimdi kocamdı, babasıydı, derken artık benimle konuşamıyor bile. Ona da, Nurcan gibi bir ihtiyar bulurlar sonunda.

Kendime bakıyorum, çalışıyorum, kocamın kapıcılıktan aldığından çok daha fazlasını kazanıyorum, Murat'la sadece ben ilgileniyorum. Çocuk okula yeni başlamış, ne dersini bilir, ne okulun yerini. Oğlan okumayı söktü, babası farkında degil.

Belki de, ayrı eve çıksam para durumum daha bile iyi olur, durmadan at yarışı oynuyor, bira içiyor. Ne dersin, şimdi evin yarısı benim ya, kiracıyı çıkartıp ben oturabilir miyim? Kanunlar buna nasıl bakıyor, onu bilmiyorum. Sığınma evini duydum ama. işte kadın hep bir yere sığınıyor; ya babasına, ya kocasına, ya da, işte yeni çıktı, sığınma evine.

Sen, "Sığınma evine sığınma öyle babanın yanına. kocanın yanına sığınma gibi değil," diyorsun. Orada, bizim gibi kadınlar var. demek ki... Hani, insan işini gucunu ayarlayıp. bir de orada kendine denk düşen birini bulursa. birlikte eve bile çıkar. Ama. ya kadın kötü çıkarsa?

Yalnız yaşayabilir miyim? Bu akşam. Muhittin gene bana "Seni boşayacağım" diyecek, ya da demeyecek, fark etmez. Ben onu boşayacağım!

Çiğdem Er

Politikada aktif bir kadınsanız işiniz zor

Eğer politikanın içinde bir kadınsanız, başa çıkmak zorunda kaldığınız engellerin ardı arkası kesilmez. Bir sol, sosyalist, içinde çeşitli eğilimleri barındıran çoğulcu bir partide olmanız, parti programınızın "erkek egemenliğinin tüm toplumsal düzeylerde ve çalışma alanlarında sona erdirilmesi amacı"nı esas alması, parti tüzüğünüzün "kadınlar lehine ayrımcılık" uygulayan son derece önemli hükümler içermesi, karşılaşacağınız zorlukların aşılmasında önemli birer adım olmakla birlikte sizin yükünüzü hafifletemez.

Programın, tüzüğün hatta feminizmin etkisinde kalmış, geçmiş alışkanlıklardan büyük ölçüde arınmış erkek "yol arkadaşlarınızın" desteğiyle partinin yönetme ve yürütme kurullarına taşınır, siyasi mücadelede diğer erkek "yol arkadaşlarınızın" önüne geçiverirsiniz.

Bu daraltılmış kurullar, kadın olarak politika yapmanın zorluğunu daha fazla hissettirir. Politikada var olmanız önündeki engeller incelmiş, daha sofistike bir halde karşınıza çıkmıştır. Dolayısıyla sizin buna karşı çıkmak için sahip olduğunuz bütün "ezber" de bozulmuştur.

Çoğulculuğun gereği olarak parti içinde küçük eğilimlerden birinden olmak, büyük bir grup içinde kendini ifade etmek ya da kendini bağımsız olarak tarif etmek göreceli olarak muhatap alınış biçimlerinizi değiştirse de er ya da geç şu gerçeği hissedersiniz.

"Siyasal karar sürecine egemen olan erkektir, ve politika erkeğin sorumluluğundadır"

Büyük bir grup içinde olmanız gerçekliği biraz geç algılamanıza yol açabilir. Çünkü partinin bilgisine küçük gruptaki ya da bağımsız kadınlardan daha fazla sahip olma şansınız vardır. Dolayısıyla bu bir ayrıcalık yaratır. Görüşlerinizin iktidarda olması sizi, merkeze yakın olmayan erkeklerden de ayırır. Ama bu sizin bir politik özne olduğunuz anlamına gelmez. Siz aynı görüşu paylaştığınız erkek arkadaşlarınıza göre tanımlanmaktan bir türlü kurtulamazsınız. Nedense sahip olduğunuz politik fikirlerin en iyi savunucuları hep erkeklerdir. Parti hayatı için "hayati önem" atfedilen komisyonlarda ki hele bu anında bir politik inisiyatif gerektiriyorsa ya hiç önerilmez, ya da erkek arkadaşlarımızın yedeği olarak yer alırsınız. Nadiren yer aldığuuz kimi platformlarda da eskaza görüşlerinizden taviz verme

Politika, ilgi olmaktan çıkıp sizin için bizatihi bir yaşam biçimi olmuşsa, yani politik mücadeleyi hayatınızın merkezine koymuş, bununla da kalmayıp bir siyasi parti içinde kendinizi ifade etmeye kalkmışsanız yandınız... Bir sol, sosyalist partide olmanız ve parti tüzüğünüzün "kadınlar lehine ayrımcılık" uygulayan son derece önemli hükümler içermesi, karşılaşacağınız zorlukların aşılmasında önemli birer adım olmakla birlikte sizin yükünüzü hafifletmez. Siyasal karar sürecine egemen olan erkektir ve politika erkeğin sorumluluğundadır.

gereği duyarsanız bu tutumunuz "Yeteri kadar deneyimli ya da uyanık olmamanıza" bağlanır. Zaten çoğu kez siz siyasi çıkarlara kendinizi feda eder, "çok bildiği" varsayılan erkek arkadaşlarınıza "önden buyrun" dersiniz. "Siyasi akıl" olma misyonu erkeğe yüklenmiştir. Politikada başarısı ya da başarısızlığı bugüne dek kanıtlanmasa da O'nun herşeyi bildiği bir ön kabuldür. Bu, üzerinde duşunulmeye gerek olmayan, sorgulanamaz bir alandır.

Zaman zaman, "gereksiz" olduğunuz hissine kapılırsınız. "Ben kimim, burası neresi, kaçıncı yüzyılda yaşıyoruz" sorularıyla gelen ve bazen abartıya varan varoluş sorunları kimi zaman "politika bana göre değil" yargısıyla çozulur.

Bağımsız olarak katılmışsanız politik mücadeleye ya da parti içindeki küçük eğilimlerden birini temsil ediyorsanız işiniz daha da zordur. Hele bir de merkezi politikalara yakın durmuyorsanız kaderiniz yalnızlıktır. Dışlandığınız, istenmediğiniz duygusundan kurtulmak için kendinizle mücadele etmek zorunda kalırsınız.

Onerilerinizin, politik savlarınızın kaale alınmayışının sorumluluğunu kadınca bir suçluluk duygusuyla kendinizde ararsınız. Politik yetersizliğinize, ifade yeteneğinizin henüz gelişmemesine bağlarsınız bu tutumu. Ya da "her hangi bir gruba ait olmamanız" nedeniyle yok sayıldığınızı düşünursunuz.

Hiç bir beis duymadan, siyasi görüşlerinizde ısrar ediyorsanız ısrarınızın düzeyine göre çeşitli isimlerle anılırsınız. İsrarınız sempatik bulunmuyorsa adınız "geçimsiz"e çıkar. Tabi "Cadı", "Deli kız" gibi geçimsizden daha hallice sıfatlar da vardır size yakıştırılacak. Muhalefetinizi, sözünüzü yok etmenin en etkin biçimidir böyle tarif edilmek. Zaten bir süre soma kimse sözunuzü dinlemez, "köyün delisi olur" çıkarsınız. Önceleri politik bir dirençle karşı durduğunuz bu muhatap almış bir süre sonra sizi de belirler, sözünüzü dinletebilmek için bir gün kendinizi olur olmaz yerlerde, yerli yersiz herkese gülümserken yakalarsınız. Bazen kendi sesinizden ve sözünüzden bile sıkılır, beş sözünüzden üçünü sakınır hale gelirsiniz. Neden geçimsiz, cadı ya da deli olduğunuzu bilmediğinizden, akıllı başlı olmanın yolunu gereksiz sempati gösterilerinde ararsınız.

Size, nereden zuhur ettiği belli olmayan. üzerinde biraz tartışılsa mutlaka mahkûm edeceğiniz "politika, diplomasi yapma sanatıdır", "ilkesi" isteseniz de istemeseniz de dayatılmıştır. Ya bu deveyi güdeceksiniz ya bu diyardan gideceksiniz ikilemi arasına sıkışıp kalırsınız.

Merkezi politikaya yakın diğer bağımsız kadınlarla konuştuğunuzda, birlikte çalıştıkları erkek arkadışlarının, bir gün bile herhangi bir siyasi konuda onların da önerilerine başvurmadıklarını öğrenirsiniz. Sizden farklı olarak pratik faaliyette daha çok yer alsalar da "politik özne olma" şansına sahip olamamışlardır. Politika her partide olduğu gibi sizinkinde de "kulislerde" kotarılmaktadır. Siz bir kadın olarak iktidarı paylaşsanız bile iktidarda olmayan erkek ve kadın çoğunlukla birlikte bu sürecin dışında tutulursunuz. Zaten sizin politika yapma bilginiz içinde "kulis" faaliyetleri genellikle yoktur. Seçim yoluvla yarattığınız yürütme kurulları bilgiyi kendinde toplayarak gerçek anlamda "iktidarını kurma" ve "bu iktidarı koruma" yolunda hızla ilerlemektedir. Ve nihayet partinin sahipleri yaratılır. Partiyi büyük çoğunluktan daha fazla düşünen, her koşulda onun çıkarlarını koruyan ve kollavan, "sorumsuz" çoğunluğa karşı "ser verip sır vermeyerek" parti birliğinin uzun süreli olmasını sağlayan erkek bir iktidar oluşur.

Ve siz ilke olarak bu tür politika yapmayı reddetmiyor olsanız bile doğanız gereği bu erkek iktidarın kurallarına uymayı beceremezsiniz.

Zaten bu yüzden de "politikanın kıyısında yaşamaktan" kurtulamazsınız.

"Politik bir özne olmak" için sabah akşam "Neden beni ciddiye almıyorsunuz?" diye sızlanmanın da çare olmayacağı bir gerçektir. Bütün yaşanılan olumsuzluklardan sonra "Kadınların politik etkinlikleri, erkekler özellikle de parti yönetimindeki erkekler tarafından engellenir" genellemesine teslim olmak seçenektir. Başka bir seçenek de erkekler tarafından çizilen sınırlar içinde politika yapmayı kabullenmek ya da erkek üslubuyla politika yapmayı sürdürmektir.

İktidarın ve iktidar olma biçimlerinin erkek olduğunu kabul ederek, politika yapma biçimleri konusunda bir araya gelmek belki ilk ikisinden daha zor ama daha etkili bir yol olabilir. Belki de bu durumdan rahatsız olan kadınların "yaptığımız politikalar kadar, belki de bundan önemlisi politikayı nasıl yaptığımızdır. Politika yapma biçimlerimizi, ilkelerimizi sorgulamalıyız" demelerinin zamanı gelmiştir.

Kadınları en yaygın deyimiyle partide bir "renk", kadın kotasını da bir "süs" olmaktan çıkarmak için, kadınların geleneksel politika yapma kalıplarına teslim olmaması benim aklıma gelen ilk çözüm.

Yurdagül Erkoca

Kadınlar kapalı kutular gibi yaşadılar yüzyıllar boyunca. Kadın yazarlar, ressamlar, şairler, besteciler yok denecek kadar azdı. Yok yok, o kadar da az sayılmazlardı. Bütün ketlemelere karşılık kadınlardan sıkı yazarlar, şairler çıktı. Ama "hanımefendice" takıldılar.

Kadın itirafçılığı teşhircilik kıyılarına mı vurmakta?

Kadın şairlerin en önemlilerinden Emily Dickinson'dan bir dörtlük, mesela:

...Soto! Kendini keşfet!
Kendi içinde bulacaksın
"Keşfedilmemiş Kıta"yı-
Hiç Yerleşeni olmadı Aklın.

İşte 1864'den dört satırı Güzelim. *Rüzgarlı Bayır*'ı Bronte'nin, zımni de olsa, epeyce cinsellik barındırır. Ama diyelim Jane Austen, her türlü "bedensellikten" uzak kahramanlarının kafa jimnastiğiyle; akıl yürütmeleri, yanlış anlamaları, önyargıları ve kararsızlıklarıyla örer kitaplarını. Kanaviçe gibi işler: Duygular ve düşüncelerden. Cinselliğe dair zırnık bir şey yoktur Jane Austen'da. Allah için yokluğunu da aratmaz. Oralar öyledir; o kitaplar öyle yazılmıştır ve kusursuzdurlar. Eksiksizdirler. Dostoyevski'de de hiç doğa tasviri yoktur. Nerde bu yaylaların görüntüleri; nerde mor kokulu dağların sümbülleri diye, ağlayasınız gelmez.

Kadınlar burada sayarsam size saygısızlık etmiş olacağım onlarca nedenle "özel" hayatlarına girmediler sanatlarında. 60'larla birlikte, cinsel devrimdi oydu buydu mümbit bir toprak keşfedilmiş oldu. Erkekler kadın cinselliği üstüne çoktandır ahkâm kesmekteydiler; sıra "asıl" tarafa da gelmiş oldu. Erica Jong'un Amerika'da yaptığını, Türkiye'de (tabii Türk Standartları Enstitüsü'nce onaylanmış ölçüleriyle) Duygu Asena yaptı. Kadınlar yatmalarını kalkmalarını, mahrem yerlerine gireni çıkanı; dahası bunu nasıl yaşadıklarını usul usul anlatmaya başladılar.

Şiirde "itirafçılık" ekolü Sylvia Plath ve Anne Sexton'la başladı. Anne Sexton "Rahmimi Kutlarken" diye şiirler yazmaya başladı. Yatıcı bir kadındı; yaşıyor ve bangır bangır yazıyordu. Plath'ın itirafları daha çok içindeki yangınlarla ilgiliydi. Ama her iki Amerikalı şair de çığlık çığlığavdılar; ikisi de mumu iki yanından ateşe vermişti. Her ikisi de yaşamlarına kendileri "son" verdiler. Eserlerine "son" yazmaktan, kendilerine yazmaya o kıldan ince kılıçtan keskin zemin üzerinde harikulade ağır ve güzel bir dansı tamamladılar.

Bizi Aşktan Koru tipi elin ve cinselliğin artırıldığı nice çok-satar piyasalarda patladı. Beğendik ya da beğenmedik. Hepimiz okuduk. Biz yaşlı kadınlar, kadın arkadaşlarımızla cinsel mevzularımızı ilk kez yirmi beş yaş sularında konuşmaya başladık. Daha önce böyle zevzeklikler bize "yakışmazdı"; bizi "açmazdı." Değme maçolar kadar sessiz, gizli ve derindik. Hoş maçoların çenesini tutması meselesi de, çağdaş bir mitten ibarettir. Zira erkeklerin baş döndürücü bir çoğunluğu "yatağa karıyı atmak" lafıyla özetlenebilecek "zaferlerini" mutlaka artık penislerini karşılaştıramayacak yaşta olmanın burukluğunu üstlerinden atabilmek için "paylaşırlar."

Gel zaman git zaman günümüze gelindi. Artık sanatın kapıları "sokaktan" gelecek her türlü cereyana açılmış durumda. Son İstanbul Bienali'ni gezdiniz mi? Görsel sanatlarda kadınlar "sıçarım sırrına" cüretiyle takılıyorlar. Diyelim İngiliz genç kuşağın en ünlü sanatçısı Tracey Emin. Kaş'ta bir Türk köylüsüyle yaşadığı aşk ve seks kasırgasının tüm ayrıntılarını bilinçlerimize, kara çöp torbaları gibi fırlatıp gitti. Adamla yatıp kalkmalarının detaylarını işittiğimiz gibi, içtikleri şarap şişelerinden birlikte çektirdikleri fotoğraflara her türlü "belge"yle de donatıldık. Yani bu kadar yüklemeye maruz bırakılmamız şart mıydı, bilemiyorum.

Mütemadiyen konuşup "özel" şeylerini sıradanlaştıran bir Tracey Emin, yuzunu kestirip biçtirirken illa onu seyredip dinlememizi arzulayan bir Orlan, yaşlı itirafçılar kategorisinde mutlak olimpiyat şampiyonu Semiha Berksoy. Semiha Berksoy aşklarını, yatak odasını, külotlu çorabının altındaki kocaman göbeğini herşeyini açtı bizlere. Bilmiyorum yaradı mı bizlere? Ona yaradı mı? İtirafçılık teşhirciliğe dönüşünce zorunlu bir röntgencilik köşesine itiliveriyorsunuz.

Oyunu hepten bozuyor bu kadınlar. Zira zorunlu olunca, röntgenciliğin röntgenciliği kalmıyor ki. Göz işkencesine, ruh düzülmesine dönüşüyor herşey. Oysa tüm "erkek" fantezilerindeki "gözetlendiğini bilmeyen kadın" ya da insan; bize belletilen: "zevkli" ve "eğlenceli" olan o değil mi? Bu kadınlar zevk ve sefahat sunmaya zırnık niyetli değil. Bu kadınlar şişirilip şişirilip yukarılara bırakılmış tüm o balonları tek tek patlatıyorlar. "Buyrun irin; buyrun cerahat buyrun sıkıntı doluymuş içleri" diyerek.

Yaptıkları rahatsız edici. Yaptıkları densizce. Fazla ileri gitmişler. Peki nerde duracaklar. vs. vs. Ben rahatsız oluyorum yaptıklarından. Büyükannem de olurdu, eminim. Ayrıca öncü savaşçılardan ziyade sıkıcı teşhirciler olduklarını düşünüyorum. Nerdeyse ellerinde değil. Duramıyorlar ve trend treninde olmak arzusuyla yanıp kavruluyorlar. Bu "kokoz" akıl yürütmelerim bir yana, herşeyin içini boşaltmalarını acayip beğeniyorum. İçinin neyle dolu olduğunu ya bilmiyorduk (saflarımız) ya bilmezlikten geliyorduk (içli olanlarımız). Oysa bu ahir zamanlarda, bu sıkıntı çağında "Ellerinize sağlık kadınlar" diyorum. Bu mevzuların bokunda boncuk mu bulduk? Koruduk ve korunduk da ne oldu? Bir şey olması da gerekmiyor ayrıca. Ne varsa köşe bucak kaçırılmış, hakikaten boşaltalım tek tek içlerini. Yani siz boşaltın, bu kadar istekliyseniz; ben de tüm nobranlığımla seyredeyim. En azından beğenme teşebbüslerinde bulunuyorum. Benim kayalarımdan çıkan tuz da, bu kadar.

Perihan Mağden

Kadınların birinci, erkek iktidarlarının sonuncu sorunu

Geçtiğimiz aylarda İstanbul'da 4. Avrupa Kadın Erkek Eşitliğinden Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda kadın-erkek eşitliği tartışıldı. İngiltere'nin kadın erkek eşitliğinden sorumlu bakanı kadınların birinci sorununun, erkek iktidarlarının sonuncu sorunu olduğunu söyledi.

Konferansın ana teması "Demokrasi Ve Kadın Erkek Eşitliği"ydi. Konferansa konsey üyelesi 38 ülke, bakan ve müsteşar düzeyinde katıldı. Türkiye adına Prof. Dr. Feride Acar'ın sunduğu raporda "Kimi karşıt gruplara rağmen kadın erkek eşitliğinde önemli bir yol katedildiği, Türkiye'de kadınların modernizmin ana aktörleri olduğu, çağdaş demokrasilerde temsiliyet konusunun kadınları tam kapsamadığı, kadın erkek eşitliğinin küresel uygarlığın yerine getirmesi gereken bir ahlaki sorumluluk olduğu" noktalarına yer verildi.

Danimarka sunuşunda; bugünkü toplumların refah sisteminde kadınların emeği olduğunu, eşitlik fikrinin kadınların desteği olmasa geriye gideceğini, tüm sorunların sivil toplum örgütlerinin katılımıyla çözülmesi gerektiğini, eşitliğin sağlanması çabalarına erkeklerin katılımının önemli olduğunu anlattı.

İtalya'nın Eşitlikten Sorumlu Bakanı eşitliğin ayrılık olmadığını, kamusal alanı farklı kimliklere bırakmak gerektiğini, Arupa'nın eşitlik ve çeşitlilik fikrine kayıtsız kalmış olduğunu belirterek "Biz ayrıcalık istemiyoruz, erkeklere kaynak sunuyoruz" dedi. İtalyan Bakanın değindiği diğer bir önemli nokta kadın temsiliyetinin kadınların farklılıklarını yansıtmadığı ve politika düzeyine taşıyamadığıydı.

Estonya sunuşunda ülkedeki eşitlik uygulamalarına değinerek Pekin Eylem Plam'nı benimsediklerini, İstatistiklerinde cinsiyet bazlı veri tabanı oluşturmaya başladıklarını, kamu yönetimine kadınların katılımında artış olduğunu ve parlamenter kadın oranının yüzde11.9 olduğunu aktardı.

Toplantıda eşitliği geliştirmenin en iyi yolunun sivil toplum örgütleri olduğunu vurgulayan **Ukrayna**, Ukrayna'da demokrasiye geçiş için bir enstitü kurulduğunu ve son altı yılda sivil örgütlerin geliştiğini aktardı.

Kadınların doğal ve gizli yöneticiler olduğu söyleminin artık sona erip açık açık yönetici olması gerektiğini belirten **İngiltere**'nin eşitlikten sorumlu bakanı İngiltere'de, kadın parlamenter oranının yüzde18 olduğunu (toplam 120) kabinede 6 kadın bakan bulunduğunu anlattı. Bakan ayrıca kadınların birincil sorunlarının erkek iktidarlarının sonuncu sorunu olduğu saptamasını da yaptı. "Erkek politikacılar her politikanın kadınları nasıl etkileyeceğini artık düşünmelidirler" dedi.

Konferansın ilginç sunuşlarından biri **Bulgaristan**'ındı. Eski sosyalist ülkelerde kadının kamusal hayata katılımının iyi durumda olduğunu ve eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını belirtirken temsiliyette niteliğin önemine değindi. Ona göre eski sosyalist ülkeler bu nitelik arayışıyla daha fazla kadına kamusal alanda yer vermek isteyen Batı Avrupa ülkelerinden ayrılıyorlar.

Demokrasinin toplumun her rengini yansıtması gerektiğini, kadınların bu mozaikle birçok renkleri olacağını belirten ülke ise **Yunanistan**'dı.

Güney Kıbrıs Cumhuriyeti, Ada'nın yasadışı bölünmüş olmasının tüm Ada kadınlarını politize ettiğini belirtti.

Kadınların eşitsizlik ve ayrıcalığa tahammülü kalmadığını belirten **Hollanda** çok farklı gruplara ait kadınların durumunun ortalama beyaz erkeğe göre "iyi ya da kötü" biçiminde değerlendirilmesinin yanlışlığına değindi.

Kadın erkek eşitliği konusunda en fazla yol alan ülke olan **İsveç**'in sorunları ise şunlar: Babalar çocuklarına zaman ayırmıyor. 1974'ten bu yana babalara 15 aya varan doğum izni verilebiliyor. Ancak babaların yalnızca yüzde 10'u bu izni kullanmış. Bir de babalara eğitim veren merkez sayısı yetersizmiş.

Slovakya'dan öğretmenlere Kadın Bakanlığı tarafından eşitlik eğitimi verildiği, çocuklar için eşitlik fikrini açıklayan modüller hazırlandığını öğreniyoruz.

Avusturya'nın sunuşunda şu saptamalar vardı: "Bugüne dek kadınları toplumsal hakları sadece kadınların sorunu olarak görüldü. Erkekler kadınları her konuda taraf olarak görmelidir. Kadın ve erkek davranış kalıpları sadece kadınların değil erkeklerin de rahatsız olması gereken ayrımcılıklardır. Kadın erkek eşitliği konusunda Avusturya hükümeti tarafından yapılan bazı yenilikler ise şunlar:1989'dan bu yana erkekler de ebeveyn izni kullanabiliyor. 1990'da Aile hukuku konusunda yeni düzenlemelere gidildi. Aile içinde şiddete başvuran erkekler eve yaklaştırılmıyor ve anahtarları ellerinden alınıyor."

Arnavutluk sunuşunda Tiran Üniversitesi'ndeki kadın akademisyenlerin oranının yüzde 70 olduğunu belirtti.

Erken yaşlarda cinsiyet eğitiminin önemini vurgulayan **Almanya**, tipik olmayan erkek ve kadın rollerine yer veren çocuk filmleri hazırladıklarını aktardı. Almanya temsilcisi kadınların kendilerine biçilen rollere yıllardır karşı geldiklerini belirterek erkekleri de bu kadar cesur olmaya davet etti.

Yarı zamanlı iş uygulanan Hollanda'da ücretli işlerin yüzde 70'i erkekler tarafından yapılırken ücretsiz işlerin yüzde 70'i kadınların omuzunda. Bunun için hükümet erkeklerin daha fazla izin kullanmasını sağlamaya çalışıyormuş. Yani "erkekler eve kadınlar işe!"

Malta, Başbakanlığa bağlı bir Kadın Birimi olduğunu ve ülkede kota uygulamasına geçilmeye çalışıldığını belirtti.

Finlandiya sosyal hizmet alanında çok fazla kadın çalıştığı için kadınları teknik alanlara yöneltecek uygulamalar başlatmış. Bu arada yerel yönetimlerde bulunan kadınların oram yüzde 25'ten yüzde 48'e çıkarılmış.

Portekiz'de yakın bir gelecekte her bakanlıkta kadın birimi kurulluyor ve merkezi kadın birimine yıllık raporlar veriyor.

Macaristan'da ise politikaya atılmada kadınları cesaretlendirmek üzere eğitim veren bir büro var. Parlamentoda kadın oranı yüzde 11 "yumuşak sektör" denen eğitim ve sağlık alanlarında kadın oranı fazla Macaristan geleneksel kadın tiplemesinin değişmesinin yıllar alacağını söylüyor.

İtalya sözcüsü ise demokraside kadınları iten şeyin güç ve liyakat arasındaki çelişki olduğunu belirtti.

Toplantı tüm resmiliğine karşın bir kadın toplantısıydı. Kadın politikaları konusunda ülkelerin birbirinden öğreneceği önemli deneyimler vardı. Konferans sonunda onaylanan Deklarasyon'da ise özetle, kadın-erkek eşitliğinin demokrasinin ayrılmaz bir parçası olduğu, kadın ve erkeğin hayatın her alanına katılımının güvence altına alınması, demokrasinin toplumsal cinsiyete duyarlı olması, cinsiyet açısından dengeli temsiliyet, kadınların politik yaşama girmesini engelleyen politik partiler, kurumlar ve seçim sistemleri, kadın ve erkek arasında eşit dağıtılan ekonomik ve politik güç konularına değinilerek, bu ilkeler çerçevesinde geliştirilmiş eylemler yer alıyordu. Bu eylemler kadınların karar alma mekanizmalarında yer alamamalarının nedenlerinin araştırılmasından, karar almada cinsiyet dengesinin önemini anlatan kampanyalar düzenlemeye; kadınların politik ve sosyal hayatta güçlendirilmesi için özel önlemler almaktan, cinsiyet dengesinin bulunduğu temsiliyetin önemini gençlere anlatmaya kadar çok geniş bir alana yayılıyor. Deklarasyonda sadece hükümetlere değil siyasal partilere, sendikalara, işveren örgütlerine ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak da hazırlanmış bir dizi eylem daha var.

Hanife Aliefendioğlu, Ankara

BANGLADEŞ

Kadınlar fetva kurbanı

Bangladeş'de giderek artan sayıda kadın, aşırı muhafazakâr dini liderlerin yargı dışı fetvalarına kurban gidiyor.

Bangladeş'in kırsal kesimlerinde çok sayıda yoksul ve ayrıcalıksız kadın, mollalar tarafından çıkarılan ve taşlayarak öldürmekten yakmaya ya da toplumdan dışlanmaya varan fetvalara maruz kalıyor. Birçok kadın ise hakaretlere hedef oluyor ve hatta intihara itiliyor.

Sosyal bilimci Utpal Saha, toplumun bu tür fetvalar nedeniyle ciddi bir krizle karşılaşabileceğini söylüyor: "Sayıları az da olsa, köktendinciler bu türden fetvalar çıkarıyorlar ve kurumsal desteğin yetersizliği yüzünden yaptıkları cezasız kalıyor."

Bir aydın ve şair olan Ahmed Refik, bu tür fetvaların oranının, otokratik yonetimlerin iktidardan uzaklaşmalarından bu yana arttığını söylüyor...Yerel liderlerle karşılıklı çıkar ittifakları kuran mollaların kırsal bölgelerde müthiş bir toplumsal nüfuza sahip olduklarını belirten şair, demokrasiye dönüşün, mollaların insanların içine tanrı korkusu salarak korumaya çalıştıkları statülerine zarar verdiğini ekliyor.

Fetvaların vahşiliği, 1993 yılında Nurcihan adında otuz yaşında bir kadının Kuzeydoğu Sylhet'deki Kamalganj Thana'da bir kalabalık tarafından taşlanarak öldürülmesiyle zirveye ulaşmıştı.

Nurcihan'ın babası, kocası yıllardır kayıp olan kızını evine geri almıştı. Kasabanın mollası Abdül Mannan Nurcihan'la evlenmek istedi. Baba bu teklifi geri çevirerek kızını bir başkasıyla evlendirdi. Düğünden tam kırk beş gün sonra, molla evliliğin yasal olmadığını ilan eden bir fetva çıkardı ve bir mahkeme düzenledi. Kararın ardından, Nurcihan beline dek toprağa gömüldü ve 101 kere taşlandı. Bir saatin içinde öldü. Molla ve suç ortaklarından sekizi sonradan bir mahkeme tarafından yedi yıl hapse mahkûm edildiler.

Faridpur'da iki çocuk annesi bir kadın, kayınbiraderiyle yasa dışı bir ilişki yaşadığı gerekçesiyle, bir ağaca bağlanıp 50 kez kırbaçlandıktan sonra yakıldı.

Yine Kuzeydoğu Sylhet'de, Zakiganj'da Lailee isimli bir kadın, kendisine evlenme vaadinde bulunan bir adamdan gayri meşru bir çocuk doğurduğu için kırbaçlandı. Esas olarak kadınları hedef alan fetvalar, bazı durumlarda erkeklere de yöneliyor. Kuzey Tangail'de, Abdül Vahab adlı bir özgürlük savaşçısı, ilerici bir kitap okuduğu için mollalar tarafından ölüme mahkûm edildi. Sonradan, hatasını kabul ettiği için affedildi ama boynuna ayakkabılardan yapılmış bir çelenk geçirilerek kasabada dolaştırıldı.

Bu tür olaylar yalnızca kırsal kesimle de sınırlı kalmıyor. Ulkenin ikinci büyük kenti Şittagong'da, yalnızca bir medresenin arazisinden geçen bir kent yolu projesinde çalıştıkları için, yirmi yedi erkek "kâfir" ilan edildi ve karılarından boşandırıldı.

Son fetva, Güney Barisal eyaletinde, dini lider Seyit Muhammed Fazıl Kerim tarafından verildi ve erkeklere, yerel konsey seçimlerinde aday olan kadınlara oy vermemeleri emredildi. İslami Anayasal Hareket Partisi'nin üst düzey liderlerinden biri olan Kerim, 18 Kasımı'da verdiği fetvada, her yerel konseyde kadınlara üç sandalye ayrılmasıyla ülkenin İslam'dan uzaklaştırıldığını söyledi.

Bu tür fetvalar ülke tarihinde yeni değil. Bölünmemiş Pakistan'daki 1954 genel seçimlerinde, bazı dini liderler, Birleşik Cephe adaylarına oy verenlerin karılarından boşandırılacakları yolunda fetvalar vermişlerdi ama halk yine de cepheyi iktidara getirmişti.

Erşadül Hak, Hindistan Dış Haberler Servisi

MEKSİKA

Aile içi şiddete ceza

Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Son Günü'nde Meksika parlamentosu, fiziksel ve psikolojik ev içi şiddetin suç sayılmasına yönelik bir yasal reform paketini gündemine aldı. Reformlar, hükümet yetkililerinin, hükümet dışı grupların ve tüm politik partilerden temsilcilerin uzlaşmaları sonucunda oluşturuldu.

Meksika'daki Şiddet Karşıtı Derneğin bir araştırması, çocukların yüzde 82'sinin, kadınların ise yüzde 26'sının eviçi şiddete maruz kaldıklarını ortaya koyuyor. Eğer reformlar kabul edilirse, şiddet suçluları için velayet hakkının geri alınmasından on yıl hapse kadar çeşitli cezalar öngörülüyor. Yeni önlemler yalnızca cezayı değil, aynı zamanda engelleme ve aile danışmanlığını da kapsıyor. Ev içi şiddet uygulayanlar, mağdur durumdaki kişinin tıbbi ve psikolojik tedavi masraflarını da karşılamakla yükümlü olacaklar.

Hükümet, yasal düzenlemelerin yanısıra, ev içi şiddete karşı basında ve okullarda bir kampanya yürütmeyi, aileye ilişkin toplumsal hizmetleri genişletmeyi ve ev içi şiddeti araştırmakla görevli personelin sayısını artırmayı da vaat ediyor.

IPS

AMERİKA

AIDS kadınları daha çok tehdit ediyor

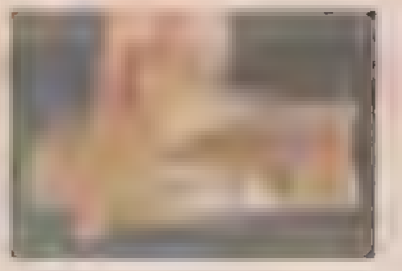

Araştırmacılar Amerika'da AIDS'in kadınlar arasında, erkekler arasında olduğundan daha hızlı bir biçimde yayıldığını ve temel bulaşma yolunun iğne değil, cinsel ilişki olduğunu bildirdiler. Journal of the American Medical Association'ın son raporuna göre, 1991-1995 yılları arasında, enfeksiyon kadınlar arasında daha hızlı bir artış gösterdi. Söz konusu yıllarda, kadınlar arasındaki artış oranı yüzde 63, erkekler arasında ise yüzde 12.8 olarak belirlendi. 1995 yılında, virüsü taşıyan kadınların yarısından fazlasına (yüzde 52) AIDS'in cinsel ilişki yoluyla erkeklerden bulaştığı bildirildi. Özellikle 25 yaşın altındaki kadınlara cinsel yoldan HIV bulaşma riski diğer gruplara oranla 2.5 kat daha fazla. Çarpıcı bir başka bulgu, bu genç kadınların cinsel partnerlerinin genellikle kendilerinden hayli büyük erkekler olması. Yaş farkı arttıkça, kadınların kondom kullanılması için ısrar etmelerinin zorlaştığı bildiriliyor. AIDS konusunda eğitimin yalnızca risk altındaki genç kadınlara değil, onların partnerlerine de verilmesi gerektiği vurgulanıyor.

The Independent

HİNDİSTAN

Kadın misafirhanesi

Hindistan'a gitmek isteyen kadınlar için yeni bir imkân var: Kadınlar tarafından işletilen ve yalnızca kadınlara hizmet veren bir misafirhane. Delhi'nin güneyinde, havaalanına ve şehir merkezine yakın, güvenli bir bölgede ve hoş bir doğal çevrede yer aldığı belirtilen NAARI, taksi, uluslararası telefon gibi kolaylıkların yanı sıra, etnik özelliklere uygun bir biçimde döşenmiş odalar, sıcak su, Hint yemekleri ve hatta vejetaryenler için özel diyet gibi olanaklar da sunuyor. NAARI'nin tanıtım broşüründe, şirketin isteyenlere rehberlik hizmeti de sunduğu, Lotus Manastırı gibi ilginç yerlere ve ucuz yerel pazarlara günlük turlar düzenlendiği bildiriliyor. Yıl bovunca hizmet veren NAARI'de kadınlar, tek, çift ya da grup olarak ağırlanabiliyorlar. Başka ülkelerden gelen kadınlarla da bir tanışma fırsatı bu. Misafirhanede kişi başına bir gecelik oda ücreti, Ekim-Mart arası 8-10, Mart-Eylül arası ise 10-12 dolar. Daha fazla bilgi için NAARI'yle doğrudan ilişkiye geçebilirsiniz:
NAARI B1/7, Vishal Bhawan, 95, Nehru Place, New Delhi, 19, India.
Tel: 00 91 11 6465711. **Telefaks:** 6187401. **Faks:** 00 91 11 6472549

Fırtınadan sonraki sessizlik

Nihayet otuz yaşında huzuru bulmuş görünüyor Sinead O'Connor. Prenses Diana anısına hazırlanan bir albümde şarkı bile söylüyor. Ve "Hayat otuz yaşında başlıyor" diyor.

Son günlerde Sinead O'Connor'da şaşırtıcı bir değişiklik göze çarpıyor. 1980'lerin sonlarında ayağında botları, kazınmış kafasıyla müzik sahnesine çıktığı günlerde aykırı ve keskin fikirleri yüzünden İngiliz tabloidlerinin "dişi şeytan" ilan ettiği öfkeli kadınla aynı kişi olamaz bu. Birkaç yıl sonra intihara teşebbüs edip başarısız olunca bir rehabilitasyon programına katılan Sinead, bugün özenilecek kadar huzurlu görünüyor. Ve hâlâ aynı duru güzelliğe sahip...

Sinead O'Connor, yıllarca onu oradan oraya sürükleyen kişiliğinin tüm bu farklı yönlerinin eşit derecede gerçek olduğunu söylüyor. Bugünü farklı kılan, sorunlarla dolu varoluşunda belki de ilk kez kendisiyle barışık oluşu. Hem kendi deneyimlerine hem de numeroloji ve mistisizme dayanarak "Hayat" diyor, "Otuzunda başlıyor."

Annesi tarafından cinsel istismara uğradığım, yaptırdığı kürtajları, Katolik Kilisesi'ne duyduğu nefreti bütün dünyaya haykırdığı ve bir Amerikan televizyonunda Papa'nın resmini yırttığı (1992) o zorlu yıllardan söz ederken "Hastaydım" diyor, "Ve bütün bunlar içimde birikmişti. Kusmak zorundaydım, ondan sonra yavaş yavaş iyileştim."

1966 Aralık'ında Dublin banliyölerinden birinde doğan Sinead'in annesi ve babası o sekiz yaşındayken ayrılır. Çocuklar dengesiz bir kadın olan anneleriyle kalırlar. Sinead O'Connor'ın hayatına damgasını vuran dönem bu, öz annesi tarafından istismar edildiği beş uzun yıl. "Benden nefret eden biri tarafından büyütüldüm ve kendimden nefret etmeyi öğrendim. Gördüğüm şiddet çok cinseldi ve bizim evde ancak kendinizden nefret ederek hayatınızı sürdürebilirdiniz. Hiçbir şey olmadığımızı tekrarlayıp durmak zorunda kaldığımız için hiçbir şey olmadığımızı düşünmeye alıştık. Eğer bunu yeterince duyarsanız, inanırsınız."

Sinead on üç yaşına geldiğinde, çocuklarının evde maruz kaldığı terörden az buçuk haberdar olan babaları velayet hakkını kazanır. "Annem şiddet dolu bir tacizciydi, ben on sekiz yaşındayken öldü. Fakat hâlâ yaşayan babama saygım bir yana, ben çok küçük bir yaşta anne-baba sevgisinden yoksun kalmış biriydim. Başka bir yerde ebeveyn aramak zorunda kaldım, böylece benim için Tanrı ya da Tanrı düşüncesi ebeveynim oldu."

Şu aralar baba-kız gayet iyiler. "Birkaç yıl herşey zor yürüdü ama babam beni seviyor. Bunların toplumda konuşulduğunu duymak ona çok zor geldi." Ergenlik, zaten dengesiz olan Sinead'i daha da kötü etkiler. Dükkân soyarken yakalanınca davranış problemleri olan kızların gittiği bir okula gönderilir. On altı yaşında Dublin'e kaçıp barlarda Bob Dylan *cover*'ları söylemeye başlar ve hemen ardından yerel bir grup olan Ton Ton Macoute'ye katılır.

Bir müzik firmasının yöneticileri tarafından keşfedilince, on sekiz yaşında solo söyleyen bir şarkıcı olarak Londra'da bulur kendini. Bu arada belalı bir tip olarak ün salar ama Sinead bilerek kışkırtıcı davrandığını reddediyor: "İş dünyası hakkında hiçbir şey bilmiyordum. O yaşta insanlar sizinle sanki ilginçmişsiniz gibi konuşuyorlar ama aslında hiçbir şey bilmiyorsunuz ve bu da

başımızı çok belaya sokabilir. O sıralar kafamda düşüp kalktığım biri gibi bambaşka şeyler vardı."

O biri, ilk albümünde davul çalan John Reynolds'dır ve 1987 Haziran'ında oğlu Jake'i doğurur O'Connor. 1989'da evlenirler, kısa bir süre sonra ayrılmalarına rağmen arkadaş kalırlar ve müzikteki işbirliklerini sürdürürler.

1988 Şubat'mda çıkan *The Lion and The Cobra* albümü ve *Mandinka* adlı single'ıyla büyük yankı yarattı Sinead O'Connor. Fakat asıl yükselişini pek bilinmeyen bir Prince şarkısıyla, *Nothing Compares To U* ile yaptı. 1990 Ocak'ında single olarak çıkan şarkı on altı ülkede liste başı oldu, video klibi deseniz hâlâ hafızalarda.

Fakat başarı yeni dertler getirir. Özel hayatının zaten yolunda gitmediği bir dönemde (1990'da şöhretinin zirvesinde kürtaj olur, Reynolds'dan ayrılır ve Hollywood'a taşınır), New Jersey'deki bir konserde Amerikan milli marşı çalınınca sahne almayı reddederek uluslararası bir olaya neden olur. Bir dizi kışkırtıcı röportajda hayat, siyaset ve kilise üzerine düşüncelerini dile getirir. Brit ve Grammy ödüllerini reddeder, müzik endüstrisinin değerlerinden hoşlanmadığını belirtir, Körfez Savaşı üzerine düşünceleri İngiliz tabloidlerini yine çileden çıkarır. O'Connor o günlerden bu yana olanlar üzerine uzun uzun ve yoğun düşünmüş: "Yanlış anlaşılmaktan çok kendimi yanlış sunduğumu düşünüyorum" diyor. "Hiçbir şeyden pişman değilim ama insanların yüzüne haykırdığımda beni dinlemekte zorlandıklarını görebiliyorum."

Çok daha kötü olaylar sıradadır. Ekim 1992'de *Am I Not Your Girl*'ü yayınladıktan sonra NBC'de "gerçek düşmanla savaş" çağrısı yaparak Papa'nın fotoğrafını yırtar. Bu hareketi yüzünden Orta Amerika'nın nefretini kazanır, sokak gösterilerinde albümleri parçalanır, Bob Dylan anısına verilen bir konseri gözyaşları içinde terketmek zorunda kalır ve Chicago'daki 800 bin dolarlık evini Kızıl Haç'a bağışlayarak Amerika'yı da terk eder. "O bir savaş çığlığıydı" diyor bugün. "Sessizliğe

karşı savaş çağrısıydı. Meryem Ana bugün yaşasaydı Papa'nın resmini yırtardı. Papa'ya yazıp af dilediğim söyleniyor, bu tamamen yalan."

1993'te İrlanda'ya dönen O'Connor, içinde bulunduğu ruhsal çöküntüye rağmen o zamana dek yaptığı en yaratıcı albümü kaydetmeye başlar: *Universal Mother*. Albüm İrlanda tarihiyle ve kendi taciz hikâyesi üzerinedir. Bu albümle gurur duyar. "İlk albümlerimden utanıyorum. Amerikan aksanıyla söylüyordum, çünkü kendim olmamak üzere yetiştirilmiştim. Ülkeme dönünce şan dersleri almaya başladım ve ilk kez biri bana kendim gibi söyleme iznini verdi."

Fakat artık çok hastadır Sinead O'Connor, yardım almadan devam edemeyeceğini anlar. Votka ve haplarla intihara teşebbüs ettikten ve oğlu Jake'i babasının yanına gönderdikten sonra, 1994'te Londra'ya taşınır. "İrlanda'da kalmayı denedim bir süre, sonra ilk başta oravı neden terk ettiğimi hatırladım. Yaşaması çok zor bir yerdi orası, özellikle benim gibi içine edilmiş biriyseniz, çünkü bütün ülke reddediş üzerine kurulu."

Londra'da bir uyuşturucu rehabilitasyon programına katılır. "Çok fazla esrar içmenin dışında fazla uyuşturucu kullanmıyordum, ama işe yarayabileceğini düşündüm." Sonunda çocukken tacize uğramış hastaların tedavisinde uzmanlaşmış bir terapist bulur, ki bugün kurtuluşunu ona borçlu olduğunu söylüyor. Bu yılın başlarında yayınlanan mini albümü *Gospel Oak*, 1994'ten beri yaptığı ilk çalışma ve halen terapi için haftada beş gün gittiği bir Londra banliyösünün adını taşıyor.

Bugün O'Connor terapi için iyi bir reklam. İyileşme yolunda hâlâ ilerlediğini söylüyor. Peki mutlu mu? "Evet, kesinlikle. Daha önce yalnızca üzgün ve öfkeliydim. Şimdi bazen mutsuz oluyorum ama hayatımda iyi şeyler de var."

İki yıl önce *Irish Times* yazarlarından John Waters'tan Roisin adında bir kızı olmuş ve bu da hayata bakışını değiştirmiş. "Bir erkek çocuk sahibi olmak kolaydı, çünkü o oydu ben de ben. Fakat annem kız olduğum için benden nefret ettiğinden bir kız çocuk sahibi olmayı hak etmediğimi düşünüyordum. Bir kızım olursa annem gibi olmaktan korkuyordum. Roisin kendime daha çok güvenmemi sağladı. Bu kendimle olan ilişkimi değiştirdi."

Çocuklarını ikisinin de babasıyla birlikte yaşamadan ama ikisine de yakın durarak oldukça modern bir tarzda yetiştiriyor. "Bu hiç geleneksel değil ama çok iyi gidiyor çünkü birbirimizi seviyoruz."

İçinde yeni yeni yakaladığı huzur işine de yansıyor. *Gospel Oak*'taki şarkılar ve son single'ı *This Is A Rebel Song* İrlanda geleneklerinden geliyor, bu da O'Connor'ın sonunda kökleriyle barıştığını gösteriyor. "Söylediğim şeyler bir diyalog yaratmak içindi ve diyaloğa en çok ihtiyaç duyulan yer İrlanda. Taciz ve kilise üzerine konuşurken bunu İrlanda için yaptım ve bu İrlandalılar tarafından anlaşıldı." Bu arada yeni single'ının Radio 1 ve 2'de listeye giremeyecek kadar politik bulunmasını zevkle aktarıyor. "Bu İngiltere ile İrlanda arasındaki ilişkiyi yorumlayan bir aşk şarkısı" diyor. Bunun şimdiye kadar yazdığı en iyi şarkı olduğuna inanıyor.

Sinead O'Connor'ın tüm sorunlarını geride bırakıp bırakmadığım zaman gösterecek. Bu yıl Neil Jordan'ın filmi *The Butcher Boy*'da Meryem Ana'yı oynayacak. Bakalım neler olacak?

Derleyen Yeşim Harcanoğlu

Büyülü Bir Yolda

İran, Pakistan, Hindistan, Nepal. Dört Asya Ülkesi. Işıl Özgentürk'ün bu dört ülkede, siyahlar içindeki renksizlikten sarılara, turunculara, kırmızılara dönüşen kadın gözlemleri. İran, kadın olmakla ilgili bütün özellikleri kapatılmış, örtülmüş olmak koşuluyla, kadınlar her yerde varlar. İkincisi, kadınsız ülke Pakistan. Sokakta, çarşıda, tapınakta, otobüste hiç kadın yok. Diğer iki ülkede ise kadınlar "çoktanrılı" ve "çokrenkli" kamasutra kadını. Ve genika. Yani "yüksek nitelikli genel kadın."

Kadınlar binlerce yıldır yazamadılar ve seyyah olup şu alemi gezemediler. Göç ettiler, alınıp satıldılar, savaşlarda "ele geçen mal" olarak ordan oraya savruldular, gemilerle Mısır'a, Roma'ya, Osmanlı ya da Arap saraylarına, yeni kıtalara götürüldüler. Ama bu "taşınma"lar hiçbir zaman onların rızasıyla olmadı. Yaşadıklarını ve duygularını söze; manilere, türkülere döktüler. Kalem kâğıtları varsa mektup yazdılar. İmgelemlerine çok iş düştü ve anlattıkları masallarla Kaf Dağı'nın arkasına uçtular... Süpürgelerine binip.

Gideceği yeri kendi seçerek, evinden, köyünden, şatodan, saraydan, haremden çıkıp gitmeyi, çarığını çekip, atma atlayıp ya da ayağına çabuk Aşil gibi yaya, yollara düşmeyi hiç öğrenemediği, bilmediği için ayrılıkların "kalan", "bekleyen" tarafı oldu kadınlar. "Giden"e göre daha umarsız ve daha mecbur... Neyse ki dünya dönüyordu, tekerlek icat olundu ve kadınlar da "dünya varmış" demeye başladılar. Kadınlar kadar, gezilip görülen yerler de sevindi buna; kadın gözü değmiş gibi olundu... Çünkü kadın yazarların gezi kitaplarını okudukça anlıyorum ki onların gördükleri yerleri algılamaları ve anlatmaları erkeklerinkinden çok farklı. Erkekler teknisyendir ya: bir jip gibi, fotoğraf makinesi ya da kamera gibi gezer ve görürler. (Bazen bu araç gereçlerin cinsiyetli ve eril olduklarını düşünürüm) Oysa kadınlar bu tavırla gezmiyorlar. Bellekleri, bilinçaltları, çocuklukları, eski aşkları ve meşklerini de birlikte taşıyıp, sokaklarda *deja vu* yaşayarak dolaşıyorlar ve öyle yazıyorlar. Kadınlar! Gezip tozarken bile yürekleri yaralı...

Işıl Özgentürk de *Büyülü Bir Yolda*'da 10500 kilometrelik bir yolculuğu "bütün kadınları", "bütün renkleri", "kuşları... müziği" ile anlatırken, aralara eski anıları, ihaneti, unutmanın olmadığını sıkıştırmış. Oysa ben gezgin kadınlar çabuk unutur sanıyordum... (Nazlı Eray'ı, Buket Uzuner'i, Vivet Kanetti'yi, Yeşim Tenar'ı, Perihan Mağden'i okudukça) Ayrılıkları havaalanlarında, Kuzey Avrupa'yı turlayan trenlerde, New York'ta, Japonya'da yaşamanın yine de bir ayrıcalık olduğunu düşünüyordum... Yaşam alanları ve sınırları ne denli genişse, acıların ömrü o kadar kısalır, şiddeti azalır, boşlanmak ya da terk edilmek serüvenin bir parçası olur, ama "kırk metre kare"lere sıkışıp kalmışsanız siz acının bir parçası olur kalırsınız... diyordum. Özgentürk ve diğerleri bana ayrılığın ve acının kendisinin bizzat birer özel alan olduğunu hatırlattılar. Hele gidilen yerlerde hepsi de aşk nedenli ve aşk için yapılmış bahçeler, kuleler, tapınaklar, resimler, şiirler, şarkılar çıkıyorsa karşınıza... İran'da bile, aşk hâlâ hayattaysa...

Hayyam'ın, Füruğ'un ülkesi, Humeyni'nin İran'ı ve bugünkü İran. "Gri kent" Tahran. Değişmiş... Her yer kadınların. Örtünüp kapanıp sokağa çıkmışlar. Siyahlar içinde, siga nikâhlı ve Pasdaran denetiminde ama sokaktalar ve çoklar... Motosikletinin üstünde, çarşafı rüzgârdan şişerek giden bir genç kadın, ağzında beyaz maskesiyle imza toplayan çevreci kız öğrenci, kahvede nargile tüttüren zengin kadın, koka kola ve İslamik (alkolsüz) bira içen, ama hepsi çarşaflı ve başörtülü kadınlar... Özgentürk'ün içinde kaybolup gitmek istediği "dişi kent" İsfahan. Ne savaş ne darağaçları "aşk kokusu"nu yok edememiş. "Bütün kadınlar âşık, bütün erkekler birer aşk vurgunu".

Büyülü Bir Yolda
(İran, Pakistan, Hindistan, Nepal)
Işıl Özgentürk, Telos Yayıncılık, 1997

Belki de bu nedenle Kum Çölü'nün başladığı yerde anımsanan "o eski aşk", çölü geçerken anımsanan "o büyük ihanet", çölün bitiminde ağlayarak anımsanan "o son veda"!

Pakistan, zamanın ortaçağda durduğu ülke. Başbakanını saymazsak kadınların "yok" olduğu, daha doğrusu avlulara ve evlere çekildiği, onların yerine ortalıkta çok süslü, kırmızı-mor ışıklı, "pavyon gibi" otobüslerin ve elele, kolkola erkeklerin dolaştığı bir ülke. Ama burda da yine aşk: Şah Cihan'ın sevgili karısı için yaptırdığı Shalimar Bahçeleri aşka adanmış...

Hindistan sınırını geçer geçmez tanrılar ve tanrıçalar karışıyor yaşama. Hindu dini belki bin tanrılı... Brahma, Vishnu, Mastya, Vahara, Narashima, Shiva; eşleri, oğulları, kızları, yardımcıları, hepsinin doğum ve evlenme yoldönümleri... Hepsi hayatın içinde. Herşey kutsal, heryer tapmak. Kast sistemini yadsıyıp zenginleşen sihlerin Altın Tapınağı da gölün ortasında bir masal gibi... Ve belleği, (böyledir ilk aşk, ömür boyu rüyalara da girer, gezilere de katılır dedirten bir inatla) Urfa'daki Balıklı Göl'e, ilk gençlik yıllarının aşkına, mavi gözlü meleğine götürüyor Özgentürk'ü. Tapınağın taş merdivenlerinde uyku tulumları içinde, on binlerce kişi arasında, yıldızlara ve geçmişe bakarken...

Katmandu yolu üzerindeki Delhi'de bir zamanlar kamp kuran 68 Kuşağı'ndan bir esinti bile kalmamış. Yoksulluk, açlık ve pislik "o yaramaz çocuklar"ın barış, dostluk, kardeşlik sözlerini silip götürmüş. Bu yoksulluğun tam çaprazında sömürge geçmişin kalıntıları ve zengin kültür mirası ile başka bir Hindistan var ve iki bin yıldır değişmeden korunan törenleriyle sürdürülen puja geleneği: Yani kutsal törenler, görkemli şenlikler, özel ayinler. Ama dans ve şiir hep var. Açlıktan büyüyemeyen çöp çocuklar ve ölüme yatan "dokunulmaz" paryalar için bile.

Ganj Nehri'nin kıyısındaki ünlü Taç Mahal de bir başka inanılmaz aşkın anıtı, içinde yatan Mümtaz Mahal'in on dördüncü çocuğunu doğururken ölmüş olması ise bu aşkın trajik yanı. Çocuklarının babası Şah Cihan tarafından yaptırılmış. Dört yüz yıldır ziyaret eden herkesin kulağına Şah'ın karısına duyduğu aşkı fısıldıyor... Bu ülkede kadınların durumu tam bir çelişkiler yumağı. En güzel renklerde sariler içinde, mutlaka sürmeli kapkara gözler, mutlaka arkada topuz yapılmış siyah saçlar ve iki kaşın arasında renkli bir nokta ile, Hindistanlı kadın "genika"da olabilir, "sati"de. Sevişmeyi kutsayan Tantra mezhebine göre, cinsel ilişkinin, ölümü yani en büyük düşmanı yendiğine inanılıyor.

Kama Sutra bunun öğrenildiği aşk sanatı. Şarkı söylemek, dans etmek ve bunları bir müzik aleti çalarak (üçünü birden) yapmak, vücut boyama, büyü yapma, bilmece ve soru çözme, şifreli konuşma ve anlama, marangozluk, kimya ve maden bilgisi, kuşlara konuşma öğretme, kumar, yüz okuma, dil ve lehçe bilgisi... gibi, ama mutlaka şiir yazma (aşk şiirsiz olmuyor) gibi 64 beceriye sahip olursanız, hem krallardan hem bilgelerden saygı gören bir "ganika" oluyorsunuz. Bunun da çaprazında "sati" olmak var: Ölen kocalarıyla aynı ateşte yakılan kadınlar...

Kaç göçün olmadığı Nepal de yoksul ama daha esprili bir ülke. Ve bir maymunlar cenneti. Tanrı Hanumen (maymun) heykeli, köyün girişinde yüksek bir kaidenin üstünde, elinde kocaman ve gerçek bir şemsiye tutarak duruyor... Maymun Tanrı insan yapımı bir şemsiye ile güneşten korunuyor!

Hayatta hiç kimsenin yerinde olmak istemedim, şu gezip tozup yazan kadınlar dışında... Bugüne dek okuduklarımın üstüne bu kez de Özgentürk'ün yerinde olamadığım için üzüldüm; o da benim yerimde olmadığı için sevinmiştir herhalde. İran sınırında yaşanan korkulara, Kum Çölü'nü kırk kilometreyle geçmeye, dizanteri ya da sıtmaya yakalanma olasılığına razıyım, yeter ki sabahlar "yeni bir kentte, yeni bir yolculuk" için uyanarak başlasın. Yaraların daha çabuk iyileştiği gezilere...

Suna Karaküçük

Erkek her yerde erkektir!

İspanyol yönetmen Vicente Aranda'nın geçtiğimiz günlerde İstanbul sinemalarında gösterilen *Libertarias* adlı filmi, sinema sanatı açısından bakıldığında pek iyi bir film değil (film eleştirisi konusunda hiçbir iddiam yok ama anlayanlar da öyle söylüyor). Biraz tarihi/politik film yapmanın zorluğundan kaynaklanan bir şey belki de bu. Mümkün olduğu kadar çok olguyu filme yedirme kaygısı filmi yer yer şematik, bazen de fazla yoğun hale getiriyor. Ama sonuç olarak, zengin, ilginç bir malzeme ve iyi oyunculuk filmi sürükleyici, etkileyici bir film haline getiriyor. Film zaaflarına rağmen, İspanya'da gişe rekorları kırmış.

Liberterias bir kadın filmi olarak da önemli; basmda çıkan yazılarda bu nokta epeyce vurgulandı. Konu,1936 yılında, İspanya iç savaşı sırasında, Franko faşizmine karşı kadın komitelerinin örgütlenmesi, bir rahibenin fahişeler ve direnişçi kadınlarla birlikte mücadeleye katılması. Kadınların erkeklerle birlikte verdikleri özgürlük mücadelesinde nasıl kendilerine güven kazandıkları, nasıl bağımsızlaştıkları hoş ayrıntılarla veriliyor filmde. Ama esas önemli olan, kadınların bu mücadelede kendi yoldaşlarıyla da mücadele etmek zorunda kalmaları, kadınlıklarının önlerine engel olarak çıkartılması. Kadınları cephe gerisinde kadın işleri yapmaya zorlayan, silahlarını toplayan, direnip cepheye gidebildiklerinde tehlikesiz bölgelere sürmeye çalışan, cephede taciz eden (göğüslerine rağmen nasıl tüfek kullanabildiklerini soran) kendi yoldaşlarıdır bu kez. Sonunda cinsel hastalık bulaştırdıkları gerekçesiyle cepheden sürülürler. Bu emre uymayan kadınları bekleyen son erkek yoldaşlarınınki gibi yalnızca vahşi bir ölüm değil, Franko'nun Faslı askerlerinin toplu tecavüzü olur. Dolayısıyla, basında çıkan kimi yorumlara örneğin *Gündem*'de yazan Temel Demirer'in şu cümlesindeki iyimserliğe katılmak mümkün değil: " 'Kadın sorunu'nun, özgür kadm(lar)ın egemenlik ilişkilerini parçalayan mücadelesiyle, toplumsal kurtuluş kavgasına doğrudan katılımıyla çözülebileceği, su götürmez tarihi bir gerçektir." Bence bu filmden çıkan sonuç, kadın sorununun toplumsal mücadeleye katılınca çözüleceği değil, olsa olsa kadınların katılmadığı bir toplumsal kurtuluş mücadelesinin başarısız kalacağı ve kadınların, toplumsal kurtuluş mücadelesi içinde bile, erkeklere karşı kendi mücadelelerini sürdürmek zorunda kalacakları. İspanya devrimi gerçekleşmiş olsaydı kadınlar da kurtulmuş olacaklar mıydı? Durruttin'in kadınları cepheden sürme kararı, bir fahişenin mektubunda, "Devrim işleri bozmadı, şimdi de anarşist erkekler kuyrukta bekliyorlar" demesi ve filmdeki pekçok başka ayrıntı bunun tersini söylüyor.

İspanya devrimi gerçekleşmiş olsaydı kadınlar da kurtulmuş olacaklar mıydı? Durruttin'in kadınları cepheden sürme kararı, bir fahişenin mektubunda, "Devrim işleri bozmadı, şimdi de anarşist erkekler kuyrukta bekliyorlar" demesi ve filmdeki pekçok başka ayrıntı bunun tersini söylüyor.

Filmin sonunda Faslı askerlerin palalarıyla kadınlara saldırmaları, kanlı tecavüz ve katliam sahneleri de tartışma konusu oldu. *Gazete Pazar*'daki yazısında Tuna Erdem şöyle diyor: "(...) filmin Müslüman üçüncü dünyalıları koyun boğazlayan vahşiler konumuna yerleştirmesi, tarihi gerçekler ne olursa olsun, kendi kendisiyle çelişiyor". Franko'nun devrime karşı Kuzey Afrika ülkelerinden ve bu arada Fas'tan paralı askerler getirttiği tarihsel bir gerçek. Ancak herkesin ateşli silahlarla savaştığı bir devirde onlar savaşa palalarıyla mı katılmışlar, bu tür tecavüzler yaşanmış mı bilmiyorum. Film boyunca, kadınlar cinsel tacize vb. maruz kalıyorlar ama başka bir tecavüz olayı daha yok. Faşistler (batılı oldukları için!) böyle şeyler yapmamışlar mı, onu da bilmiyorum. Ve filmi bu biçimde bitirmenin her şeye rağmen bir ideolojik tercih olduğu konusunda Tuna Erdem'e katılıyorum.

İzleyebildiğim kadarıyla, filmle ilgili çıkan hemen her yazıda ortaklaşılan bir yorum dikkatimi çekti. Belki diğer konulara göre bir ayrıntı ama, ben bu yoruma hiç katılamadığım için söz etme ihtiyacı duyuyorum. Rahibe Maria'nm devrimcilere katılan eski bir rahiple aşkı tanıdığı söyleniyor. Maria ile rahip arasmda bir karşılıklı etkilenme, bana daha çok rahiple ilgili gibi görünen bir cinsel elektrik var gerçekten. Ama o kadar. Bana kalırsa filmde esas olarak ima edilen, Maria ve Pilar arasmda bir lezbiyen duyarlılık. Maria'nm Pilar'a bağlılığı bir yana, bir gece, Pilar bir İngiliz'le giderken ve kendisi de rahiple gidebilecekken, Pilar'a "Beni bırakma, bu gece beraber olalım" demesi ve erkekleri bırakıp birlikte gitmeleri bu imanın en belirgin olduğu sahneydi bence.

Libertarias etkileyici bir film. Sonu vahşi ve hazin olsa da, bu zamanlarda bir isyan, bir devrim esintisi fena gelmiyor insana.

Nesrin Tura

PANO

• Seramik sanatçısı Beril Anılanmert, 5 Ocak 1998 tarihinde, "Yaz Notları" adı altında bir sergi açıyor. Kadm Eserleri Kütüphanesi Vapur İskelesi Karşısı, Fener, Haliç.

• 17-18 Ocak 1998 tarihlerinde Uçan Süpürge, Alman Kültür Merkezi ile "Kadm Örgütlerinde Verimlilik, Etkinlik ve Örgütler Arası İletişim" konulu bir sempozyum düzenliyor. Bilgi için: 0312 427 00 20.

• Bir psiko-terapi merkezine sekreter aranıyor. Tel: 0212 259 00 46.

• Bilgisayar kullanabilen sekreter aranıyor. Tel: 0212 232 24 74.

• Yalnızım ve zor durumdayım. Masrafları ve kirayı paylaşmak üzere, evini benimle paylaşacak bir kadın arkadaş arıyorum. 9.00-18.00 saatleri arasında 0212 251 72 70 Dahili (2728-2714)

• Sekreterim. Kadıköy yakasında iş arıyorum. *Pazartesi* ye not bırakabilirsiniz.

• Kitaplı Kahve part-time eleman arıyor. Beyoğlu. Tel: 293 66 38.

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası, Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretim yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay **Pazartesi**'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

"1985 yılında mesleğimle ilgili olarak bir süreliğine Almanya'ya gittim. Eski eşimle orada tanıştık ve evlendik. Eğitimi vardı ama sermayesi olmadığı için doğru dürüst bir iş kuramamaktan yakınıp duruyordu. O zamanlar ilişkimiz iyiydi, ayrımız gayrımız olmamalı diye düşündüm. Onun iş kurması, çalışması beni de rahatlatacaktı. Babamdan kalan bir arsa vardı, onu sattım. Biriktirdiğim bir miktar parayı da ona verdim. O iş kurmaya çalışırken ben geçimimizi sağlamaya, ev giderlerinden artanı da işe yatırması için ona vermeye devam ettim. Bir kaç yıl içinde kendi üzerine bir araba aldı. Türkiye'ye döndük ve bir süre sonra yine onun üzerine bir ev satın aldık. İşini Türkiye'de de sürdürdü. Kazancı iyiydi. Ben de çalışmaya devam ettim. Bir gün başkasıyla uzun süredir bir ilişkisi olduğunu öğrendim. Önce benden özürler diledi, ayrılmak istemediğini söyledi. Ben bir kararsızlık dönemi geçirdim. Meğerse o, o sırada işlerini yoluna koymuş. Sonunda, "Böyle olmuyor, boşanmayı kabul ediyorum" dedi. Mahkeme aşamasında, kendisini iflas etmiş ve sigortalı çalışıyor gösterdi. Arabayı ve evi sevgilisinin bir akrabasının üzerine geçirmiş. Hiçbir şeyi kanıtlayamadığım için tek kuruş alamadım. Sözde ondan daha iyi bir işte çalıştığım için nafaka bile alamadım."

Z. U.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
(Arşiv) Ayşegül Ulus. (Halkla İlişkiler) Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu,
Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Melfem
Ahıska, Minu İnkaya, Nemin Coşkun, Nural Yasin,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramiza Erer,
Semra Can, (İllüstratör): Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9
Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/10.
Tel: (0312) 419 09 95
Baskı: Özer yayıncılık Ltd. Şti.
Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir Yay.